

11
C 26.085
f

Cg 80

Peter Pavel Glavar

lanšpreški gospod.

Zgodovinska povest

spisal

dr. Ivan Pregelj.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja na Prevaljah.

Slovenskih Večernic 75. zvezek.

1922.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah.

Peter Pavel Glavar

lanšpreški gospod.

Zgodovinska povest

spisal

dr. Ivan Pregelj.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja na Prevaljah.

Slovenskih Večernic 75. zvezek.

1922.

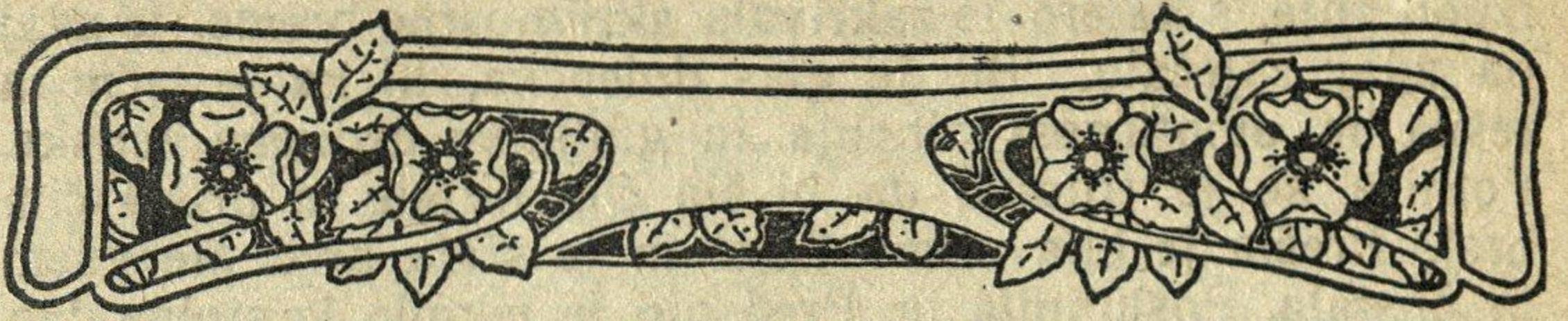
Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah.

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

II 26085 47

IN=030003377

I. Hagara.

Bilo je v kresni noči leta 1721. Svetlo so plale zvezde nad zemljo, ki leži od Ljubljane na vzhod in sever. Zadnji krajec meseca še ni bil vzišel, a svetilo se je že kakor daljna zarja za obrobjem gora, ki zaslanjajo največje kranjsko polje proti burjam in mrazovom iz daljnih nemških in ogrskih strani. Kresovi po gorah in dolinskih holmih so bili že davno dogoreli; veselo rajanje in vedro ukanje kresujočih je bilo utihnilo. Trudne so spale vasi, mirno so se zaslanjala sela med bohotno rast polj, rahlo pošumevajočih dobrav in pašnikov ob Savi in Bistrici do Kranja in do Kamnika. Le zdaj pa zdaj je zaplal čez širni molk, ki ga ni motilo niti petje murnov, otožen, kakor iz neskončne dalje tavajoči glas zvona, ki je nanj udaril bat, znaneč pozno polnočno uro.

Od Save po Bistrici navzgor je dihnilo hladno v polje, ki je položeno med Šmarno goro, svetega Petra v Komendi, sv. Primoža nad Kamnikom in Križ. Tisti čas je vzišel mesec in medlo napolnil vso pokrajino s svitom. Cesta pred Mengšem in za njim se je svetlo zarisala sredi polj in žetev, kozolci so vrgli svoje pošastne sence. Nekje pod Holmcem je zapel prvi petelin, dvakrat, trikrat, nato je utihnil, zaspal še enkrat. Z dobrav po Bistrici navzdol proti Savi se je potegnila rahla meglica, se pritisnila v vejevje jelš in obležala jasna, strašeča človeško srce, kakor pajčolan, ki se vanj ogrinjajo večje in duhovi, ki miru nimajo in bedijo in blodijo do jutra, do prvega petelinjega klica . . .

Tedaj je omahnila iz sence hiš v Terzinu drobna, nizka ženska na svetlo cesto in šla naprej sklonjena naglo proti Loki. Zavita je bila v volneno zimsko ruto, s katero je skrbno zagrinjala nekako breme, katero je nosila na prsih. Ko je šla po cesti, je vidno omahovala in se opotekala. Če pa je zadela z nogo ob kamen na cesti, je glasno zaječala in iskala mehkejšo, s travo porastle poti ob cesti, kakor so vajeni ljudje, ki so trudni in so hodili daleč.

Izpod rute, s katero je zakrivala skrivnostno breme, je zdaj pa zdaj zaječalo. Bil je glas dojenčka, ki ga je lačnega tešila le omotičnost zibanja in gibljajev utrujene ženske. Potnica se je trudila, da bi šla čim hitreje in prišla čim prej. Prešla je bila mimo Loke in je stala pred Mengšem in obstala. Posluhnila je. Pred njo je jeknilo iz stolpa dve.

»O, moj Bog!« je vzdihnila glasno in se spet pognala naprej po cesti v sence mengeških poslopij. Otrok ji je postajal nemiren. Skoro z nevoljo in hlastno ga je pozibavala, kakor da se boji, da je ne bi kdo opazil in slišal. Tiščala se je skrbno senčne strani, mimo svetlih jas pa je tekala. Že skoraj kraj vasi, kjer zavije pot v Topole, je zaslišala pred seboj lajež psa, govorico ljudi in prhanje konj. Stisnila se je v senco in čakala nemirno ter iskala z očmi, kako bi se ognila, da bi je ne videli. Potem pa je začutila, da se ji šibijo noge od slabosti. Dete pod ruto je zajokalo na glas. Žena je naglo počenila, razpela obleko na prsih in pritisnila nanje dojenca. In ko je pil, jo je stresalo hladno, oči so ji hotele posili mižati. Šum ljudi pred njo še ni bil utihnil. Njej se je zopet kakor obupnost prelilo v srce. Solze so ji silile v oči, nehote je govorila polglasno:

»Saj ne pridem do časa. Moj Bog, kaj bo z menoj!«
Nato je napeto poslušala in je spet govorila sama seboj:

»In če ne pridem, naj bo! Prekleta sem, poginila bom. Saj vem, kam bom skočila. Še otrok pogine z menoj.« Skoro glasno je rekla: »Naj pogine! Ena skrb bo manj, preden bom legla v grob.« Nekje v bližini je tisti hip nekdo vprašal z okna: »Kdo pa govori tu doli?«

Žalostna nočna popotnica se je vsa stresla in ni genila.

»Kdo je?« je vprašal glas drugič.

»Zdaj je vse preč,« je pomislila žena in že so se ji ustnice zgenile, da bi zaklicala in povedala. Tedaj pa se je oglasil od gorenje strani moški glas, nato ropot voza, ki se je zazibal po cesti. Počil je bič in žena je videla, kako je voz prešel. Mlad moški z mlado žensko je sedel na njem. Tesno je slonela žena ob možu. Zazdelo se je potnici, da sta se glasno zasmejala. Ne da bi še mislila na človeka, ki je bil zaklical z okna in je zdaj morda gledal za onima, ki sta se peljala mimo, je potna žena krenila dalje na pot. Njene misli je polnila žalostna zavist:

»Kako sta srečna! Spala sta in sta že vstala in se peljeta v belo Ljubljano. Morda pa nista vstala in še nista legla, bila sta samo v gosteh pri žlahti, na krizmanku in

krstu za botra. Pila sta vino, jedla bel kruh, obdarovala dete in zdaj se vračata domov vesela, mož in žena.«

Zavila je proti Topolam in je svobodneje šla in mislila bridko, vse bridkeje:

»Tako sem upala, da bo tudi meni; verjela sem in zdaj obupujem; kakor tatica hodim vso noč in ne najdem miru.«

Obstala je. Bolest ji je stisnila srce. »Moj Bog, moj Bog,« je zaječala, »kam grem? Otroka grem odlagat! Očeta nima in mati ga bo zavrgla. Kdo ga bo vzel? Ali ne bo poginil, kakor pes? Dušo bom pogubila zaradi tebe, moj mali!«

Krčevito je pritisnila dete k sebi, stresla se in se nato hripavo zasmejala:

»Pa če pade greh name, naj pade hujši nanj, ki mi je storil hudo. Naj pade nanj, nanj, nanj!«

Kakor da so jo utrujeno nove moči prešinile, je stopila odločno naprej. Šla je mimo setev in travnikov. Iz setev se je že oglašala prepelica. Na cesti od Križa je bilo slišati konjska kopita. Jezdil je morda hlapec v mesto, po lečnika za človeka, ki je to uro umiral, morda za ženo, ki je ležala v težkih bolečinah in ni mogla poroditi. Misel na smrt je stresla popotnico. Prišedši do znamenja ob cesti, je zdrknila na kolena in zaprosila kratko, krčevito:

»Gospod Jezus, če ga odložiti moram, o, stori mi dobro! Naj nima zloba moči do njega, naj bo Tvoj!«

Bila ni hudobna, samo nesrečna, in Križani, ki je poznal njene poti doslej in potlej, je ni zavrgel in je vzel dar, ki mu ga je z besedo poklonila: »Naj bo Tvoj.« —

»Dan bo, ljudje vstajajo zgodaj,« je pomislila žena, a že manj bridko. Bila je že omočena od poti in je topo umela le eno: »Saj ga moram odložiti, kaj si vem drugega ž njim? Saj ga ne bi, če bi smela, a moram, moram!«

V težki stopinji bridke besede je hitela svojo pot dalje vse prek ob potoku Pšati navzgor, mimo Most in Kaple vasi proti cerkvi svetega Petra v Komendi.

»Moram, moram, moram!«

Nad planinami se je začelo svetlikati, v polju in žitu, v grmu in logu se je dramil šum življenja, od kamniške strani se je oglasil prvi zvon. Hladna jutranja sapa je potegnila kakor mrzla resna roka čez njen obraz; njeno krilo je bilo težko od rose, ki se je bila zlila nanje, ko je hitela po stezah, ki jih je očitvidno poznala. Stala je za vrta in sadnjaki. S poti, ki drži navzgor k cerkvi, je čula težke korake, lesene coklje. Cerkvnik gre in bo zvonil jutro.

Slišala je še, kako so se pri bližnji hiši odprla vrata v hlev in kako je lačna živina zamukala. Takrat je planila mimo sadovnjaka in stala pred župniščem. V cerkvi se je oglasil zvon. Žena je vsa zadrgetala, zobje so ji šklepetali.

»Otrok moj,« je zastokala in pritisnila dete še enkrat krčevito k sebi. Potem je naglo razvila dete in ga varneje povila. Z ustnicami se je vsesala v drobno, mlečno lice. Dete je zaječalo. Hitro ga je položila na najbližji prag. Potem je odskočila spet v senco med drevje. Tam je stala nema. Potem je vzdihnila plaho, vzela iz nedrij bel list in skočila še enkrat k otroku in mu potisnila papir pod ovoje.

Vas se je budila. Nesrečnica je pobegnila kar počez čez njive proti gošči. V jarkih za Tunjicami je omahnila v travo med grmovje. Zaspala je hipno, kakor ubita...

* * *

Kdo je bila? Siromašna hči revnega bajtarja nekje pri Krškem. Za boljšim kruhom je šla z doma. Imela je teto, ki je tudi šla in si pridobila moža v Ljubljani in je bila neki bogata in debela. »Tudi jaz bom bogata in debela in bom imela moža v Ljubljani.« Služila je pri gosposkih ljudeh. Neka tovarišica jo je skvarila, hvaleč jo, kako je lepa in da mora biti priljudna z moškimi. Po naključju je prišla za strežnico h komendskemu komendatorju. Njena ljubka zunanost je sprva prijala okusu visokega gospoda. Ko pa se je začela razvijati njena ničemurnost v preveliki meri, jo je visoki gospod pokaral. Upal pa je, da ji bo slaba nagnjenja ubil z dobro besedo in blagohotnim prizanašanjem. Morda bi se mu bilo to tudi posrečilo, a tedaj je prišel k njemu na daljši obisk nekak njegov sorodnik. Bil je to mlad fant, ki je študiral. Klicali so ga Ciprijana. Lepšega fanta tedaj ni bilo pod šempeterskim zvonom. Ne da bi gospod komendator kaj slutil, sta se Ciprijan in komendatorjeva strežnica spoznala, sprijaznila in začela misliti drug na drugega. Svoje znanje pa sta znala dobro prikrivati, tem laže, ker je bil komendator slepo zaljubljen v svojega sorodnika in mu je bilo celo všeč, da je strežnica mladeniču naklonjena. Ženice na vasi pa so si vendar začele nekaj šepetati in župnik Rogelj je tudi nekaj zvedel in bil nevoljen na deklino. O priliki je previdno opozoril komendatorja. Ta ga ali ni umel ali ni hotel umeti. Verjel je preveč svojemu sorodniku, izpregledal mu mnogo. Bil je zadnji član družine baronov Testaferratijevih..

Potem pa je vse kakor v vodo padlo. Lepega dne je

odšla strežnica iz Komende. Par mesecev zanjo je nenadno odpotoval mladi Ciprijan. Deklica se je zatekla k teti v Ljubljano; bila pa ni ne bogata ne debela. Pač je imela moža, mestni birič je bil in pretepal je ženo. Dokler je deklica imela denar, jo je prenašal v hiši. Ko pa se je rodil otrok in je dekličin ljubček izginil na Laško, je začel odurni mož godrnjati. Šest tednov po porodu na kresni večer je pijan vrgel mlado mater na cesto . . .

In zdaj je spala in v sanjah živela še enkrat namišljeno srečo minulega leta. Bila je mlada kri, bolj lahko-miselna nego skvarjena. Bolečina jo je delala dobro, ugodje jo je zavajalo v brezbržnost. Hoditi je imela pot žalostnih izgubljenk. Kdaj je zašla popolnoma, do svoje smrti ni vedela. Zbudila se je. Solnce je stalo visoko na nebu. Pomela si je oči in se spomnila, kar je bila doživela. Še enkrat jo je obšla silna bridkost in je tiho jokala. Potem je posluhnila. Žvenket kose je udaril na njeno uho. Koj nato je slišala ženski glas:

»Pa zakaj ga je položila prav na župnikov prag, zakaj ga ni na tvoj ali moj. To povej, Boštjan.«

»Molči mi že, jezik zlodjev,« se je shudil mož. »Naš gospod so pošteni, da sam sveti Peter v nebesih ni bolj.«

»Ali sem rekla, da ni pošten?« je ugovarjal ženski glas. »To povej, zakaj so ga položili na njegov prag.«

»Coprnica,« je viknil mož. Ženski glas ni odgovoril. Mlada mati v grmovju se je oddahnila. Zdaj ji je odleglo. Vedela je, da so otroka našli. Ko pa je pomislila, kako se ji je primerilo, da je otroka odložila prav na župnikov prag, se je lahkomišelnost nasmehnila in mislila:

»Saj ga nisem nalašč. Je že Bog tako hotel. Ubogi moj črviček, mu bo morda zato bolje na svetu.«

»Pa saj ne bo vedno pri tujih ljudeh. Zdaj bom šla spet v službo, hranila bom, bogata bom. Seveda, ženiti se ne bom mogla kar tako. Nič ne dé. Toliko bom imela, da se vrnem v Komendo in vzamem sina k sebi.«

Še je ugibala o bodočnosti. Potem je začutila lakoto in je razvezala ruto, kjer je hranila denar. Nato je odločila:

»Čez Kamnik grem, kakor na božjo pot k svetemu Primožu, da me kdo sumil ne bo.«

Dvignila se je okrepečana in pomirjena. Želja po jedi in pijači jo je obšla živeje. Previdno je hodila po nenaseljenih potih proti Kamniku. Misel, da je otrok pri ljudeh in da ga župnik ne bo zapustil, jo je vsebolj krepila, da ni že skoro čutila več niti sence one žalosti, ki jo je bila

prevzela po noči. V topi lahkomišelnosti svoje mlade krvi, ki jo je bilo spridilo udobno življenje v gosposkih službah, je okrevala prečudno hitro. Skoro bi se bila smejala.

Proti večeru je prišla v Kamnik. Stopila je v krčmo. Imela je denar, ki ga ji je bila dala teta v Ljubljani na pot, ko jo je vrgel na cesto njen mož, ljubljanski birič. Gostilničarka ji je postregla, prisedla in spraševala.

»Na božjo pot?«

»Na božjo pot k svetemu Primožu, zdravja prosit možu, ki boleha že leto in dan.«

»Joj ti meni, ali je še mlad?«

»Star je. Petdeset let ima.«

»Rada ga imaš, da mu greš zdravja prosit. Mlada si, vdovo bi te marsikateri vzel, če ti umrje. Še mlad bi te vzel.«

»Morda bi me vzel!«

Smejali sta se. Vstopil je mlad voznik in prisedel in se je zvečerilo. Žena, ki je rekla, da gre romat za moža, je bila še veselejša in je z iskrimi očmi pogledovala vozniku v lice.

»Kaj boš pri svetem Primožu,« je govoril, »tudi Mati božja na Šmarni gori nekaj more. Lej, zavozim te do Ljubljane. Noč je lepa, boš videla, kako to grejo moji konji.«

Mlada žena se mu je nasmehnila. Obšla jo je misel na onadva, ki ju je videla po noči voziti se iz Mengša.

»Spodobi se ne,« je rekla mehko.

»Pa se,« je odvrnil, stegnil roko po njeni in vprašal:

»Kako ti je ime?«

»Meni?« je vprašala zmedeno za hip in rekla:

»Pa mi reci Katrica.«

»Katrica,« je stisnil voznik njeno roko. »Popelješ se z menoj . . .«

Ko je sedla z mladim voznikom na voz in se odpe-
ljala, je zamrmrala krčmarica zanjo:

»Na božjo pot ne gre in moža nima in še lagala se je . . .«

II. Najdenček.

Šempeterski župnik Rogelj je bil vstal, se prekrižal in segel z rokami v vodo, da bi se umil. Pri tem se je župnik nehote moral zasmejati. Spomnil se je svojih sanj.

»Beštja, ali je to komu podobno, da sanjam take norčavosti? Pa da sem bil Abraham, ti, moj ljubi Bog, oča Abraham, in mi je bila v šotoru priletna Sara in je sam Gospod k meni namenil poslanca svojega rekoč: Glej, sina

boš dobil. Ne, od Boga jih nisem sanjal teh sanj; iz hudiča norčavega pač, iz hudiča.«

Župnik si je vrgel pri zadnji mišljeni besedi vode v obraz in ga je zaskalelo in se je domislil svoje bolezni v očeh, ki mu je že tretje leto trdovratno nagajala. Zaradi očesne bolezni se je bil odrekel oskrbništvu viteške komende, ki mu je neslo prej letnih štirideset dobrih goldinarjev. Ob občutju bolečine v očeh je župnik pozabil jutranjo vedrost iz sanj, in je vzdihnil vdano in pokorno:

»Nočem mrmrati, Gospod! Sprejel bom, kar pošlješ. Če boš dopustil, da oslepim, sprejel bom vdano. Naj bo za grehe, za napuh in lakomnost, ki smo je vsi polni, jaz in moje ovce in še celo patron moj, žlahtni vitez Peter Jakob. Kakor je božja volja, naj pa bo, sprejel bom vdano, Gospod Bog, moja luč, moja moč!« Tako je pomislil in premagal slabost mesa in je spet mislil na sanje svoje. Z vedrim nasmehom je iskal brevirja in je mrmral:

»Sprejemem že, sem rekel. Pa Izaka, Gospod Bog, Izaka bi težko. Izaka mi nikar ne pošiljaj, že zaradi ljudi ne in jezikov, ki duhovnika božjega najhujše oberejo in obrečejo.«

Našel je brevir in stopil k oknu. Odprl je okno in potegnil s slastjo vase jutranjega zraka. Nato je mrmral:

»Lej, še je ozračje polno dima od sinočnih kresov. So spet noreli stari in mladi po stari poganski navadi in skakali čez polena. Sem res radoveden, koliko bo zato nevest in če je katera, ki bo nerada zibala. Neumni in vražasti ljudje! Če dekle ognja ne preskoči, da bi že morala posili zibati! Prav privoščil bi jim, če bi greh ne bilo. Pa so že take ženske, da same iščejo priložnosti in jih zvodi zlomek po klafarski pesmi, medenem darilu in židanem traku, ti meni Bog pomagaj, in da vse čenče raje slišijo in vse norčije verujejo, le duhovnikove besede ne.« — Sredi teh misli je zaklical skozi okno: »Hej, Jeras, že na nogah?«

Župnikov faran Jeras je vljudno pozdravil z brega gori.

»Kakor je prav, gospod, pa eno dobro jutro želim.«

Duhovnik je rekel domače:

»Za silo bi še mene najel. Ne vem, če boš spravil suho. Si zamudil pravo vreme. Lej, kako je nebo podgorelo.«

»Naj bo, kar Bog da,« je dejal kmet. »Tako je včasih, kadar Bog bolezen pošlje.«

»Saj je menda Meta vendar že boljša?«

»Je, hvala Bogu. Žalost po otroku ji je še na srcu.«

»Kaj bo žalostna,« je vzkliknil župnik. »Boga naj hvali. Boljše dote mu ni mogla dati od te, da je šel gorak v nebesa.«

»Ne boste dopovedali ženi. Vse so enake,« je odvrnil kmet. Duhovnik je za hip umolknil, potem je vprašal:

»Kaj pa čebele? Ali dobro kažejo?«

»Bo, kar bo. Kdo bo zdaj sodil? Prav malo vem.«

»Jaz pa vem. Boš videl, da je moja reja dobra.«

»Poskušnja bo povedala,« je odvrnil kmet.

»Vedno svojo ženeš,« se je tedaj razgrel župnik, »tak si kot ste vsi. Če ni po starem, pa ne marate. Zato pa je tako, da jeseni nimate ne sadja, ne ajde, ne orehov, ne medu, kvečemu nekaj veder motnega mošta — fejl Tepci ste.«

»Gospod,« je dejal kmet rahlo užaljeno, »saj Vas rad poslušam, pa zdaj se mi mudi. Ne zamerite.«

»Kaj bom zameril,« je dejal spet dobrohotno župnik. »Le pojdi, pošljem hlapca, da ti bo pomagal, ali pa deklo, da bo trosila.«

»To bi mi pa res ustregli.«

»Da ne boš mrmral, češ, da sem te zadržal. Srečno!«

»Srečno!«

Župnik je gledal nekaj hipov molče za kmetom, ki je odhajal na košnjo, nato je zaklical za njim:

»Ti, Jeras! Kamilice so pa tudi za nič za moje oči. Zdaj vidiš, da nič ne veš.«

Kmet ni odgovoril. Župnik je mrmraje odprl brevir, se prekrižal ter pokleknil pred razpelo na klečalnik in je menil bridko: »Zdaj vidiš, Križani, kaj sem! Kmet sem, čebelar in čenča v prvi jutranji uri in šele potem mislim na Te in Tvojo sveto službo. Usmiljenje imej, Gospod, z menoj!«

Poglobil je glavo v roke in molil. Potem je vstal in hodeč po sobi molil polglasno iz brevirja. Nekajkrat je posluhnil zagonetnim glasovom, ki jih je bilo čuti in mislil pri sebi:

»Ali je mlado psè ali pa je otrok! Kdo neki mi pestuje okoli hiše?«

Šel je nevoljen in zaprl okno. Potem je domolil in odprl knjigo, kamor je zapisoval maše in je mrmral:

»Za Kocjana ni, za Uršo bo danes, Bog ji daj mir.«

Šel je iz spalnice in po stopnicah v pritličje ter stopil v kuhinjo, ki je prijetno dišala po mleku in masti. Hlapec in dekla sta sedela za mizo in zajemala iz velike sklede. Ko je župnik vstopil, sta se dvignila in voščila dobro jutro. Pri ognjišču je stala župnikova sestra, ki se je naglo obrnila in dejala rezko: »Tri kure so preč. Pa v eni sami noči.«

»Lisica ni,« je menil hlapec.

»Ni ne,« je rekla dekla.

»Če ni lisica je pa dehor,« je viknila kuharica. »Tri kure so preč. To je, kadar ima človek take posle.«

»No, no, no,« je dejal pomirjevalno župnik. »Kar je, je. Kriv ni tu nihče. Bomo videli, kako si bomo pomagali, da vnaprej ne bo take morije.«

Stopil je iz kuhinje na dvorišče; hlapec, dekla in sestra kuharica so šli za njim.

»Tu se je splazila notri,« je kazal hlapec v zidni luknji. »Samo en močan skopec je treba, pa bo mir.«

»Bomo kupili skopec,« je rekel župnik. V cerkvi je pozvonilo k maši. Takrat je dekla rekla:

»Bog nas varuj, kje pa joče nekakov otrok?«

Ženi sta posluhnili.

»Bog ve, da joče,« je rekla župnikova sestra.

»Le iščite ga, če ga najdete,« je menil rahlo zbadljivo župnik, »saj to je vajin posel, ne pa moj.«

Šel je skozi vežo proti vratom, ki so držala k cerkvi in mu je hipoma zopet prišlo v spomin, kako neumno je sanjal po noči. Zdaj je odpahnil vrata in odprl. Na stopnici pred njim je ležalo dete vse zariplo v obraz od joka.

»Bog nazarenski,« je vzkliknil župnik, »zdaj pa je res izak tu.« Bil je ta trenutek skrajno smešen v svoji osuplosti, nagibajoč se nazaj in roke stegujoč predse, kakor da se brani vsiljivca. Takrat sta prišli okoli hiše dekla in sestra.

»Otrok!« je zavpila kuharica.

»Saj sem vedela,« je rekla dekla mirno. »Pa iz vasi ni. To je odloženo dete.«

»Pa na našem pragu!« je zavpila župnikova sestra in si šla s predpasnikom čez obraz.

Župnik se je bil zavedel iz svoje osuplosti in je rekel:

»V božjem imenu. Človek je le. Pobere naj ga ena ali druga. Saj se bo raztrgal od joka.«

Dekla se je pripognila in vzela dete v naročje. Izpod rute je zletel listič. Župnik se je sklonil ponj in bral:

»Krščen je za Petra Pavla, 2. maja 1721.«

Dekla je pozibavala otroka na rokah in je menila:

»Lačno je, revče, pa zebe je. Ali naj je nesem noter?«

»Kamor hočeš, noter ne,« je viknila župnikova sestra.

Župnik je odločno zamahnil z roko in dejal:

»Tu sem jaz gospodar, ne ti, Marta. In noter ga bo nesla. Saj je človek in ne živa! OGREJE SE IN MORDA BO PIL.«

»Bo,« je menila dekla. Župnikova sestra pa je osupla stopila v stran. Nato pa je zajokala in zalomila z rokami.

»Umrla bom od sramu. V farovžu se bodo sušile plenice.«

»Ne vprij,« je rekel župnik. »Ne bodo se sušile.«

Bog, ki mu je bil dal smešne sanje in to preizkušnjo v prvem jutru, mu je vdahnil dobro misel in je rekel:

»Jaz moram v cerkev. Ti pa stopi k Jerasovi materi. Pred tednom smo ji pokopali eno. Bo pa tega-le vzela, da ji po lastnem ne bo prehudo. Stopi k njej, naj pride k meni.«

»Pa on?« je vprašala sestra neverno.

»Kateri on?«

»Jeras vendar!«

»Jeras je v senožeti. Ko se vrne, bo že videl in zvedel.«

Sestra se je umirila, brat župnik je krenil v cerkev. Bil je razmišljen, ko se je oblačil za sveto daritev in ni mislil kaj moli in je govoril kakor iz navade: »Praecinge me, Domine, cingulo puritatis, et extingue in lumbis meis humorem libidinis: ut maneat in me virtus continentiae et castitatis.«*

Zavedel se je svoje raztresenosti, razvezal pas in si ga še enkrat nadel. Ko pa si je nadeval plašč, je že popolnoma odmril razburjenju prvega jutra in je govoril vneto in poln gorečnosti, naj mu Gospod Bog da nositi svoj sladki jarem, tako, da bo deležen božje milosti...

Po maši je vprašal pred cerkvijo svojega cerkvenika:

»Luka, ali si kaj slišal po noči?«

»O, sem,« je odvrnil mož. »Vso noč je lajal sosedov pas. Lisice so blizu.«

»Vem,« je odvrnil župnik. »Ob tri kure sem. Pa sem mislil, če si kakega človeka okoli hiše slišal hoditi.«

»Žive duše ne,« je dejal cerkvenik in pogledal naglo v stran. Toda župnik je vendarle videl njegovo zadrego in dejal: »Po Tonetu, tvojem zetu, če bo, nisem vprašal če je kaj voglaril krog tvojih oken, dasi to ni prav. Za mlade fante je še vedno bolje, da ga po noči s palico po hrbtu napodiš, kakor pa da se delaš, kakor bi spal, ko hodi hčeri na okno trkat. To sem ti hotel reči.«

Poparjen je odšel cerkvenik; župnik je stopil v župnišče. Našel je svojo sestro in Jerasovo mater. Jerasovka je držala otroka v naročju in ga dojila. Ko je vstopil župnik,

* Opasaj me, Gospod, s pasom čistosti in ugasni v mojih ledjih občut poželjivosti, da ostane v meni moč vzdržnosti in čistosti.

je rekla mirno in vdano: »Dobro jutro, gospod! Lejte, kako je lep in zdrav otrok. Fantek je, pa čeden, nobene golazni nima.«

Župnik je prikimal. Ko je slišal ženine mirne besede in videl v njenem od boleznin in žalosti upadlem licu nekaj nepojmljive zanosnosti, ki ji pravega imena ne vzroka ni vedel, je občutil prvič v življenju nekaj več, nego je bil dotedaj vajen čutiti ob pogledu v katero koli žensko lice.

»Prav brez srca ni bila,« je govorila žena. »Nekako pet tednov bo dete staro. Dojila ga je. Zdaj šele, ko bi se počasi navadil na kravje mleko, ga je odložila.«

Tudi sedaj je župnik samo prikimal.

»Sirotek,« je rekla žena in šla ljubeče z roko do jencu čez mlečno lice. Oči so se ji kakor v žalosti in sreči zameglile. Bila je zadnja solza iz bolesti po rajnem otroku.

Tedaj je župnik pristopil k njej in rekel:

»Jerasova mati! Saj sem Vas vedno spoštoval. Pa Vas zdaj še bolj. Bi ga torej hoteli rediti za svojega?«

»O, moj Bog,« je vzdihnila, »redim ga lahko, a sito ne bo pri nas. Nista niti naša dva.«

»Bomo že naredili, da bo prav.« Hotel je še več povedati, a je molčal zaradi sestre, ki je vedel o njej, da je varčna; njegova »leva roka«, kakor je menil včasih v šali.

»Ko bi le vedela, ali je krščen in kako mu je ime,« je rekla Jerasovka.

»Peter Pavel je,« je znil župnik.

»Peterček Pavelček!« je ponovila žena toplo. Nato se je še razgovorila: »Zdi se mi, da bo kodrastih las. Oči pa bo imel črne, pa tak nos, kakor gospoda. Bogve, morda je zelo visokega rodu.«

Župnik je ob ženi in sestri pogledal v vedro in mirno otrokovo lice in se mu je hotelo zazdeti, da je že videl nekje take ustnice in oči. A kje? A kdaj?

Odšel je in je bil ves dan nemiren in je iskal. A ko se je zvečerilo, še ni bil našel. Vstal je od večerje in stopil k Jerasovim. Pri oknu je pogledal v hišo in je videl sedeti Jerasovo mater ob peči. Z desnico je poganjala zibel. Štiriletni Jernejček in triletna Manica sta ji sedela ob strani. Jerasov oče pa je sedel za mizo pred odprto knjigo z naočniki na nosu. A gledal ni v knjigo, temveč preko naočnikov na ženo in družino.

Župnik je vstopil. »Spet v bukvah,« je zaživel v njem.

»Berem,« je znil kmet, »in sem spet tegale mnenja, da bo šele skušnja povedala, kako bo z roji in čebelami.«

»Pusti čebele,« je vzkliknil župnik. »Zaradi tistega-le tam v zibeli sem prišel. Ali ti je prav, da ga ziblje?«

»Sitnost je, sitnost,« je menil Jeras mirno in sedel k ženi, potem, ko je bil vzel hčerko Manico v roke. Jerasova je stopila k omari in položila pred župnika hleb kruha na mizo. Župnik je sedel, segel po nož in si odrezal. Nato je rekel z glavo kimaje:

»Dober kruh.«

»Da bi ga le ostajalo,« je menil Jeras.

»Ostajati ne sme,« je odvrnil župnik in zakašljajal kakor v zadregi. Nato je naglo sunil kvišku in rekel:

»To sem hotel reči, Jeras, pa ne zameri in mati tudi lahko sliši. Tega-le otroka sem premislil, ki sem ga na svojem pragu pobral in si ga ti v svojo hišo vzel. Lepo si naredil in nekaj ga bom tudi sam redil. Pa tisti tam je tvoj Jernejček, kaj? Lej, se mi zdi, da bo bister. Za pastirja ni treba, da ima človek glavo. Kakor si ti napravil temule tujemu, če mi Bog zdravje da, ti rečem, bom naredil tvojemu Jernejčku jaz. Zdaj veš.«

»Nič kaj nisem razumel,« je odvrnil Jeras.

»Tepci ste kmeti,« se je razgrel župnik, »nič ne uganete. Da tepec ne bo, da bo kaj več, pojde Jernejček v šolo.«

»O-o-o!« je zategnila hvaležno Jerasovka in solze so jo polile . . .

III. Pozen obisk.

Župnik Rogelj se je vračal sam s seboj zadovoljen domov. Premišljal je dan, ki mu je bil napočil tako čudno nepričakovano in mu v večerni uri obudil ukrep, ki je imel obrniti eno človeško življenje po drugi poti, kakor bi bilo sicer teklo. Župnik je tisto uro čustvoval, kakor more mož, ki mu je k srcu prirastla stanovska dolžnost: misliti o svojih ovčicah, ljubiti jih v pregledni vrsti svojih matrik, kamor je zapisoval dneve rojstva in ure bridke smrti njihove.

»Glej, šempeterski župnik, varih cerkve svetega Petra, ki je edini in pravi namestnik Boga na zemlji, glej, kako imaš čudno reč v fari. Dva tuja, ki ju nisi krstil, imaš pod zvonom, najvišjega in najnižjega, gospoda komendatorja, patrona svojega, pa to-le siroto, ki nič za to ne more, če ima očeta potepa in mater lajdraško nemarnico in bo živel in hodil svojo pot teže od drugih, ne da bi bil zaslužil. Pa saj je še Bog in bo dal, kakor je poskrbel za vrabca

in za limbar, in nekaj bo Jerasova mati tudi pripomogla, da bo krščansko vzrastel. In tako bom napisal to uro k imenom drugih mojih še Petra Pavla in da bi bil zvest ko Peter in goreč ko Pavel, veliki popotnik, in naj bi nikoli ne mogel potožiti, da mu je župnik Rogelj le enkrat spomenil: »Na moj prag so te položili, pa prašali me niso, če mi je prav.«

Vstopil je v svoj dom in našel sestro Marto v veliki brigi za nekako gosposko večerjo. Ko je ugledala brata, je stopila k njemu in očitala polglasno, pritajeno:

»Greš, pa ne poveš, kam. Notri pa čaka že celo uro.«

»Kdo pa?« je vprašal župnik.

»Naš gospod.«

»Beštjal Komendator? Kaj ga je prineslo zvečer?«

»Noter pojdi,« je rekla sestra.

»Pa tak,« se je župnik ogledoval. »Lej, zdi se mi, da sem gnojnico brodil pred Jerasovimi. Oh, pa lepšo suktnjo imam notri. Skoči ponjo.«

Sestra ga ni poslušala, nego ga je rahlo potisnila k vratom v sobo, katera je odprla.

Notri je sedel v kotu med oknoma prijetnorejen človek, ki je bil očividno plemenitega rodu in je z veliko skrbjo pazil na svojo zunanost. Bil je napravljen deloma posvetnjaški, deloma duhovski. Sedel je udobno naslonjen v stolu, z nazaj nagnjeno glavo; roke je bil položil na kolena. Zdelo se je, da meži in dremlje, kakor počivajoč od dolge poti. Polno lice mu je bilo lepo, le okrog usten je hotelo podrhtevati bolešno in bridkostno. Ko je župnik vstopil, je komendator odprl oči, nagnil se v stolu napred in z rokami objel kolena. Vstal pa ni. V pokojno lice je dahnilo nekaj življenja, toliko da je zmedlo župnika in je na tihem v sebi domodroval:

»Glej ga, kako mi da čutiti, da je moj farni patron. Zdaj bo še siten, da je čakati moral, kakor da sem vseveden in bi ga, baš kadar ga prime, moral slutiti, kakor dež.«

»Presvetli,« je pozdravil na glas, »ne zamerite mi, da ste morali čakati. Kdo bi se bil nadejal, da me izvolite iznenaditi v tako neprilичni uri —«

»Moj čas je drag,« je rekel komendator in se dvignil, »ura mojega obiska pa res ni bila prikladna. Izvolite zato Vi potrpeti z mojo nadležnostjo —«

»Gospod baron,« se je poklonil župnik, »na službo sem Vam ob vsaki uri.«

»Dobro, dobro,« je rekel oni in pristopil k mizi, ki je bila pregrnjena z belim prtom. Svetloba, ki je padla od

priproste mizne luči nanj, je oblila njegovo posvetno-sijajno postavo, bogato blago njegove obleke, sijaj njegovega perila in nežnost njegove v okusu dobe zelo negovane polti. Župnik ob njem je bil izredno ubožna prikazen, vrhu tega še neroden in v zadregi. Ko je pogledal onemu v lice, se mu je hotelo zdeti, da vidi prikrit posmeh in je čustvoval: »Gotovo je zaradi najdenčka tu. Na mojem pragu so ga odložili. Pa so mu na nos nesli in zdaj si svoje domišlja, in morda celo veruje, da bi utegnil jaz — fejl! Ali ne vidi mojih sivih las, ne vidi mojih križev in ne ve mojih let?«

Skoro hripavo je vprašal:

»Kaj želite, presvetli gospod baron?«

Baron Peter Jakob Testaferrata, tedanji komendator iz reda malteških vitezov in župnika pri svetem Petru farni patron, je molčal in strmел predse v beli prt na mizi. V novo obritem obrazu se mu je zrcalila nekaka muka. Župniku se je zazdelo, da se je bil mož zadnje dni postaral. Vsaj površno je vedel, kako živi njegov predstojnik, zato je občutil nekako radovednost, kaj neki greni ta čas možu življenje.

»Podnebje mu prija in ga hvali,« je mislil župnik. »Saj že sploh ne zna več iz Komende, beštja. In kar se tiče kuhnje, gotovo ne trpi, da bi mu stregli slabo. To mora biti kakšna nevolja v njem. Novo deklo ima, že tretjo odkar mu je odpovedala tista Dolenjka, ki mi je s svojim neumnim obnašanjem in priliznjenim pogledom fante begala. No, hvala Bogu, da je šla, saj ne rečem nič slabega. Torej jeza zaradi služkinj ali pa zaradi, aha, zaradi tiste žlahte, tistega zrelega tička Ciprijana, ki je tako nenadno ušel. Mu je gotovo dolge naredil in zdaj ga neki grize, ker je dedec skop, kakorkoli je onemu naklonjen. Skop, da, in pa oskrbnništvo ga teži; ha, baron, zdaj vem.«

Tisti hip so se odprla vrata iz kuhinje in župnikova sestra Marta je vstopila z nekako prav posebno jedjo in posebno steklenico vina na mogočnem podstavku. Župnik je skočil po krožnike v omari, ki je bila v sobi in je mislil:

»Lej jo, našo Marto. Ve, kaj je treba in kako; in še v dobro voljo ga bo spravila s to laško godljo in to težko laško kapljo. Še tistega laškega oljnatega ščavja, ki mu »radič« pravijo, naj natreska na mizo, pa bom šel neješč v posteljo. Pa zaradi gosta, fejl, ki mu diše stare ribe v mačji omaki in ščavje, ki človeka skomina po njem.«

Visoki gost je prav rahlo dvignil glavo in prikimal kuharici; nato je menil proti župniku v latinski besedi z

italijanskim izgovarjanjem: »Glejte, prav nevoljen bom. Ali sem se mari povabil na večerjo?«

»Sprejmi, gospod,« je tikal v latinščini župnik gosta, »sprejmi, kar zmorem v svoji revščini po Tvoji dobroti.«

Oni je dvorno neprisiljeno sedel in menil pohvalno in po kranjsko proti župnikovi sestri:

»Ni ga bila potreba, no, no! Troppo dobra, žena!«

Kuharica je sijajno zardela, se poklonila in odšla. Nato se je vrnila še z dvema posodama, s »ščavjem« in nekako močnato jedjo, ki je župniku želodec obračala. Gost pa je sklenil roki kakor k molitvi in menil prav južno zadivljeno:

»Dio! In to razume ženska v tej barbarski deželi. Prvikrat sem to doživell!«

Nato je molil in jedel in je rekel:

»Prav kraljevsko Vam kuhajo, gospod župnik.«

Župnik se je mučil z ribo in jedjo, ki mu ni prijala, pa se je je moral dotakniti iz uljudnosti. Na tihem je mislil: »Kraljevsko? Ne vem, kako je to, kraljevsko. Vem pa, da bi vse to, pa če je petkrat kraljevo, skoz okno zmetal, s pijačo vred. No, Bog Ti blagoslovi! Ko pojdeš, poplaknem to reč s požirkom vipavca in drugič, kadar boš spet v goste prišel, se pred večerjo najem, pa četudi le krhljev.«

»Zares, kraljevsko Vam kuhajo,« je ponovil gost in pil. Župnik je iskal, da bi našel, kako bi odgovoril vsaj malo po sebi in brez hinavščine. Zato je rekel:

»Gospod, lakota in delo sta kralja vseh kuharjev.«

»Resnica,« je prikimal komendator in pil. Nato je vprašal: »Odkod imate vino?«

Župnikova zadrega ni bila majhna. Skočil je k omari, kakor da išče nečesa pisanega; nato se je naglo osuknil v kuhinjo in prašal sestro polglasno:

»Zdaj pa še to povej, odkod vino imaš?«

»Odkod?« je rekla mirno, »iz njegove kleti, kakor tudi vse, kar je jedel. S kuharjem njegovim sem se domenila.«

»Pa pojdi in mu povej to sama,« je zamrmral župnik in se vrnil v sobo in je rekel prvič hlineč se gostu, ki pa mu je bilo geslo, »da ne zna živeti, kdor se ne zna hliniti.«

»Ta reč, presvetli, je skrivnost moje sestre, ki je vsa srečna, če Vam je ustregla.«

»Težka skrivnost,« je dejal komendator. »Resnica pa je in bo, da takega vina še nisem pil.«

»Ta je bosa,« je skoraj ušlo odkritosrčnemu župniku. Le s težavo je ukrotil nasmeh, ki mu je hotel ob ustnice.

Takrat pa je dejal komendator slovesno in uradno: »Hvala za gostoljubje. Pa zdaj je čas, da povem, čemu sem tu. Gotovo ste že uganili.«

»Morda zaradi upravljanja,« je menil župnik.

»Res je,« je odgovoril komendator skoro iznenajen. »Baš zaradi oskrbnitva.«

Za nekaj trenutkov je umolknil, nato je dejal trdo, skoro poveljujoče: »Prevzeti mi boste morali, gospod župnik, začasno spet te posle.«

»Ne zmorem,« je odvrnil župnik. »Moje oči so slabe, od dne do dne so slabše. Verujte mi, prevzvišeni.«

»Oči, oči,« je govoril gost, »kaj Vam je treba oči. Tisto malo pisanja narekujete; glavno je, da najemnino in dajatve o pravem času izterjate. To nikakšen trud ni in odškodnina, prošim Vas, štirideset goldinarjev! To je lepa vsota, je denar, lepo zaslužen; kakor bi ga s ceste pobrali.«

»Že vem, kako ga pobiraš s ceste,« je mislil župnik. »Ti že, ki si tujec lakom, in te srce ne boli, ko stopiš po svojem biriču v hišo, pa sedi šest ljudi in štirje so otroci za skledo kaše, ki ni mrvica tropin na njej. Pa tega ne prenese šempeterski fajmošter in je iz svojega doplačeval; pa ne bo več, pa če se na glavo postaviš in ne bo, ne bo za štirikrat po deset goldinarjev, amen!« Glasno je župnik rekel: »Zares ne morem, prečastiti.«

Komendator je nevoljno zamahnil z roko in se razživil v pravo južno viharnost: »Ne recite zadnje besede, ker ne bo zadnja. Poslušajte me! Prevzeti morate oskrbnitvo! Nočem Vas spominjati dobrot, ki kričijo po hvaležnosti, nočem biti Vaš padrone. Samo ko človek se hočem pogoditi z Vami; ko prijatelj, poslušajte! Zato Vam tudi vse po resnici odkrijem, kako je prišlo, da potrebujem Vaše pomoči. Ali se spominjate mojega lanskega gosta? Mlad gospod je bil to. Moj sorodnik je, Ciprijan Antonini mu je ime.«

»Spominjam se,« je rekel težko župnik. Najdenčkov obraz je oživel tačas v njem. V komendatorjevo lice zroč je vedel, da je videl podobne poteze v obrazu otroka, ki so ga bili odložili. »Torej Ciprijan Antonini je oče,« je mislil. Izgovoril pa je glasno: »Ciprijan Antonini, vse je mogoče.«

»Baš Antonini,« je oživel komendator; »to je sirota po moji rajni sestri, ki nima nikogar razun mene; nesrečno bitje je.« Komendator se je razživil v jezi in ljubezni in je kar kipelo iz njega: »Saj ne skrivam, da ga ljubim! Saj priznam, da sem morda sam zakrivil s svojo slepo ljubez-

nijo, da se mi je spridil in mi dela sive lase. Iz Komende mi je pobegnil, bogvedi čemu. In prav jezen sem bil. Najlepše perilo mi je pobral, srebrno namizno posodo, in celo kakor tat udrl v mojo denarno mizo. Vse to Vam zaupam, gospod župnik, da boste vedeli, da sem prišel ko prijatelj k Vam. In prijatelju ne boste odrekli skromne prošnje. Razumete! Ne smete odreči! Čez par dni bom odpotoval.«

»Zaradi Cipri —, zaradi gospoda Ciprijana?« je vprašal župnik.

»Zaradi mojega ljubega Ciprijana. Pišejo mi —, a to Vam nič mar ni; dovolj, da veste, da moram potovati.«

Župnik je prikimal. V sebi pa je mislil: »Le potuj! Če bi smel in če bi dokaz imel v rokah, povedal bi ti, da ga za ušesa primi, svojega sorodnika, nemarnega.« Ozrl se je v komendatorjevo trudno obličje, ki se je bilo čudno raztegnilo. Župnik je imel vtis, da so komendatorju oči vlažne in je postal v sebi popustljivejši in je vedel: »Lagal se nisi. Strašno se ljubijo ti Lahi med seboj. Mi Kranjci tega ne znamo. In to ni prav. Lej, vzemi si ga za zgled. Vse mu bo odpustil, kakor mu je že.« Na glas je rekel:

»Veliko žrtev mi je naložila Vaša prijaznost, presvetli!«

»Za eno leto samó,« je dejal oni hladno in dodal: »Odločil sem sicer povišati nagrado. Zahtevam pa točnost.«

»Točen bom,« je rekel odločno župnik.

»Določil sem, da dobite mesto štirideset šestdeset goldinarjev,« je govoril komendator hladno uradno.

»Prevzvišeni,« je dejal tedaj župnik, »zadovoljen sem; a prosil bi, da priložite še dvajset.«

»Ali ste znoreli?« je vzkipel gost; »hočete reči, naj podvojim prejšnjo mezdo?«

»To sem hotel reči! Toliko zahtevajo Kern, Bitenc in Korbar. To veste sami, prevzvišeni. Mar naj bom umazanec v njihovih očeh? Samo to nikar!«

»Ali pa v mojih ne boste umazanec?«

»Ne bom, gospod patron,« je odvrnil župnik. »Jaz zase vzamem, kar ste dali. Dvajset goldinarjev bom po vesti porabil za farne sirote in reveže.«

»Kaj so v moji komendi reveži?« je zategnil začudivši se.

»So,« je pribil župnik pikro, »so, kakor povsod. Stari ljudje, bolniki in vdove. Pa celo — otroci brez starišev so, rejenci!«

Staremu duhovniku je lice zardelo ob misli, da bo zdaj komendator vprašal po rejencu. Toda ni vprašal, nego je leno

stegnil roko po pijači in pil. Nato je menil rahlo porogljivo: »Zvijanež ste, gospod župnik. Z dobro večerjo je preslepil tudi Jakob Ezava. Ali sem res Ezav?«

»Bodi Ezav ali Jakob, židom si v sorodu v skoposti,« je mislil župnik. »A plačal boš! In prav je, da sem zinil o najdencu. Po pravici mu sodi Tvoja podpora in Boga zahvali, da imaš fajmoštra Roglja pred seboj, ki Te v časti drži in bo tudi jezik držal, dokler popolnoma ne dožene, kako je z otrokom; pa tudi dokler bo smel molčati.«

»Ali sem res Ezav?« je vprašal oni v drugo, ko ni bil župnik odgovoril.

»Abraham naj ne bo, presvetli,« je vrnil besedo župnik. Komendatorju se je obličje razvleklo nevoljno in je rekel latinsko: »Čudnemu možu si me primeril. Kje mi je Hagara?«

Župnik se je ugriznil v ustnice in dejal določno: »Zdi se mi, da sva se pogodila, presvetli. Osemdeset, velja.«

»Osemdeset,« je vzkliknil komendator, »a dvajset jih gre za reveže in iz mojega! Zato želim o tej vsoti račune.«

»Dal jih bom,« je rekel župnik mirno. Gospodarski pogovor mu je bil vrnil vso samozavest. Bil je, dasi nizkega rodu, sin iste dobe, ki je porajala same hladne računarje in gospodarje ter umne množitelje premoženja. Ločil se je od svojih višjih sodobnikov le v tem, da je živo občutil revščino malih ljudi in kmetских tlačanov in so se mu smilili ter jih je podpiral in jim je želel, da bi si kvišku pomagali v umne in samostojne gospodarje.

Komendator se je dvignil in poslovil. Župnik ga je spremil. Ko se je vrnil, je našel sestro, ki je mizo pospravljala.

»Vrč vipavca, da poplaknem,« je rekel župnik in sedel. Vzel je list pred se in prijel za svinec; beležil je in govoril:

»Tri goldinarje bo dobila kruljeva Špela, dva bom dal Špeharici, pet jih ponesem Marčonu, ki mu je krava povrgla. To je deset goldinarjev. Ostane deset! Dva bom že odmenil jutri; štiri bom na stran položil za Jerasovega šolarja Jernejčka, če bo kaj prida iz njega, in štiri, štiri bom dal Jerasovi za nego najdenčka, za mleko in vzgojo. Njene krščanske ljubezni bi itak ne preplačal, če bi ji vseh dvajset dal.«

Vstopila je njegova sestra z vinom. Bila je vedra. Župnik je krepko nagnil in pil ter rekel:

»Okna odpri! Vso sobo mi je zasmradil. S čim neki se maže, da diši po njem kakor po nemarnih babah.«

»Surov si,« je menila sestra užaljeno.

»Nisem,« je rekel, »pa je Jerasov hlev že boljšega duha. Ti pa Marta, seveda! Slepriš in hliniš z jedjo. Le sreča, da kmalu pojde, ta naš patron. Sicer bi ga imel vsak drugi dan v hiši, zdaj ko ve, da znaš kuhati po laško.«

»Goldinar mi je pustil pod prtom,« je rekla veselo.

»Jaz bi ti dal dva,« je odvrnil rezko župnik. »Lonec žgancev in zelja bi bila zavalila predenj, da bi vsaj vedel, kako kraljevsko jem.«

»Zopern človek si,« se je raztogotila sestra nad bratom. »Kakor da sem postrežljiva iz bahaštva! Kakor da nisem zato, da bo tebi dober. Vsak dan manj vidiš, pa komaj petdeset let si star. Le oslepi. Beračil boš v šestdesetem.«

»Če bom oslepel, bom pa beračil,« je odvrnil župnik, »pa naj bo in božja volja naj se zgodi. Ti pa si Marta martasta, bom rekel z Učenikom in še kure ne preboliš, ki ti jo je odnesla lisica ali dehor, dasi je pisano, da mora skrbeti gospod za vrabca in lisico. Zdaj veš!«

»Vem,« je odvrnila sestra, »pa če se mi smili kura, da veš, zato se mi, ker jo je žival tebi odjedla.«

Glas ji je trepetal. Duhovnik je pogledal kvišku in je videl, da ima sestra solzne oči. Planil je živo: »Marta martasta, kdo pa te je žalil? Marta martasta! Pa prav iz mojega vrča boš potegnila zdaj za te svoje solze in to veselje mojim očem, ki so te videle, da si vendarle človek.«

Razgovoril se je s sestro o vsem, kar se je bilo zgodilo in še tega ni zamolčal, da bo še sam kak groš primaknil za Jerasovega rejenca in za šolo Jerasovemu fantu. Nato je udaril po njeni roci, ki mu je bila obtičala v njegovi, ko ji jo je bil stisnil za njene solze; rekel je:

»Tako, moja »leva roka«, zdaj veš vse, pa se jezi, če znaš!« Sestra se je samo previdno nasmehnila. Bila je modra in je v sebi domislila:

»Vino pijejo možje, nobene skrivnosti nimajo. Pa jo bom jaz imela in če bo zvedel, bo drugod.«

Mislila je na lonček mleka, ki ga je bila odločila pošiljati vsako jutro po molži k Jerasu za rejenca ...

Tri dni pozneje je komendator Peter Jakob res odpoval in župnik Rogelj je prevzel posle komendskega upravnništva. Obenem je pa začel poizvedovati po rejenčkovih roditeljih. Tri leta je iskal zaman in kar je v četrtem izvedel, je bilo zagonetno, malo in strašno žalostno:

»Peter Pavel Glavar, krščen v cerkvi sv. Miklavža v Ljubljani, dne 2. maja 1721, nezakonski sin Jerneja Glavarja.«

Razburjen je župnik planil k sestri in vzkliknil: »Vse veš, pa povej, ali bo padlo jabelko daleč od drevesa?«

»Ne bo, ne,« je odvrnila sestra.

»Pa bo,« je vzkliknil župnik ogorčeno. Potem pa je odšel k Jerasovim, kjer je rasel skoro štiriletni najdenček Peter Pavel ob osemletnem Jernejčku in šestletni Manici..

IV. Jerasovi.

Jerason sin Jernejček se je vil nemiren za knjigo ob očetu. Bila ga je sama kri in kretnja. Strašno težko mu je bilo pobirati črke za očetovim prstom:

»Na drugi petik v' postu. Ti jmash sposhtovati tvojga Ozheta, inu tvojo mater, de bosh dolgu fivil na femlji. Exod. c. 20. Jaft dobru vejm, de fledni ozha, inu mati, kadar G. Bug ym eniga otroka da, prezej fazhneo fa taiftiga skerbejti, inu v'mishlatfe, kej bō enkrat s'tiga otroka. Quid putas, puer iste erit?«

»Tega ne razumeva,« je menil ob latinščini učitelj in učenec se je oddahnil, češ, zdaj bo dovolj. Toda oče je hotel, da fant še bere in učenec je bral in bral, kako so mogočni kralji in cesarji klicali celega sveta modre može, da bi jim srečo otrok oznanili: Filip, macedonski kralj, cesar Teodozij, cesar Decius, cesar Maksimilianus. In je astrolog Platon semtertja mislil in sklenil: *dubium et incertum est* —, dvomljivo je in negotovo...

Ob peči je sedela Manica, ki je bila tako skromna, da ni nič hotela, samo tiho vase mislila in se pohlevno smehljala in je postala nemirna le kadar so jo pustili popolnoma samo. Ob njej je sedel tih, čudnoresen in vedno bridkostno zamišljen Peterček Pavelček; o njem je včasih Jerasovka s solzami rekla, da ji je strašno hudo, ker je tako čuden otrok s svojimi nekam velikimi, nezaupnimi očmi, ki gledajo v svet, kakor bi vedele vse in vse slutile in ki so včasih hipoma sinile v čudnem ognju, kakor da so zagledale tisto daljno, sluteno, komaj rahlo v dremotni zarji še daljnega razuma ležeče. Te oči pa so ob nedeljah oživele v sladki radosti, kadar so se vrnili Jerasovi iz cerkve in je prišel Jernejček, ki je stregel k maši. Tedaj se je rejenček odmaknil celo Manici in se privil tesneje k Jernejčku, ki je bil poln cerkvenega kadila, poln čudovitega vonja, ki je razgibal nežne nosnice Petrčkove Pavelčkove...

O svojem sinu pa je včasih potožil Jeras župniku, da ne ve, če bo kaj za šolo. »Bere že, bere,« je rekel, »pa

ga le tiste norčavosti mičejo, ko se bere, da se lev petelinjega petja boji, pa da ima slon dvojno srce, tako-le, ki se strašno boji, pa tisto, ki je grozno srdito; pa mi zna samo tisto na pamet, kako je Samson tavžent Filistejcev pobil.«

»Čakaj,« ga je bodril župnik, »boš videl, kadar ga enkrat jaz v roke vzamem in ga tudi bom vzel; boš videl, ko bo malo bolj človeku podoben, pa ne tako otročji, če Bog da, da mi oči nagajale ne bodo, boš videl, kakšnega sina imaš!«

Zvečer pa je Jernejček spet sedel z očetom za mizo in je spet bral o prerokbah modrih, kako so ugibali o sreči cesarskih otrok in je »astrolog Platon« zaključil: »Dubium et incertum est —, dvomljivo je in negotovo.«

Ko je bilo Peterčku sedem let, je vzela Jerasovka Manico in rejenca svojega s seboj v Kamnik na neko novo mašo. Jernejček, ki se je bil že pripravil za ljubljanske šole, je moral ostati doma. Udaril se je bil. Zlezal je bil na konja in ga podil proti Velesovemu. Sam angel varih ga je ujel, da ni padel za smrt, ko se je konj splašil. Splazil se je krvav iz jarka, splezal nazaj na konja in tako prišel spet domov ter legel in blodil.

Spomini na cerkveno slavnost v Kamniku so se zapisali malemu Jerasovemu rejencu neizbrisno v dušo. Tiste dni je doživel še drugo veselje. Smel je prvič streči pri maši in obnesel se je tako, da ga je cerkvenik po opraviilu prijel za ramena in potisnil pred župnika Roglja, meneč:

»Ta bo pa pravi, če sem božji, gospod župnik.«

»Bo,« je prikimal župnik. Čez trenotek pa je vprašal: »Lej no, ali nisi Jerasov?«

»Je, Bog pomagaj,« je odvrnil cerkvenik, »ali je že tako hudo z očmi?«

»Hudo!« je dejal župnik. »Bolj spoznam že po glasu, ko po očeh. Le to je dobro, da ni vsak dan tako hudo.«

Nato se je obrnil k otroku in rekel: »Ti si Peter Pavel?«

»Sem, gospod.«

»Ali pa veš, kakšna moža sta to bila?«

»Eden je bil papež, drugi pa učenik. Oba pa sta Kristusova apostola,« je odgovoril deček.

»Prav,« je potrdil župnik. »Ti pa si odslej moj strežnik. Pa bodi boljši od Jerasovega Jernejčka...«

Ko je ajda počrnela in se je začela vsako jutro vlačiti megla nekod od Save in je zvečer legal dim pastirskih ognjev vseprek ob tihe gmajne, drage, ježe in preseke, se je začel odpravljati Jerasov Jernejček v mesto. Takrat se je polastila Jerasovega rejenca čudna svojeglavnost. Malo je jedel, ogibal se je domačih, celo Manici se je skrival. Proti Jernejčku pa je bil naravnost odurno neprijazen in nezaupljiv. Par dni pred Jernejčkovim odhodom pa se je nenadoma spremenil in postal čudno živahen in veder.

Sedeli so pozno popoldne s kravo v lazcu in Jernejček je pravil: »Kaj Turki! Teh ne bo več v naše kraje. Se ne upajo, odkar je cesar postavil strašno močen grad, ki mu pravijo zato Karlovec. Zidovi so tri sežnje debeli, da še kanonske krogle odskakujejo kakor kostanj. Celemu gradu je gospodar visok gospod, pa takšen, da mora biti vsaj trikrat prej v bitki, ne tak v žameinem jopiču in z drobno sabljico, kakor jih je Ljubljana polna, pravijo.«

Fant je utihnil, pogledal Manico in Petra in se usadil pred njiju in rekel: »Samo zato grem v šolo, da bom kdaj general v Karlovcu.«

Petru je zagorelo lice in rekel: »Lel Jaz pa bom mašnik.«

»Kako?« se je začudil Jernejček. »Misliš, če znaš streči k maši, da je to vse. Kaj pa šole?«

»Za tabo pojdem,« je odvrnil Peter.

Oni se je zasmeljal, a nato je menil dobrohotno: »No, pa pridi, če te bodo pustili.«

Potem se je obrnil k Manici in prašal: »Zdaj pa še ti povej, kaj boš.«

»Kravo bom pasla doma,« je odvrnila skromno.

»In moža boš dobila,« je dodal Jernejček. Deklica pa je stresla z glavo, rekoč: »Ne maram ga.«

»Stara baba boš, ploč boš vlačila,« je rekel brat.

»Naj ga!« je rekla vdano ...

Jerasovka je bila blizu in je slišala pogovor otrok. Obrisala si je solzo in je vzdihnila:

»Sanje otroške, nedolžne. Pa verujte svoje, ti, Jernejček, da boš general, ti, Pavelček, da boš novo mašo pel.«

In zopet je obrisala solzo in vzdihnila: »Ugenila pa je samo Manica. Kravo bo pasla in sama bo ostala, sirota. Saj ne bo ne lepa ne bogata.«

Doli v klancu je zaropotal voz. Jernejček jo je koj udaril po bregu navzdol; Manica in Pavel pa sta obsedela in tedaj je rekel rejenec:

»Prav imaš, Manica, le nikar ne jemlji moža. Same križe boš imela. Pri meni pa boš imela dobro, ko bom župnik, in mi boš kuhala, kakor našemu župniku sestra.«

Dekle se je bolno nasmehnilo in reklo: »Pavelček, saj povem, kako je, pa žalosten ne bodi. Nikoli ne boš duhovnik.«

»Kako ne bi bil?« je vprašal in zbledel.

»Oče so rekli, da ne moreš biti.«

Njemu so se zabliskale oči. »Pa bom!«

»Ne moreš,« je rekla deklica vdano a odločno. »Očeta nimaš ne matere, zato ne smeš biti.«

Ozrl se je s širokozačudivšimi se očmi vanjo in ni vedel, kaj bi odgovoril. Obraz mu je začel podrhtevati, nato so mu stopile solze v oči. Hripavo in kakor bi sapo lovil, je zaječal: »Če ne smem biti, če res ne smem, potem, potem bom Boga prosil, da naj umrjem.«

Manica mu je ihtečemu ovila roke krog vratu in ga tešila. Pahnil jo je od sebe in jo meril s srditimi pogledi. Nato je rekel trdo in jezno: »Saj si lagala, reci!«

»Lagala sem,« je pritrdila tiho in vdano . . .

Ko je Jernejček odšel v šolo, je podedoval Pavel njegove knjige. Usiljivo priljudno je znal pridobiti starega Jerasa, da mu je odprl skrivnost branja in je bral. Bral je na paši in v hlevu, za pečjo in v somraku jutra. In je našel, da je bilo pisano prav zanj; in je bral in bral, da je znal do besede na pamet:

»Ni mogoče zadosti časti inu hvale dati angelom za voljo njih vrednosti, dobrote inu moči. Angeli so naši kapitani, so naši vahtarji, so naši besedniki in pomočniki. O, ljubi inu vse časti vredni prijatelji naši! Angeli so Abrahama potroštali, angeli so Lota za roke iz Sodome peljali, da ne bi zgorel, angeli so Jakobu družbo držali, kadar je rajžal v Mezopotamijo. Angeli so srce dali Gedeonu, angeli so pogasili ogenj, da ni škodoval Ananiasu, Azariasu inu Misaelu. Angeli so svetega Petra rešili iz ječe Herodeževe. Inu sto drugih gnad ljudem so storili; zato vse časti inu hvale so vredni. Eno samo gnado najdem, da je človeku ne morejo izkazati, namreč, da bi nam sveto mašo brali, kruh v sveto rešnje Telo, vino v sveto rešno Kri preobrnili inu nas naših grehov skozi spoved rešili, katero gnado samo eden je dosegel, žegnani mašnik! Zatorej žihar angelom ga bom primeril inu bom tudi rekel, da je več, kakor angel. Datum est sacerdoti quod angelis non est concessum — dano je duhovniku, kar ne zmorejo angeli.«

Ob letu, ko se je vrnil Jernejček, je podedoval Peter Pavel nove knjige. Bral je, a ni umel in ni imel nikogar, ki bi mu povedal, kako. Komaj nekaj malenkosti je bil izvedel od dijaka, ki se je otresal, kakor je vedel in znal, vedeželjnega tovariša. Peter je bil ostal že drugo leto sam z Manico. Njegov odljudni značaj je medtem rasel v čudško samostojnost. Postal je bil nezaupljiv in je skrival celo pred Manico svoje silno nagnjenje do svete službe. Pri domačem delu je bil postal površen in je slišal zato bridke besede, ki so padale v njegovo dušo težke in ga begale. Knjigo je prelistaval; kar je bral prvo uro, je znal brati, naprej pa ni šlo.

Nekega dne pa se je zgodilo, da ga je zasačil župnik za svojim ulnjakom jokajočega. Knjiga je ležala odprta pred njim. Fantu pa so tekle solze po licu baš sredi med liste. Župnik se je hitro sklonil po knjigo in je videl, da je po eni strani latinska, po drugi nemška.

»Zakaj pa jočeš, ali te zob boli?« je vprašal fanta. Oni je zardel in dejal: »Brati ne znam.«

»Kako boš znal,« je rekel župnik, »saj je nemško pa latinsko, ti pa še kranjsko ne znaš.«

»Kranjsko znam,« je rekel deček samozavestno.

»Ta je lepa,« se je začudil župnik, »ali so te oče učili?«

»Malo so mi pokazali. Tega tu pa ne znajo. Jernejček ve, pa noče povedati.«

»Pojdi z menoj,« je rekel župnik. Peljal je fanta v sobo. Dve knjigi je odprl pred njim in mu je kazal in bral:

»Tu se bere tako: Pater nos-ter, qui es in coe-lis, sancti-fi-cetur nomen Tu-um, ad-veniat regnum Tu-um, fiat vo-lun-tas Tua* . . . Tu pa se bere: Vater unser, der du bist im Himmel, geheiliget werde dein Name, zu-komme uns Dein Reich, Dein Wille geschehe! Ali si umel?«

»Sem.«

Župnik je rekel: »Sedi in se uči. Čez pol ure pridem nazaj, bom videl, koliko boš znal.«

Župnik je šel iz sobe in se vrnil s košarico grozdja in belega kruha ter postavil mikavno okusnost na mizo pred učenca, rekoč: »Ko boš znal, pa lahko poješ kruh in pozoblješ grozdje. Zdaj pa le pridno!«

Pustil je otroka samega. Čez eno uro si je mislil:

* Oče naš, ki si v nebesih, posvečuj (svêti) se ime Tvoje, pridi kraljestvo Tvoje, zgodi se (bôdi) volja Tvoja . . .

»Zdaj mu bo menda že dovolj dolgčas. Kruh je pospravil in grozdje je pozobal. Bral pa ni, to je gotovo!«

Vstopil je k učencu in se začudil. Kruh in grozdje je bilo, kakor ga je bil postavil na mizo. Deček pa je stal pred knjigama in je na pamet govoril, izgovarjal besede smešno po svoje a pravilno: »Pater — Vater, noster — unser, qui — der, es — du, in — bist, coelis — Himmel...«

Župnik se je prijel za glavo in je zavpil: »Za sveto božje ime, nehaj, beštja! Saj se mi v glavi moti, če te samo poslušam. Kako neki si to zmašil v eni uri pod svoje lase?«

»Nisem vedel, kako je prav, zato sem se še tako naučil,« je odvrnil deček vedro.

Župnik je stegnil roko in rekel: »Kapo obrni!«

Vsul je fantu v pokrivalo grozdja in kruha in potem je rekel: »Otrok, kaj pa bo še iz tebe?«

»Mašnik bi bil rad,« je dejal deček veselo in zardel ter povetil pogled, boječ se, da bo zdaj župnik zavpil nad njim, češ, da ne sme biti, ker nima očeta ne matere, kakor je rekla Manica. Toda župnik Rogelj ni zavpil. Samo roko je položil fantu na rame in rekel dobrohotno:

»Zdaj pojdi domov in očeta Jerasa slušaj in mater Jerasovo. Pa moli, kakor si se navadil: „Fiat voluntas Tua — Dein Wille geschehe!“«

»Dein Wille geschehe, fiat voluntas Tua!«

In Peter Pavel je šel in je molil s preprostostjo žlahčiča, ki ni znal moliti nego: Ave Maria. Peter Pavel je molil, a ni vedel, kaj moli: fiat voluntas Tua, Dein Wille geschehe!

Župnik je nekaj večerov zapored obiskal Jerasa in govoril zaupno ž njim. Včasih je vzel rejenca k sebi in se čudil njegovi darovitosti in ljubezni do knjig. Ko pa je odhajal Jernejček četrto leto v Ljubljano, je Peter Pavel že odločno upal, da porečejo še njemu, naj prisede na voz. A niso mu rekli. »Fiat voluntas Tua — Dein Wille geschehe,« je vzdihnil in šel za svojim hlapčevskim poslom.

Tiste mesece potem pa je zvedel za gotovo, da pojde v šolo in je Manici povedal. Postala je žalostna.

»Ali mi ne privoščiš?« je vprašal fant.

»Ti,« je odvrnila vdano, »a hudo mi bo. Sama bom, dolgčas mi bo.«

»Manica, ne boj se,« je odvrnil toplo, »vsak večer in vsako jutro bom mislil nate.«

A deklica je vendarle vzdihnila: »Sama bom.«

V tihi sreči so mu minevali dnevi. Ponoči ni spal spričo preživih slik, ki jih je gledal v duhu: duhovnik božji, pred božjim oltarjem stoji. Še angeli nimajo tolike moči; ne morejo odpuščati grehov, nimajo ključev nebeških, ki jih je Gospod Jezus dal Petru, prvemu papežu in papeži škofom in škofje duhovnikom, da bo odvezano, kar bodo odvezali in zavezano tu in tam v veke, kar zavežejo . . .

Nedeljskega popoldne ga je obšel dremec ob knjigi pred hišo in ni videl slabotne popotne ženice, ki je bila obstala blizu njega in ga gledala željno, hrepeneče kakor zver. Neko vaščanko je bila vprašala, ali je fant Jerasov, in je izvedela, da je napol Jerasov, napol pa bogvedi čigav. Nato je žena stala tam in gledala na dečka in se je zdelo, da bo planila k njemu. Tedaj se je deček zbudil. Ženski glas iz hiše ga je bil poklical: »Peterček Pavel, kje si?«

»Tu,« je odgovoril in vstal. Za trenotek so se srečale njegove oči z očmi tujke, ki ga je gledala in je tedaj omahnila po poti naprej, ko je odšel v hišo . . . Bila je njegova mati in je šla svojo žalostno pot nekam v pašnike proti Šmartnu. Cerkev sè Šmarne gore je gledala nanjo. Zgodba, ki jo pripovedujejo o zidanju cerkve na tej gori, je manj strašna, kakor je bila pot te ženske skozi gozdove proti Šmartnu in ljubljanskemu polju krog Ljubljane, kjer je utonila v žalosti izgubljenih žensk.

Istega večera je rekel Jeras svojemu rejencu: »Peter Pavel, če je božja volja, čez štiri mesece boš šolar v Ljubljani.«

Rejenec mu je poljubil roko.

Tri tedne pozneje pa je izbruhnil ogenj na selu in Jerasovi so pogoreli do tal. Jerasova mati je od prestane groze in nočnega mrazu zbolela in legla. Ni več vstala.

»Fiat voluntas Tua — Dein Wille geschehe!« je vzdihnil Peter Pavel. Njegova šola je bila šla zaenkrat po vodi . . .

V. V šole.

Čas je zdravnik, vse pozdravi, hiše pozida in škodo poravna. Ali tudi krivico? — Z zelenim slepilom na čelu pod plešo je stal župnik Rogelj pred svojim drugim varovancem, pred štirinajstletnim Jerasovim rejencem, ki je imel tisti dan oditi v ljubljanske šole. Stari gospod je rekel:

»Tako, Peter Pavell! Zdaj pojdeš! Zahvali Boga, da je vendarle dopustil; ne pozabi pa v molitvi tudi mene, ki sem ti prvo skalo odmaknil s poti, da moreš naprej. Še ti bodo ležale skale na poti; z božjo pomočjo jih boš moral

spravljati sam v stran, kakor jih Jernej, odkar mu je oče pogorel in sem jaz oddal svoje komendske posle boljšim očem. Tega ne pozabil Hudo bo včasih. Pa kdor v mladosti ne zna potrpeti, kdor se mlad ne navadi s trudom iti k boljšemu kruhu, ta boljšega kruha vreden ni.«

Za trenotek je župnik umolknil, nato je rekel še priprosteje, a še topleje: »Lej, moj fant! Saj življenje je le trpljenje. Tudi kjer kruha ostaja, ni vse tako, da bi zavidal. Zavidaš, ker nisi skusil. Boš pa morda še sam prišel v hiše, kjer bodo svinétom metali meso, pa boš videl, da imajo vendar peklo v hiši. Jaz sem videl v tvojih letih vse to in prav je bilo. Če sem od tedaj kdaj jedel sladek kruh, sem mislil na tisti grenki, ki ga jedó višji, ker ga s solzami kvasijo, in sem mislil na tisti grenki iz ječmenovke, ki ga kmetje otepajo v potu obraza. Zato pa sem obranil ljubi mir in sveto zadovoljnost; imam srednje vrste kruh in dam lahkega srca; zametujem pa tudi ne. Tako začni tudi ti s prvim dnevom. Ne bodi požrešen, ne lakomen, a ne zametuj brez potrebe.«

Spet je umolknil župnik in je še enkrat izpregovoril in dejal: »Zdaj pa poslušaj in ne bodi hud name, če bo bridko, kar izveš. Ne pozabi, da si dobil od tujih ljudi, kar imaš. Tuji so Jerasovi, rejenca so te vzeli v hišo. Vračaj jim z ljubeznijo. Žalosten pa ne bodi in k srcu si ne ženi, da nimaš starišev. Praviti ti pa ni treba vsem tega, da jih nimaš. Ljudje, pa še tisti mladi mestni pohajači bi ti grde besede izrekli, ki jih v Komendi nisi slišal nikoli.«

»Nikoli!« je dejal fant in mislil, da je Manica vendar resnico govorila; sklonil se je s solznim očesom nad župnikovo roko. Nato je ginjen obečal, da bo priden, varčen in pobožen in da bo vse zapisal, kako mu je bilo v šoli in bo seboj prinesel, če bo smel nazaj k Jerasovim na počitnice.

»Vsake počitnice boš prišel, pa k meni, da veš, če bi bil Jerasu v nadlego. Zdaj pa pojdi. V Ljubljani poišči Jerneja. Gre mu dobro, mi piše, šel ti bo na roko. Preveč se pa ne naslanjaj nanj, sam si pomagaj. V Boga zaupaj, boš videl, da bo šlo, in dobri ljudje so tudi povsod doma.«

Prišla je župnikova sestra Marta povedat, da je obed na mizi. Župnik je prijel mladega fanta za rame in dejal pokroviteljsko: »Torej, Petre Pavle, zdaj pa k jedi. Danes bova jedla pri eni mizi.«

Fant je zardel. Rahlo ga je potisnil župnik v sobo, kjer je stala belo pogrnjena miza. Ko je zagledal mladi gosposko kosilo na mizi in ob svojem krožniku prav tako

majoliko vina, kakor pred župnikom, je izgubil vse ravno-vesje in je zaklical: »Gospod, ne spodobi se!«

Župnikova sestra je pristopila in dejala pokroviteljsko: »Le sedi! Če hočeš gospod biti, se moraš naučiti, kako se za gosposko mizo sedi.«

Ko je videla fantovo zadrego in nerodnost, ga je bila še bolj vesela in je rekla: »Lej ga no! Saj je tebi na čast za odhod, fant; pa še prav posebno sem se potrudila. Še gospodu grofu, našemu patronu bi dišalo.«

Tedaj je župnik vzkliknil: »Bogu čast in hvala, da je daleč. Kakor temu fantu spričo mene, je meni pri mizi spričo njega. Pa prav sanjalo se mi je o njem —«

Ni še dogovoril, ko je nekdo potrkal na vrata.

»Noter!« je velel po nemško župnik. Rahlo je nekdo pritisnil na ključavnico. V odprtini vhoda se je pokazal potni človek. Župnik je nekaj hipov začudivši se strmel v tisto lice, nato je je spoznal in vzkliknil: »Prevzvišeni, gospod patron!«

Res je bil baron Peter Jakob Testaferrata, mož, ki se ga župnik ni niti najmanj nadejal. Skozi možgane je šinilo župniku: glej jih sanje, glej volka, ki si mislil nanj, pa je tu! Prav nič ni vedel župnik, kaj bi storil. Stopil je k vratom in nerodno zastopil pot visokemu gostu, kateremu je zaigral nekak prezirljiv nasmeh na licu.

»Oprostite, da motim,« je rekel, »vem, da ni prav, ker sem prišel prav to nesrečno uro. A to je s temi vašimi vozmi. Imel sem nesrečo na poti, kolo se je snelo, uro hoda sem šel peš. Nadležen sem, vem.«

»Niste ne,« je dejal župnik in polagoma se zavedel, kaj mu je storiti. Stopil je vstran, se naklonil in pokazal gostu k mizi ter rekel nespretno: »Pa prav srečno ste zadeli uro, presvetli, in moja sestra je hvala Bogu skuhala nekaj boljega.«

Komendatorju je zopet zaigral nasmeh na licu in je prašal: »Pa ne meni na čast? Kako more to biti?«

»Ne ravno zato,« je odvrnil župnik, »a prav je vendar in upam, upam, da boste zadovoljni. Sedite, presvetli.«

»Nikakor,« je dejal oni. »Videl sem prej, da imate drugega gosta. Spodil sem ga od mize.«

V resnici se je bil Peter Pavel umaknil takoj, ko je vstopil komendator, in župnikova sestra je stekla za njim in je begala po kuhinji ter se lovila z rokami za glavo:

»To bo zamer! Pa še vina nimam pravega. Ni ribe, ni sočivja, ni grozdja, samo med, tepke, mleko in svinjina. Moj Bog, moj Bog!«

Notri v sobi pa je rekel župnik: »Nikogar niste spodili. Moj gost je mlad dijak, ki odhaja v šole; za odhodnico sem ga vzel k mizi. Zdaj pa, saj lahko v kuhinji obeduje.«

»Ne,« je rekel komendator, »če je tako, naj sedi tu. Moja volja je to. In samo pod tem pogojem sprejemem Vaše gostoljubje.«

Župnik je stopil h kuhinjskim vratom in poklical dijaka. Vstopil je zmeden in neroden. Stal je pred visokim gospodom, ki je dejal latinsko: »To je močen dečko. Kako ti je ime, he?«

Župnik se je zmedel in je mislil pri sebi: »Kako bo neki odgovorilo, revšer! Kje naj bi se bil bukovskega naučil?« Že je odprl usta, da bi povedal, kako je s fantom, a tedaj je dijak že odgovoril latinsko:

»Krščen sem za Petra Pavla Glavarja.«

»Dobro si povedal, beštja,« je ušlo župniku na glas. Visoki gost je zasmehljivo dejal: »Za supremista* je dovolj.«

Župnik je vzrastel vedro: »Pa ta še infime** ni videl.«

»Torej čestitam Vam, gospod župnik,« je dejal tedaj komendator in pristavil zbadljivo: »In tako se mi zdi, da zdaj vem, kako je z Vami, da Vam oči nagajajo le pri računih, a Vas pri latinskem pouku in vzgoji ne motijo.«

»Moje oči so slabe,« je odvrnil župnik, »to mi že smete verjeti, presvetli. Kje pa se je fant toliko naučil, sam ne vem. Veseli me pa, da morem povedati, da je tako in da fant ni nevreden podpore, ki je je bil deležen tudi po Vaši milosti, presvetli.«

»Aj,« je vzkliknil komendator, »to je tisti, tisti nesrečni otrok z Vašega praga?«

»Tisti je ...« je dejal župnik. Tiho in naglo je zinil nato: »Presvetli, ali ne vidite, kako je podoben svojim starišem?«

V župnikovem obrazu ni bila zadrhtela nobena poteza, ko je tako nenadoma zgrabil bogatega predstojnika, kakor bi hotel reči: »Lej, obraz ga razodeval! Bogat si, stori kaj zanj. Tvojim je podoben, ne mojim; jaz sem že storil svoje, stori še ti svoje!«

Komendator je ostro pogledal fantu v obličje. Rahla bledost mu je stopila v obraz. Nato pa je vprašal:

»Kdo so njegovi stariši?«

»Samo slutim jih,« je dejal župnik in pogledal komendatorju odkritosrčno v obraz. Ta je zamahnil z roko in dejal hladno:

* Učenec 3. lat. šole — ** infima (classis) = 1. razred lat. šole.

»Res je, tudi meni se zdi podoben osebi, ki je nekoč služila pri meni. Pravo slutite. Vedno sem bil prepričan, da je skvarjena ženska. Ana, kajne, Ana ji je bilo ime.«

Moža sta bila nekako pozabila na fanta; ali pa sta bila uverjena, da ju ne more umeti. In zares je bil Peter Pavel skoro bolj uganil njiju pogovor; odstopil je k vratom.

»Sedi,« se je ozrl in obrnil za njim komendator. Toda tedaj se je zgodilo, česar ne bi bil župnik nikoli pričakoval. Peter Pavel se je dvorljivo poklonil in dejal po laško:

»Ne smem. Vse razumem, kar gospoda govorita.«

»Diavolo,« je ušlo komendatorju.

Dijak pa je že bil zaprl vrata za seboj...

»Fant mi je všeč,« je dejal komendator čez nekaj trenutkov, »ne zna pa biti uljuden. Jaz pa Vam povem, gospod župnik, da ne zna živeti, kdor se ne zna prikrivati. A to je mladost v njem. Ko bo starejši, bo modrejši. Rad bom žrtvoval zanj po svoji moči, če bo vreden. Le obnašanja, gospod župnik, mora postati drugačnega. Razumete?«

Župnik je pritrdil. V sebi pa je mislil: »S čim neki je bil fant nevljuden? Mar s tem, da je podoben tistemu Ciprijanu, kar jaz s svojimi slabimi očmi vidim in ti, njegov stric, s svojimi zdravimi videti ne maraš! Ubogi fant! Tvoja žlahta ti ne bo na roko in ti ne bo. In če si sam ne boš pomagal, ne vem, kaj bo; no, pa saj si boš, saj si boš!«

Lačnemu komendatorju je tudi kranjski obed dišal in tudi vipavskega vina ni odklonil. Po obedu je malo zadremal, še preden je kaj izpregovoril z župnikom o svojem nenadnem prihodu v Komendo. Pa saj je župnik tudi brez tega vedel: »Zaradi denarja je prišel, čemu neki sicer...«

Peter Pavel Glavar pa je bil tisti čas tiho zapustil župnišče in se vrnil k Jerasovim. Tam v veži je našel svoj zveženj in ob njem Manico. »Zdaj pa pojdem,« je rekel in prijel za zveženj. »Kje so oče?«

»Oče!« je zaklicala Manica, »Pavel pojde.« Iz gorenjega prostora je prišel po lestvi Jeras. Bil je že zelo star in slab. Silil se je biti živahen, pa ni več znal.

»Pa z Bogom, če že greš, da. Pa v Mostah se le oglasi pri cerkveniku. Saj je obečal, da te vzame na voz. Pa Jerneja lepo pozdravi v Ljubljani in zdrav bodi. Naj te pa Manica spremi malo, če more.« Dal je fantu roko.

»Oče,« je rekel odhajajoči, »Bog Vam plačaj vse!«

»Kaj takega pa?« se je stari nekako vznevoljil in se obrnil nazaj k lestvi, da bi lezel navzgor.

»Pa z Bogom, še enkrat,« je dejal Peter Pavel. Manica mu je vzela zveženj in šla pred njim iz hiše in on je stopil za njo. Še par sosedov je bilo treba pozdraviti. Nato sta zavila mlada dva po stezi proti Mostam. Bil je že zelo poznojesenski dan a svetel in poln čudnosveže miline. Nekajkrat se je ozrl dijak po krajih, ki so mu bili znani. Neko novo bolest je začutil. Stisnila mu je srce. Stopil je hitreje vštric ob Manici, ki ga je bila prehitela na poti skozi vas.

»Lepo je bilo vendar pri nas,« je rekel fant. »Pa saj bo še, boš videla Manica in še lepše,« je nadaljeval. »Ko se vrnem, Manica, boš videla. Zdaj bo seveda pusto —«

Povešala je glavo. Bila je manjša od fanta, kljub temu, da je bila starejša; nekam nedorastla je bila in šibka.

»Daj meni culo,« je rekel, »pa povej, kaj naj sporočim Jerneju.«

»Da ga lepo pozdravim,« je rekla tiho in obstala hipoma in pogledala fantu naravnost v obraz. Nato je menila skrbno: »Ali imaš denar?«

»Imam.«

Segla je naglo pod predpasnik in potisnila dijaku v roko nekaj novcev, povezanih v ruto. »Na, še to,« je rekla naglo in skoro trdo, stresla mu desnico in odhitela nazaj.

»Stoj!« je zaklical Peter.

Ona pa je stekla in šele ko je videla, da ne gre zanjo, je obstala zasopla in rekla:

»Moram nazaj. Z Bogom, Peter! Hodi srečno!«

Gledal je zanjo. Še parkrat se je ozrla, zamahnila z roko in se skrila za grmovje. Fant pa je krenil dalje. Tedaj je deklica za grmovjem sedla v travo, potisnila obličje med dlani in zajokala tiho a krčevito . . .

* * *

Večerilo se je, ko se je pripeljal Peter Pavel Glavar v Ljubljano. Iz motnega modrikastega vzdušja je vstalo mesto pred njim. Cerkvenik iz Most je ustavil pred mestom, da bi zavil navzgor proti Mednu in Medvodam, kamor se je vozil po kupčiji. Mudilo se mu je do noči. Peter Pavel je stal skoro nenadoma sam sredi ceste pred mestom. V obraz mu je dahnilo hladno. Občutje bridke zapuščenosti ga je obšlo. Ozrl se je po cesti, koder se je bil pripeljal. Le nejasno je spoznal smer, koder je bil prišel. Potem je pogledal na mesto pred seboj, na grad, ki je raste iz ravnega polja in meglenomotnega mesta, na cerkvene stolpe, ki so se vrstili

ob vznožju grajskega hriba. Šum zvonjenja mu je udaril na ušesa. Prekrižal se je in molil. Nato je stopil odločno naprej. V mestu se je preprašal do Jernejevega stanovanja. Pred vrati v ozkem, temnem hodniku je poprašal po njem. Nekaka drobna, zlovoljna ženica mu je odgovorila precej nevoljno, da Jerneja ni doma; zaprla je vrata pred dijakom. Stal je nekaj hipov tam, potem je šel po stopnicah navzdol in čakal ob hišnih vratih. Čakal je že dobro uro in še delj. Že se je bilo popolnoma stemnilo. Ogledoval je ljudi, ki so hiteli mimo, vstopali skozi vrata ali odhajali. Poslušal je njihove pogovore, ne da bi vedel, o čem govore. Že so ga bolele noge in občutil je hlad noči in lakoto in se je domislil, kako je bil prišel pri župniku ob obed. Zopet se ga je polastila boleost domotožja in se je moral s silo zbrati:

»Pa saj Komenda ni moj pravi dom. Nimam starišev, nikogar svojih nimam na svetu.«

Tedaj mu je nekdo položil roko na rame in vprašal:

»Kaj pa ti? Ali ne veš, kaj je hora legalis*?«

»Čakam,« je odvrnil Peter močnemu fantu, ki je stal pred njim in bil nekako Jernejevih let. »Tu stanuje Jernej Basaj, dijak v višji šoli, ki ji pravijo retorika.«

»Vem,« je odvrnil oni, »vem, da tu stanuje Jernej Basaj. Kdo pa si ti, ali nisi šolar?«

»Danes šele sem prišel,« je odvrnil Peter, »Jernej je moj brat, moj znanec.«

»Torej Basaj drugi,« je rekel oni. »Kako ti je ime?«

»Peter Pavel.«

»Peter Pavel Basaj,« je kimal oni. »Prav dobro. To se pravi, da bomo imeli zdaj dva, Basaja večjega in Basaja manjšega.«

»Nisem Basaj,« je rekel tedaj Glavar.

»Basaj mlajši, tiho!« je velel oni čudno oblastno.

»Jaz sem Glavar, ne Basaj,« je vendar ugovarjal Peter.

»Basaj mlajši, tiho!« je velel oni čudaško še enkrat.

»Tiho pravim! Matija Kolóvratar, k o r e k t o r** na latinski šoli ni vaje ugovorov. Zato odgovori le kadar vprašam in kar vprašam. Jerneja Basaja iščeš torej? Pa ga ni doma?«

»Ni ga šel!«

»Zelo dobro! Lepo! Pa misliš čakati tu vso noč?«

»Anti bo prišel kmalu?«

* Ura postavna, ob kateri morajo biti dijaki zvečer doma.

** Dijak, ki je tiste šolarje, kateri so dobili kazni, tepel.

»Morda bo prišel, morda pa tudi ne bo,« je dejal čudni človek. »Boš že videl. Tu pa ga ne boš čakal. Pojdi z menoj.«

Vzel je mladega Glavarja pod roko in ga vedel nazaj po stopnicah in prav pred ona vrata, kjer je bil prej fant potrkal. Odločno je udaril po vratih in vstopil. Potisnil je Pavla pred se in zaklical: »Maruša!«

»Gospod Matijal« se je oglasil ženski glas. Vrata pred vstopivšima so se odprla; v dremotnem svitu v sobi je stala ista suha ženica, ki je bila prej proti Petru tako kratka.

»Maruša!« je viknil Petrov voditelj v drugo. »Basaj drugi je tu. Ti pa si bila spet zoperna in se tega ne boš odvadila, ti teslo gorenjsko, ti!«

S temi besedami je potisnil čudaški fant Pavla tik pred ženico, ki je roke sklenila in zaprosila:

»O, moj Bog, gospod Matija, saj nisem nič slabega mislila. Glavo imam vso polno trganja. Ta pa je stal pred vrati, ni vstopil in ni šel; sem pa zaprla. Prav tako je bilo.«

»Spravi fanta, Maruša, jesti mu daj, pa spat naj leže. Ali si razumela?«

»Jesti mu dam, pa spat naj leže,« je ponovila ženica.

»Tako stori,« je prikimal in dodal: »Jerneju pa le povej, da sem bil tu. Je li to red, izostajati tako pozno?«

»Bog vedil« je vzkliknila tedaj ženica nedolžno hinavsko. »Samo v cerkev je šel, pa pravkar je šel.«

»Maruša!« je vzkliknil čudaški korektor narejeno oblastno. »Lažeš se, da se kar kadi. Jernej sedi pri »Raci« in ti ga ne boš zagovarjala. Sam se bo, če se bo znal in mogel. To mu povej. Tako sem jaz rekel, korektor Matija Kolóvratar. Ali zdaj veš?«

»Vem,« je dejala vdano.

»Prav,« je oni prikimal in se obrnil h Glavarju, ga ostro pogledal izpod precej košatih obrvi in dejal: »Tvoj brat torej Jernej ni?«

»Ne, samo vzredili so me Jernejevi stariši.« Oni je prikimal in dejal skoro osorno:

»Pa tega ne obešaj na vsaki zvon, da si rejenec. Zmerjanja nastanejo, pa pretepi, in potem jaz nimam miru in moram tepsti. Saj ne rečem, da ne tepem rad, če gre za prav. Prijetno delo pa vendar ni. Ali me zdaj poznaš?«

»Poznam, gospod,« je dejal pohlevno Glavar.

»Morda boš še skusil, kako znam udariti,« je dejal oni v svoji prijaznodomači pikrosti, »a svetoval ti ne bi. Le

nikar ne misli, da kaj pridržujem palico. Ne, Jaka! Matija Kolóvratar je pošten korektor in se niti podkupiti ne da.«

Slovesno kimaje z glavo je šel iz sobe. Zunaj je še govoril z Marušo in Glavar je slišal in je bil glas čudnega Matije ves spremenjen.

»Nič ne bo ž njo, Maruša, tudi tvoje zelišče noče pomagati. Na kmete v mleko in arniko bi morala iti, pa noče. Ji je po meni prehudo. Take, glej, ste ženske, vse samoglave. Še zdrav človek mora zboleti po Vas.«

»O, gospod Matija,« je rekla Maruša. »Saj bi se jaz tudi ne dala ločiti od Vas. Pustite ji no, Majdi. Če ji je odmenjeno, umrla bo, pa bo vsaj lahko pri bratu, ki jo ljubi, pri tako dobrem bratu, kakor ste Vi.«

»Živi naj!« je viknil oni osorno in šel. Glavar je slišal, kako je vihravo zaloputnil vrata. Tisti trenutek je stopila Maruša v sobo k mlademu dijaku in rekla s solznimi očmi:

»Ti si še bolj otročji, pa tolik si že, da lahko razumeš, kakšna nebeškodobra duša je ta gospod Matija. Lej, tri ure komaj spi na dan, sicer je vedno po opravkih. Sestro Majdo ima, siroto sušično, ki bo umrla. Zanja se žene. Vse ji da. Pa še za pol latinske šole skrbi; pa se dela tako, kakor bi bil iz samega pelina zrastel, pa ni. Zdaj veš. Tu doli bi pogledal, pa če bi dan bil, bi videl, da se joče. Tako je ž njim, glej. Pa ti si lačen! Čakaj, koj bom prinesla večerje. Potem pa ležeš. Tam leži gospod Jernej,« je pokazala na posteljo v levem kotu, »ti boš tu. Saj si vajen Jerneja, kaj?«

»Sem,« je odvrnil Glavar. Nehote mu je obšla misel dušo, da vendar ne bo tako bridko v mestu. Ženica, ki je stala ob njem, je v svojem vedenju tako čudno sličila tihi ljubezni Manice v Komendi. Matijo Kolovratarja pa je Peter na tihem primeril z župnikom Rogljem. Ostal je nekaj hipov sam. Potem mu je prinesla Maruša večerjo. Jedel je s slastjo. Ženica je sedela dijaku nasproti, izpraševala in pripovedovala.

Stopetindvajset gospodov mašnikov je že odredila; še nobeden se ni nikoli pritoževal čez njo. Kadar so gospodje v Ljubljani, jo obiskujejo in nekateri jo celo vabijo na deželo. Samo umirajo tako mladi, Bog pomagaj! In to je zato, ker učeni ljudje prav nič ne mislijo, da je človek tudi iz mesa in ne samo iz duha.

»K maši se pritiče vipavec in pečeno piščice. Po molitvi je dobra vesela družba pa mir. Preveč svet, pa samo za bukve ni dobro biti. Vse prav!«

Tako je brbljala vedro, da je fantu začelo lice rdeti

ob misli, ki ga je prijetno vznemirila: »Glej, tako govori z menoj, kakor da ni nobene reči na svetu bolj gotove, kakor ta, da bom novo mašo pel.«

V prijetni družbi zgovorne ženice mu je minila ura. Tedaj je planila žena vsa skrbna.

»Ne, pa sem taka čenča! Ti si truden, fant, jutri bo treba zgodaj vstati. Lezi otrok, lezi, pa spi.«

Pustila je Glavarja samega. Legel je. Mehka trudnost mu je vezala oči. Doživljaji dne pa niso tako hitro ugasnili. Stopali so živo predenj, mešali se, lovili se. Zdaj je govorila Manica, zdaj župnik: »Skale boš vaki s poti, boš videl. In jih boš z božjo pomočjo, če boš priden in boš vztrajal.«

Pa saj že ni več govoril tega župnik. Bil je Matija Kolóvratar. Ne vede, ali spi ali bedi, je odprl Peter oči in videl v dremotnem svitu voščenske nekako znan obraz, ki se je nagnil nadenj in ga poljubil na čelo.

»Jernej,« je rekel Peter pol dremaje in pol bedoč.

»Spi sladko, moj fant,« je menil oni mehko in odstopil. Luč je ugasnila.

»Zdaj je vse prav,« je ginil v brezskrbnost snu mladi dijak, »vse prav; Jernej je prišel in jutri se pogovoriva...«

* * *

Začutil je roko na sebi in je odprl oko.

»Šolar Peter Pavel Glavar, vstanil!« je rekel nekdo ob njem. Peter Pavel je osupnil in iskal po sobi. Ko pa ni našel Jerneja, katerega je iskal, je zapičil oči vprašujoče v človeka, ki je stal ob njegovi postelji.

»Kaj,« je dejal tisti človek slovesno strogo, »ali mislimo vstati ali ne?«

Peter Pavel je spoznal glas govorečega in je vedel, kdo je. Bil je njegov znanec od prejšnjega večera.

»Gospod Matija,« je vprašal, »pa kje je Jernej?«

Matija se je suhotno zasmel in velel kratko: »Vstanil!«

VI. V Ljubljani.

Molče je vstal Glavar in se oblekel. Kolovratar je stal nem ob mizi, pokašljeval predse in ježil svoje obrvi nad krotkimi, prisiljeno strogimi očmi. Glavar je pogledoval skrivaj po njem in je videl zdaj v svetlobi dne močnovisoko a suho Matijevo postavo in preutrujenost njegovega lica. Nevede kako se mu je čudni človek neskončno zasmilil.

Spomnil se je, kaj je bil zvedel prejšnji večer o Matiji od Maruše. Tisti trenotek ga je premoglo ganotje in je rekel:

»Gospod Matija, zakaj ste zaradi mene tako skrbni?«

Kolovratar se je rezko zravnal in dejal: »Skrben? Radi tebe? I, glej ga! Kako neki pa boš našel v šolo brez mene?«

»Kje je Jernej, saj je prišel ponoči,« je še vprašal dijak.

Kolovratar je stopil k vprašajočemu in rekel: »Saj znaš menda brati. Beril!« Ponudil je mlademu list.

Glavar je pismo razgrnil in bral:

»Peter! Ne bodi hud name, ko me zjutraj ne boš več našel. Moja pot me je čudno zanesla v stran. Pa prav to uro, ko si Ti prišel, moram jaz odtod. Ne izprašuj preveč po meni; domov k Svetemu Petru ne sporočaj za enkrat nič. Vse več boš izvedel od Matije Kolovratarja, katerega spoštuj in slušaj. On Ti bo v prvo pomoč v šoli in mestu. V predalu za bukve dobiš dvajset goldinarjev za stanarino, zajtrk in knjige. Večerjal boš pri očetih kapucinih, kosilo pa boš dobival kot »externus«* pri očetih jezuitih. Pridno se uči in ne izneveri se svoji prvi misli. Jaz naj ti ne bom za vzgled. Hudo bom naredil očetu in župniku Roglju, pa ne morem drugače. Bodi zdrav in ne pozabi me! Tvoj skoro brat Jernej.«

Osuplo je gledal Glavar na Kolovratarja. Ta je kimal z glavo in dejal: »Tako je, zdaj vidiš. To je, če človek v taberne lazi, z vojaki popiva, častno besedo daje, pa drugo jutro mora za glasom regimentских bobnov mesto v šolo za glasom zvona. Jernej je šolo obesil na klin. Saj vseč mu ravno ni bila po prav nikoli. Da bi le v vojakih več veselja imel. Naj mu bo. Želja se mu je spolnila. Naj se mu še naprej. Privoščim mu, če bo kdaj general. Pa ne bo.«

»Kako se je moglo to zgoditi?« je prašal Glavar in solze so mu zalile oči.

»Ne joči,« je dejal oni mirno. »Jernejju zato še ne bo krivice. Dijaška beseda pa tudi drži. Ali naj bi jo bil snedel? Lahko bi jo, ker so sleparji taki nabirači, te sirene s hrvaškimi brki, ti graničarji; a vojaki so in dano besedo časte.«

Nekaj pozneje je dejal: »Hud bi moral biti jaz nanj. Prijatelja sva bila, pa je tako naredil kar brez mene. Še po slovo ni prišel. Samo pismo mi je položil na okno. Lep vojak to, kakor tat je bežal.«

Tedaj je vstopila gospodinja Maruša. Ko jo je Kolo-

* Zunanjik, v mestu, ne v zavodu stanujoč.

vratar zagledal, se je vrgel v svojo užaljeno strogost in viknil: »Maruša! Vse do prave mere. Pa če bo jutri deset mladih ljubljanskih mater za regimentom šlo, pa mi pisma puste, naj jim dojenje pestujem, brišem in pitam, Maruša, zaklel bom od jeze in nakl Matija Kolovratar jih ne bo pestoval, brisal in pital, amen.«

S temi besedami je prijel Glavarja za rame, ga sunil kar gologlavega skozi vrata in pustil presenečeno ženico sami sebi. Na hodniku navzdol pa je dejal dijaku mirno: »Hiteti morava, ker sva pozna. Ali naj skušnjo zamudiva in pa uro, ko jemljejo novince v knjige? Hajdi, fant. Prva je zdaj šola, potem šele Jernej in zadnja je mati Maruša.«

In planil je z mladim dijakom v megleno ljubljansko jutro. Glavar ga je jedva dohajal. Zavedal pa se je živo, da je to zdaj edini človek, ki mu more biti v Ljubljani na roko. In z zasoplim glasom, poln ganotja, je jecljal:

»Gospod Matija, Bog Vam plačaj.«

Oni je začel hoditi mirneje in je učil: »Prva je, da te vidijo oča rektor. Roko jim poljubi in lepo pozdravi. Samo boječ ne bodi. Takih ne mara, je viteške krvi. Druga je, da se pametno odrežeš pri učitelju, magistru. Zanj zadaj se bom postavil. Če kaj vedel ne boš, na moja usta glej. Tretja je pa ta, da mestnim otrokom ne odgovarjaj, če te bodo pikali, čemu si prišel. S kmetov si, koj bodo spoznali in jezike brusili nad teboj. Ti pa bodi moder. Zapomni pa si jih. Pride čas, da jim boš vrnil po svoje. Zdaj veš!«

»Vem.«

Iz megle pred njima je sinila senca visokega stebra. Glavar je dvignil oči in je spoznal na stebri podobo. Nje, ki je kači glavo strla. Potegnil je križ čez čelo in pokleknil pod steber na stopnice. »Prav,« je rekel Kolovratar, »le priporoči se ji. Potreben boš njene pomoči.«

Nato je vedel fanta navzgor v tlakovano dvorišče pred cerkvijo in samostansko šolo. Gruče mladih ljudi, ki so stale tam, so se spodobno ognile Kolovratarju. Če bi se bil Glavar ozrl, bi pa bil videl, da so za njima tajili smeh, se pačili in da sta dva iztegnila celo svoj jezik za korektorjem Matijo. Ta pa je vedel dijaka k vratom na levi in dejal vedro: »Zdaj si videl, kdo je korektor Matija. Tak strah imajo pred menoj.«

In Peter Pavel Glavar je verjel in prikimal. Srce mu je utripalo glasno. Prestopil je prag jezuitskih latinskih šol in v ušesa mu je brnela beseda župnika Roglja:

»Zapomni si, Peter Pavel! Skale boš valil s poti, preden boš na koncu. Zdaj so ti jih drugi, a odslej jih boš sam.«

Ozrl se je za Matijo, ki ga je bil molče potisnil v neko sobo. Ni ga več videl. Zaprl je bil za seboj vrata in za vrati ga je slišal šepetati Glavar:

»Pokloni se, roko poljubi in ne ustraši se. Tisti, pred katerim stojiš, je rektor, dominus magnificus.«

Peter Pavel je pogledal predse in je videl človeka v dolgi suknji, prepasanega z jermenom; visoka pleša se mu je svetila ob sencih. Sedel je za zeleno mizo in preletel z mirnimi očmi vso dijakovo postavo.

»Kaj hočeš?« je vprašal latinsko.

»Duhovnik božji hočem biti,« je odvrnil jasno Peter. »Vzgojite me in podučite!«

Oni je mirno vstal, šel dijaku nasproti in mu položil roko na teme.

Brezkončna hvaležnost je zalila srce mladega dijaka ..

* * *

To pa so odlomki iz zapiskov dijaka Petra Pavla Glavarja od tiste ure, ko so mu gospod šolski rektor roko položili na glavo pa do ure, ko je prestopil most čez Ljubljano pri bosopetih menihih s trdnim namenom, da se v ljubljanske šole ne bo več vrnil:

»Anno Domini MDCCXXXV.«

»Gospod rektor so me prijazno sprejeli in sem jim moral vse povedati, kako sem štirinajst let star in kako sem po božji in gospoda župnika Roglja pomoči dosegel, da mi je bilo dano priti v ljubljanske šole. Še sem povedal, da sem Jerasov rejenc in da nimam ne očeta ne matere; še sem rekel, da je moja najbolj goreča želja biti duhovnik in tako povrniti s častjo ljudem, ki so mi bili dobri in so me zredili. Gospod rektor so nepremično gledali v moj obraz in se dobrohotno nasmehnili. Potem so rekli in vprašali: Ali pa boš zvest? Ali veš, da je mnogo poklicanih, a malo izvoljenih? Jaz sem pritrdil in obljubil. Bog mi daj moč, da bom zvest. Hočem biti izvoljen in potrjen. Gospod rektor pa so rekli, da so zadovoljni z menoj.

Stopil sem vesel iz sobe pred gospoda Matijo, ki je tam čakal name in me vedel h gospodu magistru Jeronimu. Hudo sem se ustrašil sprva, zakaj gospod magister so gledali srepro in so se strašno razgreli, ko sem odgovarjal pretiho na to, kar so me prašali. Zdaj so zavpili: »Kmetsko

teslo, ali res ne znaš vriskati?» »Znam,« sem rekel in sem zavriskal, ker sem mislil, da je tudi to treba znati. Gospod Matija se je skoraj od smeha zlomil, strogi gospod Jeronim pa so se le malo namrdnili. Mene pa je tedaj obšel strah in so mi začele po sili solze teči po licu. Odgovarjal pa sem lahko in še več, kakor so vprašali gospod Jeronim. Gospod Matija, ki se je bil postavil za gospoda učitelja, mi je kimal z glavo. Takrat so se jezni gospod Jeronim obrnili h gospodu Matiji in so rekli: »Pa zakaj se joče, ta veliki tepec? Saj zna za tri in še vriskati povrh. Prvo uro mi bo nadzoroval, bo decurio. Čemu se joče?« Gospod Matija je odgovoril po latinsko, kakor je zapovedano dijakom višjih razredov: »Kakor tele je še. Sinoči so je pripeljali v Ljubljano in danes zjutraj sem je prignal jaz v šolo.« Gospod Jeronim so se zdaj hrupno zasmeli. Nato pa so rekli kratko: potrjen. Tiho pa so pristavili: koštrun!

In že je minulo dvajset dni, odkar hodim v šolo in sem zelo srečen in zadovoljen; tudi gospod Jeronim so zadovoljni z menoj. Postavili so me za dekurjona, da pazim na deset tovarišev pod seboj, jih izprašujem in ocenjujem. Mene pa izprašujejo gospod Jeronim sam. Da le ne bi več zahtevali, naj vriskam, zakaj mestnih starišev otroci me zavidajo in se mi posmehujejo in kujejo hudobne načrte...

Zdaj pa sta minula dva meseca in mene je zaradi mestnih nesreča zadela in sramota. Počakali so me ob Ljubljanici in sin mestnega svetnika mi je vrgel klobuk v vodo. Jaz pa sem fanta pahnil za klobukom. Ni ga ujel in je vpil na pomoč, da sem mu palico pomolil in ga izvlekel. Potem pa me je zatožil. Plačal mi bo nov klobuk in posvarili so ga in še njegov oče se je prišel kregat v šolo. Zato bom tepen. Gospod Matija, naš korektor, se mi smeje in mi bo pisal kazen s palico na kožo. Oh, zaradi palic mi ni, zaradi dobrega gospoda Matije mi je, ker se ga sramujem. Zakaj so mestni ljudje tako hudobni in zasmehujejo kmetiške ljudi, ki jih redijo? Presiti so in preveč spočiti. Ne vedo, kaj je hudo na svetul...

Bil sem pri spovedi in sem spet vse odpustil, tistim, ki so krivi, da sem zašel v sramoto. Gospod rektor so me svarili in sem rekel, da sem mislil, da ni greh braniti se hudobnih napadnikov. Gospod so rekli: »Kristus je vse potrpel, vse odpustil. Samo cerkve božje ni pustil oskrunjati.« Odločil sem, da bom vse odpustil, cerkve Gospodove pa ne bom pustil skruniti. Amen.

Deo gratias — hvala Bogu! Eno leto sem prebil v šoli, eno skalo sem odvalil s poti. Moje naloge so obesili na zid, kar je velika čast, obdarovali so me in s trobentami oznanili pri slavnosti moje ime. Še tisti gospod svetnik, ki me je zaradi sina tožil, je ploskal. Njegovega sina pa so oklicali za Jurčeta Favlencija iz Lenega dola, to se pravi, da je zelo len. Oče ga je za ušesa vlekel iz šole. Jaz pa pojdem jutri na počitnice v Komendo . . .

Ko sem se odpravljaj na pot, je prišel gospod Matija in poslal gospodinjo Marušo po vino, natočil nato sebi, meni in Maruši in rekel, da je vesel. »Sestri je bolje,« je pravil, »kaj hočem več. Peter Pavel je storil svojo dolžnost, kar je prav in lepo. In ti, Maruša, pa o tebi ne govorim, Ti samo poslušaj, kakšna pisma pišejo generali, ki pa šele bodo generali, če bodo, temu-le gospodu tu, ki se za Koloratarja piše.« Gospod korektor Matija je nato prebral pismo mojega ljubega Jerneja Basaja, da mu gre dobro in mu ni žal, ker je obesil šolo na klin in šel za vojaki. Jernej je pisal veliko čudnega in smešnega in še klet je v pismu. Na koncu pisma pa je zapisal to-le: »Jašem konja, sučem meč, koj je slamnatemu možu glava preč. Najljubša pa mi je težka laška sablja. Kamor ta udari, se dolgo pozna. Ne padar ne žnidar ne zašijeta več rane. Pravijo, da bo kmalu vojska. Juhej! Vojaki smo si vsi dobri prijatelji. Samo zmerjamo se. Pa temu sem se že dobro privadil. Naše geslo je: kratko potrpljenje pa dolg jezik, včasih pa mora biti oboje kratko. Moj poveljnik me ima rad. Ugaja mu moja šala. Dal mi je ime »la spada del prete« — popovska sablja. To pa zato, ker je zvedel, da sem se za duhovnika šolal. Tres bien — zelo dobro, pravi Francoz, moj drug Jože Puntar je pa v Trebnjem doma. Naprej, spada del prete! Kadar bo vojska, boste kaj več slišali o Jerneju Basaju.« Tako je pisal Jernej in jaz sem se strašno smejal, mati Maruša pa se je prekrižala od skrbi. Zdaj se še bolj veselim poti v Komendo. Bom vsaj mogel veselega dokaj povedati Jerasovin in Manici. Z Bogom Ljubljana!

Gospod župnik Rogelj me je bil zelo vesel. Vid mu je zelo opešal. Veseli me, da mu bom mogel vsaj s pisanjem malo pomagati in povračati dobroto . . . Manica pa se me sprva še tikati ni upala . . . Gospod župnik me je spet predstavil gospodu komendatorju Petru Jakobu. Visoki gospod mi je podaril laško knjigo o »dvorniku«, katero je napisal grof Boltežar Castiglione. Gospod župnik pa je bil

mnenja, naj gospod Peter Jakob to sam bere. Ne vem, zakaj je župnik mnenja, da bi me moral gospod Peter Jakob podpirati kakor svojega sorodnika. Saj ni moj stric . . .

O, saj je tudi kmetovati lepo. Dokler nisem bil v šolah, nisem tega vedel. Zdaj pa vidim, kako je Bog zemljo lepo in pametno ustvaril in naredil, da v potu svojega obraza uživamo zemlje sadove. To sem mislil sinoči pozno v noč, danes pa se vrnem v ljubljanske šole. Z Bogom gospod župnik, z Bogom Manica!

Anno Domini MDCCXXXVI.

Zunaj se zbuja pomlad. Jaz pa nisem doživel bolj žalostnih dni, kakor so ti. Gospodu korektorju Matiji je pozimi umrla sestra. Od tedaj se je strašno zapustil in zdaj je zbolel in bruha kri. Moje življenje pa poteka sicer mirno in se ravnam po geslu: ora et labora — moli in delaj!

Velikonočni prazniki so minili. Gospod Matija je včeraj poslal pome in sem sedel pri njem. Zelo je slab. Prevideli so ga. Ve, da bo umrl in mu je žal mlade zemlje, polja, cvetja, zraka in solnca. Ko pa se spomni rajne sestre, se nasmehne. Jaz pa bi rad sam zbolel, da bi on živel. Včasih mu je res bolje, a Maruša je rekla, da je to vselej tako, vedno bolje in najbolje par ur pred smrtjo. Čudna bolezen!

Zopet je minulo leto. Dobil sem darila, pa jih nisem vesel. Komu naj jih pokažem? Gospod Matija je že dva meseca v grobu.

Anno Domini MDCCXXXVII.

Čudne reči sem doživel v tem letu. Imel sem hudo bolezen. Ko sem po šestih tednih vstal, sem bil ves plešast. Potem sem si začel sam služiti kruh in poučujem šolarje nižjih razredov. Kar pa sem še doživel, je tako bridko, da moram jokati, če se le zmislím, in do smrti ne bom pozabil. Na dan svetega rešnega Telesa smo se vračali dijaki tretjega razreda, ki mu pravijo suprema, domov. V ozki ulici je naenkrat planila iz neke hiše čudna ženska in mi objela noge in začela klicati, da sem njen sin. Rekel sem, da nisem, ker je ne poznam. »Ti si moj sin,« je vpila, »ne pustim te. Peter Pavel ti je ime.« Imel sem pet srebrnih novcev, pa sem jih ji dal in jih je poljubljala. Sodim, da je bila žena neumna ali pa pijana. Takrat sta prihiteli iz hiše še dve ženski in jo s silo odvedli. Moji sošolci me zdaj dražijo, da je moja mati »nora Ana« . . .

Gospod rektor so me danes klicali k sebi. Izpraševali so po mojih stariših. Nič kaj nisem vedel povedati. Zato

sem takoj pisal gospodu župniku v Komendo. Prvič in za vse na svetu bi rad izvedel, čegav sem. Takih skrbi, kot so te sedaj v meni, nisem čutil še nikoli. Boli me, pa ne vem kaj, skrbi me, pa ne vem zakaj. Ogibati se moram sošolcev, ker me je sram, pa sam ne vem čemu...

Sin mestnega očeta, tisti, ki sem ga svojčas pahnil v Ljubljano, išče, da bi me razburil. Jaz pa se krotim, ker vem, koliko je Kristus odpustil... Grdo besedo mi je rekel. Potrpel sem. Kristus je odpustil...

Kristus je odpustil, jaz pa se nisem premagal in sem udaril. O, gospod Matija! Spet bom tepen. Tisti njegov tožljivi gospod oča je pri gospodu rektorju in toži, toži. Moj magister gospod Jeronim pa je resen in bridek...

Čudno! Nisem dobil kazni!

Gospod rektor so me pozvali in so dejali, da bo najbolje zame, če zapustim ljubljanske šole...

V dveh družinah sem poučeval. Danes so me odslovili. Rekli so mi, da me ne rabijo več... O, saj vem. To je naredil mestni svetnik.

Odlikovali so me in obdarovali...

Potem pa me je poklical gospod rektor in mi povedal, da bo najbolje, če vstopim drugod v šole. Moj učitelj gospod Jeronim pa je včeraj v šoli rekel tako: »Peter Pavel Glavar, pridi predme!« Potem je dvignil roko in je zagrozil po razredu: »Le ubijajte poštenega človeka, le blatite ga. Blato bo na vas in vaših, fejl!« Potem je zaklical: »Peter Pavel, moj fant! Pa če bi bila tvoja mati sama svinja Semiramis in tvoj oče sam pesjan, jaz te bom vendar poljubil na tvoje pošteno lice.« Mestni so se muzali. Gospod Jeronim so planili mednje in topli, kamor je padlo. Gospod Jeronim so me za roko sprevedli v svojo sobo in so rekli: »Zdaj bom vzel slovo. Sem se ne boš vrnil več. Pojdi v Gradec. Napisal sem pismo za svoje znance. Pojdejo ti na roko.« Posadil me je za mizo in mi dal kruha jesti in piti vina. In je bil veder. »Ne zameri, da sem te svojčas psoval s tepcem in koštrunom. Kogar ljubim, psujem.« Potem je rekel: »Ti in rajni Matija sta bila moja zadnja dobra učenca. Zdaj ni nič več.« Potem je poprašal po Jerneju Basaju in pravil: »Jezzen sem bil nanj, ker je pobegnil. Zdaj čujem, da se ni zavrgel in da je junak.« Nato je postal bridek: »Junak! Kaj neki pomeni to? Ubijati znajo in piti, kvartati in kvantati in kar je še grdih reči. Kolnejo ko dež, uši imajo. Pa vsi, od grenadirja pa do generala v Karlovcu.«

Dobri gospod me je za slovo še enkrat poljubil in rekel, naj zavriskam. Pa nisem mogel od žalosti. Nato me je potisnil iz sobe: »Pojdi! Srečno! Če boš slišal, da sem umrl, izmoli zame očenaš.«

Z Bogom Ljubljana! Moja pot je k svetemu Petru v Komendo kmetovat. Gradec pa je daleč. Ne bom je odvalil skale. Pretežka je . . .

Fiat voluntas Tua — Dein Wille geschehe! Hočem upati, hočem delati. Zdi se mi, da se mi je v šoli zgodila krivica. Deo gratias! Laže je krivico trpeti nego delati. Amen!

VII. V Gradec.

Peter Pavel je stopil k župniku Roglju v sobo in položil z bridkim nasmehom svoja zadnja šolska darila predenj. Bili so v rjavo usnje vezani latinski pesniki in na naslovni strani je bila zapisana hvala mladega dijaka. »Preberi mi sam,« je velel župnik, »jaz ne vidim več.« Dijak je sramežljivo prebral in potem položil knjige spet na mizo.

»Moško se držiš,« je prikimal župnik in potisnil dijaka na sedež za mizo. Sam je prinesel nato vina in kruha. Nalil je v čaši, ki ju je bil dobil v dar od svojega komendatorja. Bilo je svetlo benečansko steklo. Posluževal se ga je kakor posvečenih svetinj ob najslavesnejših prilikah, ob najveselejših in najbolj častnih obiskih. Vino pa, ki ga je bil nalil, je bilo še vedno isti težkorumeni vipavec, ki se je slednje leto šele v župnikovi kleti prav ubistril in upokojil in je bil poln vonja, da je napolnil vso sobo. Župnik je dvignil čašo in rekel slovesno, mehko, tako kakor ga doslej Peter Pavel še ni bil vaje: »Za pošteno delo in trud, moj fant, in da boš vztrajal kakor si začel.«

Svetlo sta zazveneli čaši. Dijaku se je srce stisnilo; komaj omočil je svoje ustnice. Še je držal čašo v roci in je rekel: »Ta darila, gospod župnik, so moja zadnja.«

»Kaj si rekel?« se je začudil župnik in je tudi sam stoprav zdaj odložil čašo. »Tvoja zadnja? Ali misliš na rakovo pot kreniti ali pa celo šolo obesiti na klin, kakor Jernej?«

»V Ljubljano ne morem več,« je odvrnil dijak. Župnik je iskal s svojimi polslepimi očmi v dijakovem obrazu. Nekaj hipov je molčal, samo siva glava mu je nihala z leve v desno, kakor pri starejših ljudeh, ki ob nenavadni vesti ne morejo najti takoj prave besede svojemu začudenju.

»Be-beštja, kako pa je to?« je vzkliknil nato skoro hripavo. »Ali si v kravo šel, spridil se in so te pognali?«

Dijak mu je skromno in jasno povedal svoje srečanje s čudno ženo in vse, kar je sledilo tistemu srečanju: zasmehevanje mestnih, svojo ogorčenost, pretep, pritožbo mestnega svetovalca in rektorjev svet, naj gre nadaljevat študije drugam. S solzami je še omenil dobrega Jeronima, ki mu je priporočil Gradec in mu dal priporočilnih pisem.

Župniku je ves čas, ko je dijak pripovedoval, nihala stara glava. Ko je dijak umolknil, je viknil mladeniško ogorčen: »Tako je torej ta reč. To naj bo pravica? Tisti, ki je čast jemal, še sme v šole, tisti pa, ki so mu čast jemali in mu še telo s palico tipali, ko se je za pravico postavil, pa hajdi! O, salamenski mestjanski ljudje! Fant, le meni veruj, poznam jih, poznam. Že za mojih let je bilo tako. Haló! Po kmetu udari, pa če sune nazaj, pa koj krik: kmet je sunil, kmeta iz šole! Seveda! Zato pa je tako in tožijo razsodni možje, da je zdaj v šolah sam gnoj. Saj je! Pa ne kmetski, meščanski je, tisti v lepih cunjah in capah!«

Župnik je vrgel razgret čašo vina vase. Šele čez dolgo se je umiril in dejal nekako previdneje: »Da ti pa rektor magnificus ni naklonjen, tega ne misli. Mož mora pač delati tako kakor mora. Tudi to je od nekdanj tako in bo še in jaz sam bi na njegovem mestu morda prav tako naredil.«

Tiho pa je zamomljal župnik vase: »Če bi prav tako naredil! Pa ne bil!« Stopil je po sobi sem in tja in vprašal: »Pa kaj je bilo pravzaprav s tisto ženo?«

»Ne vem,« je dejal dijak, »rekli so, da je neka malovredna in da je bila pijana. A uganila je moje ime.«

Glas mu je zadrhtel in je dejal tiše: »Saj bi skoraj verjel, da je bila res moja mati.« Čez trenotek je dodal:

»Če bi šel nazaj v ljubljanske šole, Bog ve, ali je ne bi še kdaj srečal. Pa če je res nemarna, oh, potem, kako bi prenesel. Zato pa ni tako hudo, da so mi svetovali vzgojitelji, naj grem proč.«

»To je pametna beseda,« se je oddahnil župnik, »to je res; in tako so gospodje gotovo tudi sami premislili. In jaz sem te res vesel, da si tudi sam moder in preudaren.«

Zopet je napil dijaku in dejal: »Kar vedro naprej, pa nič skrbi, moj fant! Zdaj boš dva meseca doma. Manici pa Jerasu je bridko treba hlapca. Potem pa bomo že videli. Saj si že v Ljubljani nekaj za silo služil, si boš že znal pomagati tudi v Gradcu. Malo dalj je sicer ko Ljubljana, pa kaj to de. Saj nisi danes z lune padel, veš nekaj in znaš. Koliko jezikov pa govoriš?«

»Latinsko, laško in nemško.«

»Vidiš,« je menil župnik, »moj rajni oče so znali samo kranjsko, pa so tržili v Gradec in še čez in so se hvalili, da s kranjščino baš ni šlo dobro, a da je šlo za silo; pa ne bi tebi šlo? Valeas, zdrav mi, moj fant.«

V tretje je dvignil čašo. Potem je odslovil dijaka, naročivši mu, naj se zglasi vsak dan k zajtrku, kosilu in večerji. »No da,« je rekel pri tem, »potrpeti boš moral, moja sestra slabi. Ne bo me preživela. Tudi pri kuhi se pozna.«

Posluhnil je. Iz kuhinje je bilo čuti kašljajoči glas župnikove Marte.

»Stopi k njej in jo pozdravi,« je dejal polglasno dijaku. »Vsak dan moli trikrat, da bi učkala tvojo mašo.«

»Bog daj, da bi jo,« je rekel dijak in šel v kuhinjo. Pozdravil je skrbno župnikovo gospodinjo in nato odšel k Jerasovim. Pred hišo je našel Manico, ki je prala.

»Bog daj, Manica!« je pozdravil.

Dvignila je glavo, kos perila ji je zdrknil s perilnika v posodo pred njo. Nekaj rdečice ji je zalilo nelepo lice. Lepe in otroškovdane njene oči pa so se razširile vedro in je zaklicala kakor otroci: »Oh, oče! Peter se je vrnil.«

Stari Jeras je zaklical nekje iz hiše: »Saj vem, da znajo vsi malharji samo k nam. Kos kruha mu odreži, če je star in res revež in naj gre v božjem imenu.«

Tedaj je deklica pogledala svobodneje Petru v obraz in dejala: »Bog si ga vedi, kaj je razumel. Gluh je ko bukva. Pa ne mara slišati, da je.«

»Očeta spoštuj in ne opravljaj ga. Pa slušaj ga,« je dejal vedro Peter. »Kos kruha mi odreži in pojdem naprej.«

Deklica si je bila roke obrisala in je zdaj oberoč prijela dijakovo desno in ga potegnila s seboj v hišo. Potem mu je stregla kolikor je mogla in vedela. Jerasa pa je našel Peter močno spremenjenega, nekam nevoljnega in tožečega.

»Težko nam je šlo letos,« je pravila Manica. »Letina je slaba in oče je bil bolan.«

»Pa je zdaj zdrav?«

»Zdi se mi, da je. A bilo mu je hudo. Pa sem se na božjo pot obljubila.«

»Kam?«

»Na Velesovo.«

»To je blizu.«

»Saj bi dalj, vsaj k Mariji Snežnici na Sveti Jošt pri Kranju, pa nimam človeka, da bi šel z menoj.«

»Pojdem jaz, Manica.«

»O, to je potem prav.«

»Pojdem,« je dejal kakor sam zase. »Ti, da obljubo spolniš in jaz, da svojo naredim.«

»Zakaj pa samo molčita,« je vzkliknil tedaj nevoljno Jeras. Peter je stopil k njemu in dejal:

»Molčiva ravno ne, a Manica ima to grdo navado, da strašno tiho govori. Zdi se mi, da se zdaj celo mene sramuje.«

»To je res,« je menil Jeras, »tiho govori; pa še posili hoče, da sem jaz gluhi.«

Mlada dva sta se v bridkem nasmehu spogledala.

* * *

Koncem julija sobotni dan sta romala Peter in Manica na Velesovo in od tod čez pašnike v Kranj in na Sveti Jošt. Zvečer, ko je solnce zahajalo, sta prilezla na vrh in zastrmela ob lepoti zemlje, ki je tonula pod njima v tožnomehki modrikasti mrak in je iz tega mraku pela sladka pesem mukajoče živine in pastirskih klicev, vriskanje ratarjev in pobožno petje večernih zvonov. Videla sta daleč in jasno. Peter je stegnil roko proti Kamniku in dejal: »Tam.«

Deklica je vdano prikimala in ponovila: »Tam.«

»Glej,« je rekel mladenič, »kako se lepo rišejo cerkvice iznad vseh vrhov, samo doli nad našim krajem je ni. A prav tam bi morala stati kakor odzdrav gospè nebeški na Šmarni gori.«

In čez hip je rekel: »O, še to eno bom obljubil nocoj. In stala bo, če bo božja volja in jo postavim v čast materi matere nebeške sveti Ani.«

»Zakaj sveti Ani?« je vprašala deklica.

»Saj je bila Tvoja rajna mati Ana,« je rekel dijak. Nato je pristavil tiho: »Pa tudi moja, se mi zdi.«

Manica je dvignila vdano svoj obraz k njegovemu in je rekla: »Čuj, Zdravo Marijo zvoni. Molival!«

Molila sta. Nato sta tiho sanjala vsak zase pred se v temneče se ravni pod goro. Zarja, ki je bila vstala rdeča nad njima, je splahnela v medlo zlato. Hladno je zavelo od severa. Mogočna lipa ob njiju je zašumela. Iz gorske poti doli v bregu se je oglasila večerna romarska pesem:

»Težka bo rajža, dolga bo noč!«

»Pojdiva v cerkev,« je dejal Peter. A deklica se je bila kakor vase zagledala. In zdaj se ji je vse lice razvnelo kakor v odblesku zarje z neba in je rekla:

»Mati Ana bodo imeli svojo cerkev in tudi jaz sem svoje obljubila in bom potrdila pred Bogom in zakramentom.«

»Kaj si obljubila?« je vprašal.

»Da bom do smrti imela samo brata in tebe!«

Pogledal ji je v obraz in se mu je zdelo, da je še prav tisti, ko pred davnimi leti na paši. Srce mu je ogrela...

Mesec dni pozneje se je poslavljaj Peter Pavel od doma, da bi krenil na pot proti Gradcu. Manica mu je spekla na pot hleb hruha. Komendator, od katerega sta se dijak in župnik nadejala izdatne denarne podpore, je priporočil odhajajočemu še enkrat Castiglionijevo knjigo o lepem vedenju, župnik Rogelj pa je dal dijaku vse svoje prihranke v tisti uri. Bila sta dva beliča po sedemnajst krajcarjev. Ves denar tiste pozne jeseni mu je bila snedla bolezen sestre. Pogostil pa je bil odhajajočega z dvojno pijačo, nadejajoč se, da bo tako dijaku slovo manj težko.

Peter Pavel je res krenil proti Štajerskemu in ponavljal vse do Kamnika veselo in živahno: »Pa jo bom, pa jo bom odvalil še to skalo in jo bom. Bog je z menoj.«

Ko se mu je zadnjikrat odprl pogled nazaj v svetove, ki jih gleda Sveti Jošt, ga je vendarle obšlo bridko in je vedel: »Dolgo ne bom videl te zemlje.« Zamrmral je besede romarske pesmi s Svetega Jošta: »Težka bo rajža, dolga bo pot.« Sklonil je glavo in se prekrižal in poprosil kakor nekdanj: »Fiat voluntas Tua — Dein Wille geschehe!«

Prvo noč je prebil v nekem senjaku, drugo pri gorskem pastirju in oglarju, potem je prišel v bogate ravnine in se je oglasil pri duhovnem pastirju, štajerskem župniku. Ta ga je bogato nasitil in mu postregel z udobno posteljo. A pri večerji mu je obudil bridkih misli. Odločno in slovesno je vprašal: »Ali pa veš, kaj je duhovski stan?«

Nato mu je bral dolgo in slovesno iz knjige, ki je bila nemška in je nekam skrito vedno zopet tepla v pobožnost redovnikov in naštevala kakor nekake zmotne pred-sodke: »Es ist ein Irrtum zu glauben, es ist ein unglücklicher Irrtum zu glauben, es ist endlich ein höchst schädlicher Irrtum —«*

Pozno je legel Peter Pavel in spal slabo in še v pozni starosti je sodil bridko o tistem janzenističnem duhovniku: »Tvoja večerja, Štajerc, je bila dobra, Tvoje vino močno, Tvoja

* Zmota je, verjeti, nesrečna zmota je verjeti, neskončno škodljiva zmota je —. Navedba po neki janzenistično navdahnjeni knjigi o pripravi za duhovski poklic.

postelj mehka, a Tvoja beseda je bila bridka. Bog Ti odpusti. Slabo si me bil podprl za mojo tedanjo težko pot.«

Deževno vreme je v naslednjih dneh oteževalo Petrovo potovanje. Premočen, premražen in komaj še dijaku podoben je došel šesti dan v nemški Gradec. O tistem času je v svoji starosti pripovedoval s pikro šalo:

»Ob petih sem prišel v mesto. Mračilo se je že, kakor pozimi in lilo je kakor iz škafa. Stisnil sem se pod nekak mostovž, da bi vedril, pa sem videl, kako se je ob meni pri nogah natekla z moje premočene obleke cela luža. Moj klobuk je bil žalostno povetil svoj krajec, v čevljih mi je pela voda, dva mokra beliča sta bila vse moje premoženje. Skozi mostovž je vleklo, da me je začelo zebsti. Zato sem krenil ob hišah naprej. Poprašal sem neko otroče, kje je jezuitski samostan. Pokazalo mi je jezik in sem vedel, da so očitno po vsem svetu otroci nevljudni. Potem sem prašal nekega krčmarja, ki je stal debel pred svojo krčmo. Zasmel se je in rekel: „Prav na sredi jezuitske ulice. Le išči jo.“ In sem vedel, da so si tudi krčmarji vsega sveta podobni. Šaljivci so in vodo privoščijo vsem, ki jih ne obiskujejo, vodo in vodenico, ki pa raste baš iz njihovih sodov v ljudi. Potem sem spet vedril. Pa je le prineslo od nekod zanikarnega juda in je koj začel barantati z menoj, naj zamenjam svoj mokri klobuk z njegovim, ki je suh. Pobotala sva se. Bil je njegov klobuk videti prav čeden. Oba beliča sem pridal in sva menjala. Lej ga, juda! Sem prepozno spoznal, da so si tudi vsi judi na svetu podobni. Tisti pa je bil prvi in zadnji, da me je ociganil. Komaj je dež orosil tisti moj novi klobuk, že mi je zlezel krajec čez obraz. Kaj ne bi, če je bil le z lepom pritrjen k oglavju. Gologlav sem šel naprej in sam Bog me je tik pred nočjo napotil na nekega dijaka, ki mi je pokazal pot k samostanu.«

Dolgih šest let je prebil Peter Pavel v šolah nemškega Gradca. Redko je zmotila enolično življenje dijakovo ta in ona vest iz domovine, da so umrli stari oče Jerasov, stari magister Jeronim, stara Maruša. Srečno je bil dijak izdelal latinske šole in dve višji in se začel z vso žarkostjo ljubezni do vzvišenega poklica potapljati v bogoslovne nauke, v pisma svetih otcov in velikih Kristusovih učenjakov. Pomagal si je, kakor je vedel in znal, poučeval je nižjih šol dijake, včasih je mogel celo prihraniti male denarje, katere je pošiljal župniku Roglju za siroto Manico.

Tako je dokončal še zadnje šole in poln zaupanja

verjel, da se bo kmalu vrnil na Kranjsko kot novomašnik. To svojo srečo je tako živo občutil, da se je samo še enega bal, da ne bi nenadoma zbolel in umrl, preden ga posvetijo. Ni umrl, a preizkušnja hujša od katerekoli prejšnjih je stopila predenj. Predstojniki so mu sporočili, da mu ne morejo dati redov, ker imajo preveč nezadovoljive podatke o njegovem pokolenju. Dali so mu svet, naj se vrne v Komendo in od svojega župnika izve potrebno in si poskrbi potrebnega za izpregiedanje duhovniškega zadržka.

Ves nesrečen se je zatekel bogoslovec k svojemu spovedniku, ki ga je potolažil z besedo:

»Bog, ki vidi tvojo gorečnost in te je poklical, te ne bo zapustil. Izgladil ti bo pot do cilja. Le zaupaj vanj, moli in ne godrnjaj. Zadeni križ, ki ti ga je Kristus dal na rame za preizkušnjo in ga nosi vdano.«

S solzami se je poslovil Peter Pavel od svojih učiteljev, ki so mu dali najboljša spričevala na pot. Krenil je naravnost na Kranjsko. Potoval je v veseli božji svet, ki se je zbuja v bogato žetev. Srečal je mnogo veselih ljudi, silil se je, da bi bil vder v njih družbi. Ko pa je ostal sam in je ležala pot pred njim, ga je obhajala bridkost in slabost:

»Če pa namenjeno ni, ne bom duhovnik. Moj Bog, čemu sem potem neki študiral? S čim bom povrnil župniku Roglju, Manici in dušam rajnih Jerasovih?«

In vedno zopet si je oživljal pogum z besedo svoje mladosti: »Fiat voluntas Tua — Dein Wille geschehe!« —

VIII. Za posvečenjem.

Ni se še bilo zdanilo, ko je stal Peter Pavel Glavar pred cerkvijo svetega Petra v Komendi. Cerkev je bila zaprta, vas je še spala. Mladi človek je stopil s prečudnimi, mešanimi občutki bridkosti in utešenega domotožja pred župnišče in sedel na prag. Hlad kamenitega sedeža je dobro del njegovim od hoje razbolelim nogam. Položil je roke na kolena in nagnil glavo vanje. Potem ga je obšla misel na davnino in je mrmral sam vase:

»Tu sedim v rani jutranji uri, kakor izgubljeni sin, ki se je vrnil k očetu strgan in skesan iz tujine. Saj nisem izgubljeni sin, a podoben sem mu le in ne bo me preveč vesel gospod župnik. Ne bo me vesela sestra njegova, Marta. Nisem se vrnil, da bi ji novo mašo pel.«

In nato je mislil v drugo smer: »Prav v taki jutranji uri je morda bilo, ko so me odložili na ta prag. Kaj bi ne

posedel tu še zdaj in bi vstajal v hlevu pri Jerasu? Dan ni daleč. Naj bom, naj bom do svita tu.« Vzdihtnil je globoko: »O, mati, slabo si postlala svojemu sinu. Na tujih pragih sedi. O, mati! Ti, ki bi mi bila morala biti najbližja, pa prav Ti si mi zavalila najtežjo skalo na pot.«

Komaj slišno se je dramila noč. Trudnemu dijaku pa je za trenotek zavezal dremec misli. Šum okornega koraka ga je vzdramil, glas jutranjega zvona, ki je kmalu zatem jeknil, ga je vrgel kvišku. »V cerkev grem in počakam dneva,« je mislil in šel. Nekam osuplo se je ozrl cerkovnik nanj, ko je stopil v sveti hram. Nezaupno ga je gledal, ni ga več poznal. Peter Pavel se je kakor sramoval in se mu ni dal spoznati. Šel je in pokleknil v stolu pri spovednici in zagrebel svoje lice v dlani.

»Ta ima težo na vesti,« je mislil cerkvenik, »v delavni dan in na vse zgodaj je prišel. Bog pomagaj, da je le prišel in da bi opravičen odšel.«

Ko se je vrnil cerkvenik, da bi pozvonil k maši, je videl, da tuji človek še vedno kleči v stolu ob spovednici. Šel je v zakristijo in povedal župniku, ko je prišel maševati, da čaka tuj človek na spoved.

Mirno je segel pilslepi župnik po štolo in si jo vrgel čez ramena. Cerkvenik ga je prijel za roko in ga vedel izpred oltarja k spovednici. Peter Pavel se je vzdramil v klopi. Cerkvenik mu je pomignil, naj poklekne k spovednici. Osuplo je strmel trudni, nenadoma iz dremanja zbudjeni mladenič. Nekaj starih ženic je radovedno pogledalo nanj. V zadregi in osuplosti je vstal iz klopi k spovednici. Vratca so se odprla, za križasto pregrajo je sinila v somraku spovednice siva župnikova glava.

»Moj Bog, kaj sem storil,« se je zavedel Peter Pavel, »pokleknil sem tu sem, ne da sem se pripravil za spoved.«

»Obtoži se in se ne boj,« je dejal tedaj župnik, ki si je po svoje tolmačil molk spovedi čakajočega, »obtoži se, in če so tvoji grehi kakor škrlat, gospod Jezus me je sem posadil, da ti jih izbrišem.«

Peter Pavel se je z vso voljo svoje duše in s krčevito željo, da hoče biti dober in popoln, prekrižal in začel moliti:

»Confiteor Deo omnipotenti . . .« Trkal se je na prsa. Spovednik je vzdihtnil. Peter Pavel pa se je začel obdolževati svojih slabosti in bridkosti. Ko je utihnil, je posluhnil.

»Ali si povedal vse, moj sin?« je prašal spovednik.
»Vse, duhovni oče.«

Oni pa je še dvomil in rekel: »Ne boj se. Slep sem in ne poznam te. Ali te res nič več ne teži?«

»To je vse, gospod duhovni oče,« je ponovil Peter Pavel, »vse, česar se spomnim.«

»Kaj si duhovnik?« je prašal spovednik.

»Še nisem,« je odvrnil Peter Pavel.

Tedaj se je spovednik oddahnil in je začel učiti: »Le kdor hoče biti popoln, je dober. Popolnost pa je samo ena, je samo v Bogu, ki ga ljubi iz vse svoje duše, ki ga išči z vsem svojim življenjem. Vadi se potrpljenja v Bogu. Glej, Jakob je sedem let služil za Rahelo in še sedem.« Potem je spovednik naložil spovedancu pokoro in ga odvezal.

Spovednik in spovedanec sta stopila iz spovednice in tedaj se je sklonil Peter Pavel k roki svojega dobrotnika, mu jo poljubil in zašepetal: »Hvala Vam, gospod župnik!«

Sivi duhovnik je osupnil, stresel z glavo in dejal polglasno: »Peter Pavel, moj fant, kakšne šale so to?«

»Niso šale, stric,« je dejal mladenič in vedel varno polslepega v zakristijo. Potem mu je stregel pri maši. Cerkvenik pa se je čudil, čemu stari gospod župnik ves čas pri molitvi požirajo solze ...

Potem sta stopila iz cerkve in je dejal župnik:

»Zdaj pa povej, kaj je s teboj. In bliže stopi, da bom videl, ali si ali nisi.«

»Sem,« je dejal Peter Pavel, »a tisti res še nisem, ki bi že rad bil.« In povedal je, kakor se mu je bilo zgodilo. Župnik pa je nemirno kimal in stresal z glavo in ponavljal:

»Moj ubogi fant, moj ubogi fant.«

Od let upognjeno telo mu je vidno lezlo v še globlje gube in je bil ves iz sebe in je vzklikal:

»Predpisi! Seveda, predpisi morajo biti! Pa je le res, da so včasih le sitnosti. Ali so predpisi poklic? Pa naredi iz psa mačko po predpisih! Ali nimaš poklica, ali nisi vreden in ali ne vidijo? Zakaj niso hoteli, da bi jim jaz to potrdil? S prisego bi jim potrdil. Pa hočejo tako. Predpisi! Kakor da ni bilo in ni še v navadi dispensio? Beštjal«

»V božjem imenu,« je dejal Peter, »potrpel bom in čakal in če je treba kakor Jakob.«

»Kakor Jakob,« se je vznevoljil župnik, »tega ne govori. Če je bil komu, tebi ni bil prejšnji moj nauk, saj te nisem poznal. Tebi bom povedal po človeško in zdaj, in ves peklenški zbor naj se upre, če ti ne pomorem, pa četudi sem star in slep. Da, jaz ti pridobim posvečenje in ti gal ldival«

Stari župnik je bil mahoma oživel in je šel lahko ob mladem v svoj dom. Tam se je zaprl s Petrom v sobo in dejal slovesno: »Tako bo in bo najbolje. Na pot pojdeš.«

»Kam, gospod župnik?«

»V Senj!« je rekel župnik. »V Senj, k našemu cerkvenemu patronu —«

»H komendatorju?«

»H komendatorju. On ti bo lahko izposloval posvečenje.« Utihnil je za trenotek, nato je dejal skoro jezno: »Saj je njegova dolžnost!«

»Gospod župnik, kako to?« se je začudil mladenič.

Župnik pa je začel govoriti srdito, tako da je Peter živo občutil, kako težko mu je bilo govoriti o stvari.

»Moj fant, ne zameri mi, če moram govoriti o stvareh, ki so zate žalostne. Ne misli, da se brigam za čenče svojih ljudi. Taki so, da morajo nekaj imeti, kar opravljajo. No, pa saj zdaj je vse tisto govorjenje od nekdanj že minulo. Ljudje so pozabili. Če ne bodo kdaj nanovo pogreli vsega tistega, pa res ne vem. Kar ti bom jaz zdaj povedal, je gola resnica. Tvoji stariši, naj si bodo že kdorkoli, prida niso bili. To naj te ne boli. Ti si pošten. Tvoja mati je bila nesrečna ženska. Zdaj je že umrla. Bolje je, da sploh ne poprašuješ po njej. Videl si jo sicer, ona sirota je bila, ki te je v Ljubljani pozdravila na tisti čudni način. Zdaj veš. Ko je bila mlada, je služila tu v Komendi pri gospodu komendatorju. Zato so bile pozneje čenče nastale zaradi tebe, nje in visokega gospoda. Meni pa ni dalo miru in sem iskal in izpraševal, a dognal sem le toliko, da si baje sin nekega Jerneja Glavarja, ki pa je tudi že davno umrl.«

»Kdo je bil?« je prašal bogoslovec.

»Malovreden človek,« je odvrnil bridko župnik. »Umrl je nasilne smrti, ubili so ga pri vinu nekje v Vodmatu.«

»Moj Bog, moj Bog,« je zastokal Peter Pavel.

»Moj fant,« je dejal mehko župnik, »tako je pisano v ljubljanskih krstnih in mrtvaških bukvah. Kaj je resnica, to ve zdaj Bog. Resnica je namreč morda vse kaj drugega. In v tem slučaju tvoj oče ni bil Jernej Glavar. A kdo bo to dokazal? Ne. Nočem čenčati za svojimi ljudmi in za tistim nemarnim Bitencem, ki zdaj upravlja našo Komendo in ki tebe prav nič ne mara, dasi te komaj pozna. Lej, gospod komendator mi je pisal, naj mu nasvetujem zanesljivega oskrbnika. Storil bom to. Ti sam mu poneseš pismo. Obenem ga poprosiš, naj ti izprosi milost v Rimu. Storil bo to. A videti te mora,

iz obličja v obličje naj te vidi. Ne bom pravil zakaj, ker mi niso čenče mar, a vidi naj te le in potem bo, kar bo.«

Ne da bi šel za neizgovorjeno skrivnostjo župnikovo, je rekel Peter: »Res je, gospod komendator je mogočen gospod. On bi mi mogel najlaže pomagati.«

»Zato pa,« se je oddahnil župnik; »pojdeš na pot in vse bo prav.«

»Kod je najbližja pot v Senj?« je prašal bogoslovec.

»Dve poti sta, ena je čez Reko in druga je čez Ribnico in Brod. Ta zadnja je krajša, pa je manj naseljena.«

»Pojdem kar čez Ribnico,« je kratko odločil Peter . . .

Tri dni je počival v Komendi. Dal si je popraviti obuvalo. Nehote se je nekam sramoval Manice in župnikove sestre Marte, kakor da bi bil sam zakrivil, da še ni posvečen. Ženama pa je bil župnik sam povedal vse težave njegove, tako da sta žalostni pomilovali mladeniča, ki je bil po njiju mnenju vreden ne le samo mašniškega posvečenja, temveč celo najvišjih časti, škofovske kape ali pa vsaj korarskega ovratnika. Župnik pa se je dva dni trudil, preden je napisal.

Ko je Peter Pavel odšel na pot, je župnik komaj zatajil svoje ganotje in dejal ves hripav proti Manici in sestri:

»Kaj to, če še ni. Bo pa prav gotovo duhovnik. Saj je še Bog v nebesih. In ti Marta martasta, ki si svojčas rekla, da jabelko ne pade daleč od drevesa. Pa je vendarle enkrat padlo in pa še prav daleč. A Bog mi v greh ne šteje, če je laž, da je bilo tisto drevo kaj prida.«

Od tistega dne so župnik, njegova sestra in Manica nestrpno pričakovali sporočil iz Senja in župnik se je jutro za jutrom karal: »Dal sem mu nauk, naj si vzame za vzgled Jakoba. Zdaj pa bi za potrebo sam sebe za ušesa prijel in se ozmerjal in prašal: Kdo pa je, ki ne zna biti strpljiv?« —

Peter Pavel je medtem potoval, prešel Ribnico in Brod ob Kolpi, prešel Mrkopalj in Krivi put, došel k morju in vstopil v staro uskoško gnezdo, kjer je imel komendator Jakob Testaferrata prijatelja komisarja Zandonattija, v čegar hiši je bival in si krepil svoje zdravje.

Odločno je začel utrujeni popotnik popraševati po komisarjevi hiši, kakor hitro je vstopil v Senj. Prav nič težko mu ni bilo preprašati se in je spoznal, da mora biti Zandonattijeva hiša ugledna. Ostrmel je vendar, ko je stal pred poslopjem, ki je sličilo mogočni palači in je stala tik ob morju. Ni bil vajen takih hiš in dolgo ni našel, kje bi vstopil. Ko pa je našel vhod, je prišel na tlakovano dvorišče in bil

zopet v zadregi. Iskal je, kod bi krenil v gorenje prostore, pa ni našel. Ne da bi pomislil, da je podoben od dolge prašne poti bolj počestnemu potepu kakor bogoslovcu, je mislil le eno: kako bo čimpreje zvedel za komendatorja in odločil pot svojega življenja. Ogledoval se je in iskal, ne bi li ugledal človeka, ki bi ga poučil. Tedaj je zaslišal od nekod pred seboj pojoč dekliški glas. Bila je sladka ribiška pesem. Krenil je za glasom, prešel še nekak hodnik in stal zdaj v čudovitem svitu južnega solnca in morja na stopnicah, ki so vodile navzdol v majhen vrt in od tam še niže prav k morju. Baš tedaj je prihajala po stopnicah gori mlada vitka deklica. Gledala je pevaje predse v stopnice in ni videla popotnika, dokler ni stala pred njim. Tedaj pa je plaho vzkliknila.

»Gospodična,« je zaprosil Glavar, »gospoda komendatorja iščem.«

»Oh,« je vzkliknila pomilovalno. »Pred tremi dnevi je odpotoval na Malto.«

Deklica se je bila čudovito naglo uravnovesila spričo nepriljudne in navidezno malopridne Petrove zunanosti. Njegov proseči glas je bil hipoma pridobil njeno sočutje. Ko pa je zaslišal Peter iz njenih ust, da je komendator odpotoval na Malto, ga je obšla strašna tesnost. Stisnilo mu je grlo, da je zaječal hripavo: »Na Malto?«

»Verujte mi, pred tremi dnevi. Obžalujem!« je menila deklica še topleje. Peter je strmел z odprtimi ustmi vanjo. Nato se mu je zameglilo. Deklica je videla, kako je prebledel in začel omahovati.

»Dio santo,« je zaklicala, »ubogi človek, saj bo umrl.«

Popotnik se je sesedel truden in ubit na stopnice in zaječal: »Skala je pretežka! ... Dein Wille geschehe!«

In poglobil je glavo v dlani in ni videl ne solnca, ki je čudovito kraljevalo na nebu, ne morja, ki je temnozeleno šumelo pod njim, ne deklice, ki je s pomilovanjem gledala nanj in nato naglo planila v hišo in po stopnicah v zgornje prostore. Ko je begala s stopnice na stopnico, je klicala otroško trmasto in plaho: »Ampak, očka, kje si? Tak oglasi se, no! Ali spiš? Vstani, pridi! Ubogi človek! Tako mlad je, pa bo moral umreti. Očka, za božjo voljo.«

Lajež psa je sunil v stanovanju; deklica je planila v sobo. Prepaden in čudeč se se je dvignil iz naslonjača dobrohoten, rdečeličen plešec in zastrmel v deklico in vprašal:

»Ana Marija, moja hči, kaj pa se je zgodilo?«

Deklica je živahno potegnila očeta k oknu in mu pokazala na potnika, ki je bil obnemogel doli na stopnicah...

IX. Njegova Navzikaja.

Par strašnih trenotkov je bilo minilo Petru Pavlu. Zdaj pa se je zavedel svojega položaja in se zastidil svoje slabosti. Vrgel se je kvišku in iskal z očmi deklice, ki mu je bila z mehko besedo razodela bridko vest. Ni je videl. Pač pa je stal za njim livriran sluga in se mu klanjal in govoril: »Gospod Zandonatti in njegova hčerka Vas vabita k sebi. Gospod Zandonatti, najboljši človek od Reke do Splita in gospodična Ana Marija, najboljša deklica na svetu.«

»Pa saj sem popolnoma tuj,« je dejal Peter Pavel, »in kakor razbojnik sem vdrl v hišo.«

»Ne de nič, ne de nič,« je govoril sluga, »gospod Zandonatti razumejo vse, gospod Zandonatti so najboljši človek in njegova hči je najboljša deklica na svetu...«

Pokimal je vedro navzgor v balkon, kamor sta bila tedaj vstopila gospod komisar in njegova hči, in je zaklical:

»Ga že držim, za roko ga držim, takoj ga bomo imeli gor. Le nič skrbi, gospod prejasni, gospodična dobrotljiva.«

Peter Pavel se je dvorljivo poklonil obema na balkonu.

»Glej,« je zagostolela hčerka očetu, »saj sem vedela, da ni navaden človek. O, pa glej, glej, kako je podoben, kako je podoben...«

»Komu neki je podoben?« je prašal oče.

»Gospodu Ciprijanu, stričniku komendatorjevemu. Le pogledaj ga dobro, ko pride. Kdo neki je? Ubogi človek, kako je bil prej slab.«

Tedaj je privedel sluga gosta. Peter Pavel se je poklonil in dejal: »Truden popotnik sem in od daleč. Rekli so mi, da stanuje v tej hiši gospod vitez Peter Jakob in sem vstopil. Saj sem v hiši gospoda komisarja —«

»Tako je,« je prikimal dobrodušni Zandonatti. »In tudi to so prav rekli, da je gospod Peter Jakob moj gost. Zdaj pa ga ni v Senju.«

»To sem mu že jaz povedala,« je rekla deklica.

»Si mu?« je dejal oče in pogledal nanjo, pa spet na Petra in se nato zasmel: »Pa boš menda tudi vedela, kdo neki je. Jaz še ne vem.«

Rdečica je zalila Petru obraz in se je sramoval in rekel: »Oprostite mojo zmedo! Meni je ime Peter Pavel Glavar

in sem faran iz komende gospoda viteza Petra Jakoba pri Svetem Petru na Kranjskem.«

»To je že nekaj,« je dejal dobrodušno Zandonatti in stisnil Petru roko. »Sedite, s Kranjskega je daleč; ali ste hodili peš?«

»Peš,« je odvrnil Peter. »Mudilo se mi je. A zdaj vidim, da sem vendar prišel prepozno in zastonj.« Zopet je iskal kakor v zadregi, kaj bi rekel. Radoznalo in sočutno je počivalo dekletovo oko na njegovem licu. On pa se je še bolj zmedel in je vprašal: »Malta. To je pač daleč?«

»Daleč, prijatelj,« se je nasmehnil Zandonatti, »in prva ladja odpluje tja morda šele čez pol leta.«

»O moj Bog,« je vzdihnil Peter. Ona slabost, ki se ga je bila prej polastila, se ga je prijemala znova. Tedaj je rekla deklica:

»Gospod Peter Pavel, morda bi Vam mogel moj oče kaj svetovati. Ali so važni vzroki, ki Vas vodijo k presvetlemu komendatorju? Ali je tajnost?«

Peter Pavel je odvrnil: »Ni tajnost. Jaz sem doštudiral bogoslovne nauke, a zdaj so nastali zadržki, da mi ne morejo dati redov in me ne morejo posvetiti. Gospod komendator pa ima moč in bi mi mogel pomagati.«

Skromno je orisal nato zgodbo svojega življenja. Zandonatti je z vse očitnejšim pomilovanjem kimal, izpraševal in dejal, ko je Peter utihnil:

»Pogum, mladič, moj ljubi! Vse se bo naredilo. Zdaj pa je prvo, da se okrepčate. Hej, Ana Marija, ali je moja gospodična gospodinja zaspala?«

Živahno je planila deklica in odhitela iz sobe. Zandonatti pa je rekel: »Bo treba pač počakati prve ladje, moj dragi. Ukrenili bomo kako. Seveda —«

Iskal je v Petrovem obličju in na njegovi obleki. Ta je umel in je rekel: »Ubog sem. A morda bi si mogel na kak način prislužiti denarja za pot. Vajen sem poučevati kot domači učitelj.«

»Zelo dobro,« je rekel Zandonatti. »Tu imamo šolo in dijake. Jaz bi Vas rabil.« Vstal je in zaklical: »Perol Perol!«

Vstopil je sluga, ki je bil prej privedel Glavarja.

»Kje je Džono?« je vprašal Zandonatti.

»Mladi, nadarjeni gospodič je pod streho,« je odvrnil sluga v svoji vljudnosti.

»Pod streho? Kaj neki mora vedno stikati pod streho?« se je razjadil Zandonatti. »Tako ga privedi, potepa. No, no!

Zdaj bo odzvonilo njegovi lenobi.« Obrnil se je k Petru in dejal: »Zdaj boste videli mojega sina. Strašen paglavec je. Nemaren, da se Bogu smili. Pa ga ni človeka, da bi mu na prste gledal. Ana Marija se ukvarja ž njim, pa je predobra.«

»Kaj me tožiš, oče,« se je oglasila deklica tedaj vstopivši.

»Tudi ti imaš našega Džona na vesti, sem rekel,« je odvrnil Zandonatti, »pa bo odslej drugače. Gospod bogoslovec, sezite mi v roko. Ostanite pri meni in učite mojega sina, dokler ne odpluje ladja na Malto. Pa strogo ga boste morali držati in trdo, razumete?«

»Kako bom vrnil,« se je užgala sijajna radost v Petru. Pogledal je po deklici in ga je obšla sladka misel in je videl:

Bedni popotnik, božanstveni Odisej, pripoveduje bajka, je stopil na breg in je srečal kraljevo hčerko Navzikajo; in ga je sprevedla k očetu in prosila zanj. In je kralj gostoljubno sprejel Odiseja in ga bogato obdaril ter na svoji ladji prepeljal v njegovo domovino na Itaki.

»Gospod,« je vzkliknil bogoslovec in prijel Zandonattijevo roko. »Sprejemem službo in se bom potrudil.«

»Nič, nič, nič,« je branil Zandonatti, hčerka pa je rekla sladko: »Moj oče, gospod Peter Pavel, že po obrazu spozna človeka, in Vam je takoj zaupal. Zdaj ste naši.«

Glavar se je vljudno poklonil. V oči so mu kipele solze in v srcu se mu je oglašalo v hvaležnosti:

»Navzikaja moja, Bog ti plačaj, Bog plačaj!«

Tedaj je privedel sluga osuplega Zandonattijevega sina.

* * *

Peter Pavel se je udomačil v prijazni Zandonattijevi hiši, ki je bila polna sladkega rezednega vonja. Hitro so mu minili meseci, dasi je nestrpno čakal, da bi že odplula ena ali druga ladja v smeri proti Malti. Bogoslovec vse svoje žive dni še ni živel bolje. Zdelo se mu je tudi, da na vsem svetu ni boljših ljudi kakor so komisarjevi. Poln najlepših nad je mislil: Človek, ki je prijatelj takih ljudi, ne more biti slab. Komendator je njihov prijatelj. O, prav gotovo ne bo manj prijazen z menoj, kakor so Zandonattijevi. Doma v Komendi seveda je bil visoki gospod nekam bolj odljuden. Zaradi svojega dostojanstva seveda. V svojem pravem domovanju pa bo mil in blag. »Oh, in jaz sem celo njegovo knjigo o lepem vedenju izgubil.«

S svojim gojencem Džonom je imel Peter Pavel mnogo truda, a tudi dovolj uspehov. Oče je bil ponosen na učitelja

in ga je večkrat zagotavljal svoje naklonjenosti. Gospodična Ana Marija pa, ki je bila prve tedne neskončno ljubezniva s Petrom, je začela postajati drugačna, skoro nevljudna in neprijazna. Zastonj je ugibal Peter Pavel, s čim se ji je zameril. Da bi utegnilo biti kaj drugega vzrok njeni spremembi, Peter ni niti slutil. Bil je še premlad in premalo vešč ženskemu srcu. Zato pa je skušal biti še obzirnejši do dekleta, še ljubeznivejši in jo je skoro solzen prašal, s čim se ji je zameril, da ne prihaja več k uram, ko delata z Džonom. Deklica je molčala in pustila mladeniča v nejasnem. Potem pa je opazil, da je dekličina odijudnost nekak strah pred njim, da pa mu je sicer še vedno naklonjena. Zdaj je z nekakim bridkim občutjem užival njene male usluge in ljubeznivosti. Prišli pa so spet hipi, da je deklica ob njem in Džonu postala otroško vedra. Le zelo redki so bili taki trenotki in minili so, kakor bi z nožem odrezal.

Medtem pa so minevali meseci, zima je bila minula, burja se je bila umirila, upati je bilo, da se vsak dan pripelje ladja od Reke in naprej po Adriji.

Nekega vedrega dne je bil Peter Pavel z deklico na vrtu nad morjem. Džono si je dal opraviti s čolnom ob obali. Peter in deklica sta gledala molče za njim. Tedaj je rekel Peter Pavel: »Dolgočasen človek sem, gospodična.«

»Zakaj?« je vprašala.

»Moje obnašanje in moje besede so kmetovske. O, saj čutim, da nisem za Vašo milo in ljubko družbo.«

»Kaj govorite!« je vzkliknila deklica. »Nikoli še nisem videla mladega človeka, ki bi bil tako dostojen kot ste Vi.«

»O, saj jih malo poznate,« se je nasmehnil in dejal toplo: »Gospodična, toliko dobrega sem doživel v Vaši hiši. Od prve ure pa do danes Vas ne morem čustvovati drugače nego, da ste moja Navzikaja.«

Deklici je lice živahno zardelo in je rekla: »Torej senjski Odisej hočete biti? Pa jaz nisem kraljična.«

»Po svoji duši in dobroti ste kraljica,« je dejal Peter vedro. Tisti čas je bil prišel Džono in modro motril nekaj trenotkov sestro in učitelja. Potem je pristopil naglo, združil njiju roki in zaklical otroško, nagajivo:

»Tako-le, zdaj sta pa par, kakor ženin in nevesta.«

»Hudoba til« je zardela deklica in potegnila roko iz Petrove, ki je prebledel in rekel resno:

»Džono, to so grde, grde šale! . . .«

Tisti trenotek je spoznal dušo svoje mile znanke in se mu je porodil hiter odlok: »Zdaj pa moram iz te hiše!«

Molče sta šla Peter in Ana Marija z vrta v stanovanje.

Nekaj dni za tem sta spet sedela na vrtu. Peter je bil dal Džonu nalogo iz računstva. Pazil ga je, da bi računil prav, mali dečko pa je bil razmišljen in je pogledoval čez papir na morje, a delal resen obraz, kakor da strašno napeto dela. Hipoma pa je zaklical: »Evo, ladja!«

Ponosna benečanska galera se je zibala daleč zunaj na morju. Petru je nehote zaigrala barva v obraz in je vprašal nevede kako: »Ali je moja?«

Deklica se je dvignila in zasenčila oči. Nato je rekla tiho: »Zares, to je Vaša ladja.«

»Deo gratias,« je zamrmral Peter. Ko pa se je ozrl po deklici, je ni videl več. Nekaj ur pozneje pa mu je povedal Džono: »Moja sestra je prej jokala. Veste li, čemu? Zaradi ladje, ki je prišla po Vas.«

»A ti,« se je silil veselega, »ti pa se veseliš, kaj ne?«

»Veselim se, pa tudi ne,« je odvrnil živi deček . . .

Potem so spet vsi trije gledali na ladjo, ki je pristala. Zandonatti sam, ki je pristopil k njim, je potrdil, da ta ladja gotovo pluje na Malto. Deklica je ob njegovih besedah kakor omahnila in se vjela za rožni grm. Zreli cvetovi so se osuli, njeno roko pa je ranilo trnje.

»Neroda!« je vzkliknil Džono in prijel sestro za okrvavelo roko. Vprašal je: »Boli?«

»Boli!« je rekla deklica tiho . . .

* * *

Gospod Zandonatti je bil spoznal že davno srčno tajnost svoje hčere. Ker jo je zelo ljubil, ga ni malo skrbela hčerina boleost. A šele zdaj, ko je imel pričakovati vsak dan, da ga Peter zapusti, se je odločil, da bo govoril ž njim. Poklical je svojega domačega učitelja k sebi in rekel:

»Govoril bom naravnost kakor svojemu človeku. Pošten fant ste; ne Vi meni, jaz sem Vam dolžnik in odškodoval Vas bom. Dal Vam bom priporočilno pismo za gospoda komendatorja.«

Peter se mu je zahvalil. Oni je molčal, nato je rekel: »To se pravi, če je še Vaš trdni sklep, potovati na Malto.«

»Še,« je odvrnil Peter.

»Prav,« je rekel Zandonatti in pokašljajal v zadregi. Nato je govoril: »Lep stan je duhovski stan. Pa so tudi

drugi stanovi in tudi v drugih ostane človek lahko dober in pošten. O Vas sem prepričan, da bi v vsakem stanu živeli zgledno, modro in delavno. O, nič ne majajte z glavo. Prav tak izboren gospodar bi bili, kakor ste bili kot domači učitelj. Saj sem videl sam, saj sem se prepričal, kako vestno ste sestavili pregled mojih gospodarskih razmer.«

Zopet je pokašljeval, nato pa je rekel hitro in burno: »Lejte, to sem hotel reči. Eno hčer imam, zelo jo ljubim. Opazili ste morda, da Vam je naklonjena. Jaz pa dem, da še več. Dekle Vas ima rado. In jaz, jaz . . . jaz Vam jo dam za ženo, če le hočete. To sem hotel reči, zdaj veste. Amen!«

Potne kaplje so pokrile možu čelo. Bil je v strašni zadregi. Peter Pavel je zardel. Nato je segel po Zandonattijevo roko in jo poljubil molče.

»Torej velja,« je vzkliknil vedro komisar. »Gospod Peter, ali hočete biti moj zet?«

Peter je izpustil njegovo roko in prebledel: »Gospod, ne morem sprejeti Vaše dobrote; moja pot je na Malto. A Vi me ne sodite. Ime Vaše ljube hčerke mi bo sveto, kakor ime svetnice. Neskončno trpim, da sem povod njenega srčnega nepokoja. Za Boga, gospod moj dobrotnik, umejte me prav, saj nočem biti nehvaležen, a drugače delati ne morem. Obljubil sem se Bogu.« Polile so ga solze. Dobri mož ga je zdaj začel tolažiti, dasi se je njemu samemu trgalo srce v prsih. Nato pa je planil odločno kvišku in zaklical:

»Ana Marija!«

Prišla je in pristopila blede. Oče jo je prijel za roko in dejal: »Ana Marija, moja dobra hči. Po svoji materi si podedovala kri slavnih junakov, ki so s smehom na ustnicah mrli pod turškimi meči. Tvoj ded je bil slavni škof Peršič. Moja ljuba hčerka, kaj ne, da čutiš tudi ti to kri junaka Peršiča in boš vse prenesla, kar pošlje Bog?«

»Bom, oče!« je rekla deklica tiho.

Tedaj je oče rekel, združivši njeno roko s Petrovo: »Tako torej! Glej, zdaj si segla gospodu Petru Pavlu v roko. Peter Pavel jutri odpotuje. Ne zameri mu, on je zvest svojemu Bogu in hoče ostati zvest.«

»Spoštujem ga!« je zašepetala deklica in solzna pogledala mladeniču v obraz. Njena roka je drhtela v njegovi.

»Svet mi bo spomin na Vas!« je rekel Peter in ji poljubil roko. Bila je Ana Marija edina ženska, kateri je kdaj poljubil roko . . .

Drugo jutro se je ukrcal s priporočilnim Zandonatti-

jevim pismom. Isti dan je poslal Zandonatti svojo hčer na Reko, da bo laže pozabila bridkost svoje lepe mladosti . .

Peter je srečno priplul na Malto in izstopil. Prenočil je v nekem hospicu blizu samostana malteških vitezov. Vstal je rano in šel k maši. Molil je vneto, poln nestrpnosti in strahu. Nato se je zglasil, da bi rad h komendatorju Petru Jakobu. Nič kaj sitnosti mu niso delali; samo čakati je moral dolgo. Ko so mu odprli za sprejem, je začutil, da se mu tresejo noge in je mislil: »Moj Bog! Zdaj me vodi in čuvaj! Daj mi, da bo gospod milostljiv z menoj in se mu ne zamerim s svojo nerodnostjo.«

Blesk sijajne sobane je bogoslovca prvi trenutek popolnoma oslepil. Težka preproga, ki je ležala na mramornatem tlaku, je dušila njegove korake. Obstal je sredi sobe. Droban, hudo star redovnik se je dvignil nekod izza zavese pri oknu in mu stopil naproti.

»Bogoslovec Peter Pavel Glavar išče presvetlega gospoda komendatorja Petra Jakoba Testaferrato,« je dejal Peter in se sklonil k roki starega redovnika, da bi mu poljubil dragoceni prstan na prstancu.

Oni je blagohotno prikimal in dejal nato vprašujoče: »Kako ste rekli, kaj želite?«

»Imam prošnjo in pisma za presvetlega gospoda komendatorja Petra Jakoba —«

Tedaj je onemu preletela obličje nekaka senca in je vzkliknil: »Pa zakaj so vas privedli meni? Jaz vendar nisem komendator Peter Jakob Testaferrata.«

»Presvetli,« je dejal Peter Pavel, »sreča mojega življenja je v rokah gospoda komendatorja. O, blagovolite ga poklicati, da bom govoril ž njim.«

Stari dostojanstvenik je nekako nevoljno zamahnil z roko in dejal: »Kaj pa zahtevate od mene? To je vendar nemogoče. Komendator Peter Jakob Testaferrata se mudi v Ascoliju. Da, v Ascoliju, kjer ima družinske posle. Kaj nič ne veste, da je odpotoval od tu že pred štirimi tedni?«

»Pa kdaj se vrne?« je vprašal ledeno Peter Pavel.

»Peter Jakob se na Malto morda ne vrne nekaj let nič več,« je odvrnil stari redovnik in se obrnil kakor vznemoljen v stran.

»Ascolil!«* je zastokal Peter in se opotekal iz sobe . . .

* Čitaj: Askoli.

X. V Ascoli.

Peter Pavel je bil prešel hospic, kjer je bil prenočil, ne da bi vedel kdaj. Šel je v smeri proti morju; topo je mislil sam vase, tako, kakor da tone v nekakem žalostnem snu. Vse je videl in se vendar ni zavedal poedinega. Malta — Ascolil! Strašna pot. Pa kako priti z otoka? Kje in kdaj odpluje ladja? In če odpluje, kje vzeti denar za pot? O, o, o! To je strašna skala, kdo jo bo odvalil? To mi jo je sam hudič navalil na pot. Polagoma se je mu začelo daniti v glavi in se je ozrl krog sebe. Za njim je bilo ostalo mogočno zidovje viteške naselbine, pred njim je ležala morska ravan. Obala je bila pusta in prazna, samo nekaj ribiških čolnov se je zibalo na morju zunaj ob bregu. Peter je dvignil glavo. Trije galebi so se podili na sever.

»O, da imam peroti!« je pomislil bogoslovec. Obenem se je domislil vse tiste sladke sreče, ki jo je bil doživel v Senju in so mu hotele solze zaliti grlo. Glas poldanskega zvona je jeknil od mesta. Bogoslovec je snel pokrivalo in molil gologlav v žarkem južnem solncu. In ko je molil, je hotelo vzrasti kakor novo upanje v njem in nova moč. S krčevitostjo vsevernega je ponavljal stavek, ki ga je bil že tolikrat obodril: »Fiat voluntas Tua — Dein Wille geschehe!«

Šel je ob obali navzdol in prišel pred nekako kolibo, iz katere je zaudarjalo po pečenih ribah, kisu in vinu. Šum človeških glasov je udarjal iz notranjosti. Peter Pavel je razumel, da so notri ljudje, ki igrajo staro igro »moro«. Jasno je slišal udarce na mizo in glasne vzklike:

»Sei, otto, sink! Tre, nuff, vott! Dieci, sink, sei!«*

Ne da bi se pomišljal, je vstopil Peter v kolibo in sedel za mizo. Zagorel človek je postavil predenj vina in rib. Možje, ki so igrali »moro«, se niso menili za novega gosta, ki jih je spoznal za mornarje. Nagnil je in pil. Vino je bilo težko, a ga je poživilo. Tisti trenotek je viknil najstarejši med onimi: »Dovolj sinčki, saj me boste slekli!«

Pristavil je še sočno kletev v svetli dalmatinski hrvaščini. Domača beseda v tako tujem kraju je vzdramila bogoslovca iz omrtvelosti. Živahno se je ozrl po mornarjih. Krčmar je bil postavil posodo z vinom pred nje. Romala je od ust do ust. Oni, ki prej ni hotel več igrati, je rekel vedro: »Pijete, prešiči, na moj račun! Le čakajte. Boste jutri plačali do zadnjega solda. Danes je danes, jutri bo trud.«

* Šest, osem, pet! Tri, devet, osem! Deset, pet, šest!

»Padrone,« je menil nekdo med družbo, »brez pijače ne pojde. Premalo nas je.«

Zopet je oni zaklel in viknil: »Kaj premalo? Eden manj, ali to kaj pomeni?«

»Karleto je bil prva moč.«

»Bil je, to je res. Nisem krivičen. A kar je, je. Zdaj je v grobu. Nikoli se ni nadejal, da bo spal v zemlji, pa še na Malti. No, naj počiva v miru.«

Dvignil je posodo in oni so sklonili glave. Nato se je zasukal pogovor mornarjev o smeri njihove plovbe in nenadoma je jeknilo na bogoslovčevo uho ime mesta Ascolija.

Planil je živo k onim in vprašal hripavo: »Gospodje, čul sem, da ste omenili Ascoli. Ali ste tja namenjeni?«

»Morda smo,« je dejal nekdo med mornarji. Oni, ki so ga klicali »padrone«, je ostro premotril mladega človeka.

»Morda smo,« je ponovil mornar, »in bi tudi šli, če bi mogoče bilo; kaj, padrone? Pa ni, kaj ne!«

»Šuti, tepec!« je viknil tedaj padrone in zapičil svoje oči v blede Petrovo lice in vprašal ostro: »Kdo pa si?«

Peter je začel pripovedovati vso svojo zgodbo. Ko je končal, je rekel oni po hrvaško: »Ča djavolo. To je Kranjac.«

»Sem,« je pripomnil Peter in dejal: »Prej sem slišal, da ste izgubili enega tovariša. O, morda bi mogel jaz vsaj malo nadomestiti ga. Vzemite me v službo.«

Padrone se je zasmel: »Ta je podjeten, kaj? Kakšen posel neki bi mu dali, he?« Šaleč se so ugibali mornarji.

»V Senju poznam gospoda,« je dejal Peter v strašni negotovosti, kaj bo ž njim, »gospoda, ki mi je naklonjen. On bo plačal prevoznjino zame, če me nočete za pomagača. Morda poznate gospoda Zandonattija?«

»Če ga poznamo,« se je tedaj namuznil padrone svojim mornarjem. Nato je prikimal in dejal: »To je pošten plačnik. Pa naj dokaže, da ima namen plačati. Eto, boca je prazna.«

Ne da bi se pomišljal, je izsul Peter Pavel ves svoj denar na mizo in dejal: »To imam, vzemite!«

Krčmar je postavil polno posodo na mizo.

»Pij!« je velel svojelični padrone Petru. »Pa nagni pošteno, da mi na ladji ne zboliš. Pošteno se napiti, to je najboljšo sredstvo proti morski bolezni. Kaj, sinčki?«

Peter je nagnil. Oni je rekel: »Učen si videti, piti pa ne znaš. Glej, to je treba tako.« Nagnil je silovito in pil. Ko se je oddahnil, je dejal: »Zato pa sem padrone, zdaj veš.«

Ko je krožil vrč krog mize, je dodal: »Moja ladja je

Santa Fe, jaz pa sem Pero Glavinić iz Berma v Istri. Bil sem tudi že v vaši Ljubljani, pa mi ni dišalo tam, je premalo solnca. Zdaj sem tu in jutri smo kdovekje, a v treh dneh pred Ascolijem.«

»Gospod kapitan, kako naj se Vam zahvalim?« je prašal Peter s solzami v očeh.

»Pij!« je viknil oni.

Šele proti večeru so se krepki ljudje dvignili. Petrov denar je padrone Pero pobrisal z mize v svoje široke perišče in ga vsul Petru nazaj v žep. Nato se je dvignil; zibaje se pred šibkim bogoslovcem je dejal: »S tem te proglašam za svojega podanika. Jutri ob treh zjutraj odplovem. Zdaj pa lahko greš še v mesto, če ti je ljubo.«

»Grem z Vami,« je odvrnil Peter.

»Daj roko,« je dejal padrone in se naslonil z vso svojo težo na šibkega bogoslovca. Zvon večernega pozdrava je jeknil od mesta. Pijani Glavinićevi mornarji so šli nekaj sto korakov pred svojim gospodom. Opotekali so se in peli neznano pesem. Peter Pavel je razumel samo odpev:

»Al mio mar, al mio mare.«*

* * *

Glavinićeva ladja »Santa Fe«** je dvignila prav ob treh zjutraj sidro. Jutranji veter je sunil v jadra. Ko je vzhajalo solnce, je bila ladja že na širokem morju. Poln novih upov je stal Peter Pavel na krovu. Prsi so se mu širile v svežem zraku. Šepetal je gorečo molitev in ponavljal v sebi:

»Pa jo bom, pa jo bom vendar odvalil skalo.«

Prišel je Glavinić. Povabil je fanta seboj. Predložil mu je vina in jedi in se razgovoril ž njim kakor star znanec. Povedal je, da je imel sina, pa da so mu ga ubili benečanski galeatje. Pri tem se mu je pest stisnila in grozno je zaklel. Petra je obšla groza pred njim. Kapitan je vrgel nekaj čaš vina vase in nato topo molčal. Hipoma je pogledal ostro bogoslovcu v obraz in prašal: »Pa hočeš res biti pop?«

»Hočem!«

»Hoče!« je rekel oni kakor sam zase. Nato je spet pil. Potem je rekël: »Vidiš, ta ladja je moja last. Pa še imam premoženja za stara leta. Hej, kaj misliš, da je neprijetno mornarsko življenje?«

»Zdi se mi, da ni,« je odvrnil Peter.

»Vidiš, ni ga življenja nad mornarskim. Poskušaj! Hodi

* Mojemu morju, mojemu morju. — ** »Sveta Vera«.

z menoj. Zdi se mi, da mi boš krasen krmilar.« In še vneteje je začel: »Učen si. Takih med nami ni. Ti pa si. Jaz napravim iz tebe še pomorščaka, da ti ga ne bo para. Hej, brate, udari v roko! Pusti popovstvo, ki slabo redi človeka.«

Peter se je posili nasmehnil. Kapitan pa je rekel z vidno, dasi robato dobrohotnostjo:

»Udari v roko. Posinim te. Ti Pero, jaz Perol!«

»Ne smem,« je dejal tedaj Peter. »Jaz bom duhovnik.«

Oni je nevoljno zamrmral.

»Gospod,« mu je dejal Peter, »gospod Zandonatti mi je lastno hčer ponujal v zakon, pa sem jo odbil.«

»Diavolo,« se je začudil kapitan. Nato se je zasmel.

»Pa mi to zdaj poveš, popče? Zdaj, ko sem se osramotil?«

»Zakaj, gospod kapitan? Hvaležen sem Vam stokrat.«

»Neumnosti,« je rekel Pero in zamahnil z roko. »Biti hočeš pop, pa bodi! Tudi popi so potrebni. V nebesa pomagajo človeku. Samo pohujšuj se ne, da kolnem; kako ne bi, saj sem kapitan.«

Dan se je bil nagnil, zvečerilo se je bilo. Ladja »Santa Fe« je plula mirno ob italijanski obali navzgor. Peter Pavel je stal na krovu in strmel v lepoto noči, ki je vstajala nad vode. Milijoni zvezdic so se bili posejali po nebu. Bela se je črtala gaz ladje na temnem vodovju. Mornarji so peli tiho, otožno pesem, ki je venomer ponavljala odpev:

»Al mio mar, al mio mare!«

Petra Pavla je obšla prečudna ginjenost. Srce se mu je zalilo s sladkim hrepenenjem po daljni domovini, po Manici in župniku Roglju. Potem ga je obšla misel na Ano Zandonattijevo in oči so se mu zasolzile in je mrmral:

»Sladko, milo dete! Daj Ti Bog stotisoč sreč! Ali Te bom videl še kdaj? Ana Marija! O! Saj je bilo težko reči: ne! Težko. A jaz sem rekel! Zato, ker je to edino prav, zato, ker sem imel svojega Boga že od mladosti, Tebe pa sem srečal le mimogrede. In Bog je več ko Tvoja sladka čistost, Tvoja mlada ljubezen. Ana Marija, lahko noč! Zaradi Boga sem Te zavrgel, a pozabil Te ne bom nikoli, nikoli.«

»Eto, pop moli!« se je oglasil za Petrom dobrodušni padrone Glavinić.

»In če,« je menil Peter, »saj bo molitev moj posel, kakor je kapitanski posel kletev.«

Kapitan se je vedro zasmel in rekel: »Dobro si se odrezal. Zares, žal te mi je. Ob tebi bi laže prebolel svojega sina.« Nato je rekel resno in uradno: »Tri dni bom

čakal pred Ascolijem. Skrbi, da opraviš hitro s svojim priprošnjikom. Povem Ti pa, da malo zaupam tem italijanskim mehkužcem. Naš Benzoni v Senju bi Ti bil že trikrat izprosil blagoslove. Zakaj se nisi obrnil nanj?»

»Tujec sem mu!« je odvrnil Peter. »A mislil sem že na to, če bi mi spodletelo pri komendatorju.«

»Da,« je menil oni, »Benzoni bi Te posvetil. Novo mašo pa bi pel pri Materi naši na Trsatu. In mene bi povabil, če bi me doma našel, seve.«

Pustil je nato bogoslovca samega. Kmalu pa se je vrnil in pokazal z roko predse z morja na suho. Daleč, daleč notri v ozemlju je bilo videti nekaj medlih luči. Kapitan je rekel kratko: »Ascoli.«

XI. Pri komendatorju.

Peter Pavel je končno stal pred gospodom Petrom Jakobom. Videl je, da se je bil mož močno postaral. Peter Pavel mu je izročil župnikovo pismo; komendator je je dal brati svojemu tajniku, katerega je klical »maestro di casa« — hišni mojster. Ko je tajnik bral o Bitenčevem upravljanju komendskih dohodkov, je vzkliknil komendator: »Pa saj to vem sam, da je ta Bitenc slepar. Jaz sem hotel vedeti, kje bi se dobil pošten človek, ki bi mu smel zaupati.«

Tajnik je bral naprej pismo župnika Roglja: »Presvetli veste sami, da sem Vam vestno služil; zato se nadejam, da boste prepričani, da Vam hočem nasvetovati človeka, ki je najsposobnejši pa tudi vesten.«

Komendator je zadovoljno prikimal. Tajnik je bral: »Priporočam Vaši milosti mladeniča gospoda Petra Pavla Glavarja, ki je moj sel —«

»Božje usmiljenje!« je vzkliknil tedaj komendator. »Samo zaradi tega pisma ste šli na tako pot? Ali je Vaš župnik znorel? Kdo bo trpel stroške?«

»Gospod,« je odvrnil Glavar, »imam še drug opravke.«

Komendatorjev tajnik je dočital pismo. Glavar je medtem čustvoval: »Glej ga, župnika Roglja. To je brez moje vednosti zapisal, da bi bil sposoben upravljati komendo. Saj bi se sramoval in bi mu zameril, če bi ne vedel, da je mož to naredil z najboljšim namenom.«

Komendator je ostro pogledal po Glavarju in dejal: »Svojčas sem Vam podaril Castiglionijevo knjigo. Ali jo nosite vedno seboj?«

Petra je oblila rdečica in je rekel: »Prebral sem jo, a na poti nekje sem jo izgubil.«

»Nesrečni človek,« je vzdihnil komendator. »Da, da! Vidi se, da ste doma v barbarski deželi, kjer ne znajo ne govoriti ne kuhati po človeško.« Koj zatem je vprašal nezaupno: »Vi želite torej, naj Vam dam oskrbo Komende?«

»Ne!« je odvrnil Glavar, »prišel sem ponižno prosit, da bi mi s svojim ugledom pomagli, da bi mi predstojniki spregledali zadržke in me posvetili za duhovnika.«

»Zato ste prišli?« je vprašal komendator zateglo.

»Da,« je odvrnil Glavar, »iskal sem Vas v Senju. Od tam sem šel na Malto in potem ...«

»Bog, Bog,« je vzkliknil komendator. »Za prazen nič je obredel ta človek pol sveta.«

Vendar se mu je zvedrilo obličje in mislil je sam pri sebi: »To je odločen človek. Zares, to bi bil mož, ki bi mi spestil nemarnega Bitenca. Šempeterski župnik mi ni nasvetoval slabega upravitelja.«

Ko pa se je domislil obenem Glavarjeve prošnje, se mu je obličje raztegnilo nevoljno in je vprašal trudno:

»Kateri so zadržki, ki Vam branijo v duhovski stan?«

»Starišev nimam,« je odvrnil Glavar. »Moja mati je služila svojčas pri Vas. To je vse, kar vem. Presvetli ste svojčas obečali, da se boste potegnili zame, če bo kdaj treba. O, glejte, zdaj je treba. Vam to pač ne bo pretežko. Jaz pa Vam bom hvaležen do svoje smrti.«

»Spomnim se,« je dejal leno komendator, »da sem nekdam res nekaj obečal in sem gotovo to tudi že storil, kar sem obečal.« Tu mu je glas v nevolji poskočil v višino in je rekel vznevoljen:

»Pa da me še nalašč spominjate na moj obet, to je nedostojno, zelo nedostojno, to je naravnost predrzno.«

»Kaj sem neki rekel takega,« je pomislil Glavar in prebledel. Tajnik, ki je zavzet motril bogoslovčevo lice, je občutil sočutje ž njim. Vedri in mladi človek je bil prvi hip spoznal po Glavarjevem obličju, da mora biti fant tesneje zvezan z družino Testaferratov, kakor pa je bilo njemu samemu očitno. Zdaj je priskočil mlademu bogoslovcu na pomoč in rekel:

»Monsignore, mladi človek je najbrže truden in se sramuje. Dovolite, da se odpočije in ga jaz pripravim, da se bo dostojno obnašal, kakor se spodobi.«

»Da, da, Castiglioni je izgubil,« je prikimal kome-

dator. A dobro mu je delo, ko mu je Glavar poljubil roko. Z željo, naj mu postrežejo, je bogoslovca izročil slugi.

»Kaj hoče pravzaprav od mene?« je prašal komendator narejeno priprosto tajnika, ko je sluga odvedel Glavarja.

Tajnik mu je ponovil Glavarjevo prošnjo.

»Pa zakaj hoče to od mene? Ali nima drugih?«

Tedaj je tajnik dejal resno in hladno, dasi neskončno vljudno: »Monsignore, jaz ne poznam tega človeka, a podoben Vam je kakor sin oču.«

Komendator je planil kljub svoji starosti in slabosti s stola in vzkliknil: »Ali je to res, ali je to res?«

»Monsignore, to je strašna resnica!« je dejal mirno.

»To je grozno!« si je pokrtil komendator lice. Nato je začel klicati kakor iz sebe: »To je nekako peklenško delo. Pri živem Bogu se kolnem, da sem nedolžen. Poznal sem njegovo mater, a dal sem jo iz hiše, ker je bila malovredna. Svinja je bila, svinja. Zavrgla se je. In to se je morala nekako zarotiti proti meni. Haha! In jaz naj zdaj prosim za njeno pregrešno zalego, kakor da sem res kriv, haha. Signor maestro, iz hiše mora ta človek, pri tej priči mora iz hiše. Naj gre, odkoder je prišel, kaj meni mar!«

Tajnik je nemo poslušal komendatorjev izbruh in dejal nato mirno: »Nihče ne bo dvomil o Vaši poštenosti, monsignore. Resnica je le, da je človek podoben Vam in Vašim.«

»Mojim? Katerim mojim? Samo enega svojih imam. Ali je temu podoben? Ciprijanu Antoniniju?«

Tajnik ni odgovoril.

Komendator je hotel biti sam in je odslovil tajnika. Bil je razburjen do skrajnosti. Kakor blisk se mu je posvetilo v glavi in je govoril sam pri sebi: »Nesrečni Cipriano. Kaj bi še dvomil, da tiči tudi za tem. Koliko je ta fant star? Petindvajset, štiriindvajset let. Da, računimo. To je bilo leta sedemnajstoenoindvajsetega, ko so ga položili župniku na prag. To je bilo — o Cipriano, Ti me boš spravil v grob s svojo lahkomiselnostjo, to je bilo prav tedaj, ko mi je Ciprijan tako zagonetno izginil iz Komende.«

Začel je misliti o svojem sorodniku: »Zdaj je vsaj boljši, odkar sem ga oženil. A to bi pomenilo družinsko žaloigro, če bi se zvedelo, da ima davno in daleč sina. Ne! Vsiljivca je treba koj odpraviti. Pa prošnja zanj? Bi baš dala podlago ugibanjem in govoricam, ki ne bodo izostale. Naj ga posveti, kdor hoče, jaz se ne potegnem zanj.«

In vendar se je oglasil še drug glas v komendatorju

in je govoril: »Ubog človek je, kaj pa je on sam kriv svojih neprilik in da je nadležen? Duhovnik biti je njegova volja in sreča. Ti bi mu jo lahko dal, a se bojiš za ugled svoje rodbine, za hišni mir v družini onega, ki mu je bil brezvesten oča. Ali je to krščansko? Ali ni to greh? Ali ni dolžnost tvoja, da popraviš krivico svojih ljudi?«

Prijel se je za glavo in ni vedel, kaj bi storil. Dvignil je oči in je videl razpelo na steni in je razširil roke k njemu.

»Svetuj mi, kaj naj naredim?«

A že je zbegala njegove oči dolga vrsta slik, samih odličnih prednikov iz hiše Testaferratijevih. In prav njemu nasproti je visela slika njegovega stričnika Ciprijana. In poleg je bila slika lepe ženske z otrokom v naročju: Ciprijanove žene s hčerko. Komendator je planil odločno kvišku in viknil proti onim slikam: »Glejte, kako Vas ljubim. Trpim, grešil bom morda zaradi vas, a kaj hočem.«

Potem se je nekako umiril. Našel je bil v sebi načrt, srednjo pot, kako bi se izvil iz čudne zadrege na najlažji način. Pozvonil je in dal poklicati Glavarja.

Tega je bil odvedel sluga in mu odkazal sobo. Potem mu je prinesel okrepčila. Ko je mladi jedel, je sluga po domače prisedel in ga začel z nekakim pokroviteljskim nasmehom izpraševati odkod in čemu.

»Kaj slišim,« je vzkliknil, ko je čul, da je Glavar Kranjec, »dva Kranjca v Ascoliju.« Stegnil je roko in dejal veselo: »To je pa veselje. Kranjec, hoho, kakor jaz. Jaz sem Bernard, Polajnarjev Bernard iz Bernika, če veste, kje je to. Pa kaj bi ne vedeli. Lejte, lejte! Kdo bi si mislil. Kaj, tisti Jerasov najdenec ste? O, pri moji veri, — če to niso čudeži! Seveda, seveda, zdaj razumem vse. Visoka žlahta, hehe! Le veselo, fant!« je začel vedro tikati Glavarja. »Noben papir je ne izbriše te žlahte, saj ti je pisana v lice. In komendator je bogat; le nič se ne vdaj. Ima stričnika, pravo zelišče je to. Vse mesto je polno govoric o njem, le stric noče nič slišati in je ves zaljubljen vanj. Pa ne da bi zabavljaj. Kaj meni to mar? Vesel sem pa le, da imam človeka, ki me po kranjsko razume.«

Tako se je razgreval komendatorjev sluga in ni niti slutil, kako preseda Glavarju, ki ga je razumel in začel bledeti, čim jasneje mu je bilo, kaj misli sluga. Ko pa mu je postalo popolnoma jasno, je planil hipoma kvišku in rekel: »Torej mislite, da sem tak in sem zato prišel, da bi zase kaj izsiljeval iz gospoda Petra Jakoba?«

»I, kako pa?« je prašal Bernard. »Vsi smo ljudje.« Glavar je pograbil mrzlično svoj klobuk: »Z Bogom!«

»Ali si znorel, fant?« se je začudil Bernard.

»Recite gospodu,« je drhtelo krčevito iz Glavarjevih ust, »da sem šel. Naj ne zameri, jaz nisem slutil, kaj in kako bodo tukaj mislili. Z Bogom!«

Sluga ga je hotel s silo pridržati. Toda mladi se ga je otresel in planil skozi vrata ter se zadel v človeka, ki je hotel vstopiti. Bil je komendatorjev tajnik in je dejal mirno:

»Gospod, monsignore Peter Jakob želi govoriti z Vami.«

»Jaz grem odtod!« je rekel Glavar odločno.

»Pojdete, ko Vas monsignore odpusti,« je odvrnil tajnik. Sluga Bernard pa je bil medtem že planil mimo njiju k vratarju in mu naročil, naj ne odpira mlademu človeku ..

* * *

Komendator je bil sam v sobi, ko je vstopil Glavar. Dolgo je gledal mlademu človeku v lice. Mimogrede je primerjal poteze njegovega lica z licem onega, ki je visel v sliki na steni. Sam vase je zamrmal visoki dostojanstvenik:

»Ne, ne! Priroda se ne laže.« Potem je stopil mlademu bogoslovcu nasproti in dejal pokroviteljsko: »Posvetovali smo se sami s seboj in spoznali, da ima naš župnik pri Svetem Petru prav. Upravitelj Bitenc je malovreden nemarnež. Zato se mu bo odvzelo oskrbnništvo. Storili boste to Vi. Poverilna pisma Vam izročimo jutri po maši.«

Glavar se je nemo poklonil. Komendator je uradno nadaljeval: »Tudi smo se preverili, da smemo verjeti priporočilu našega župnika v Šempetru. Zato Vas postavimo za upravitelja naše komende. Plačilo za trud Vam izplačamo v dveh letnih obrokih po 20 denarjev. Zahtevamo pa brez-pogojno vestnost v računih in točnost v pošiljatvi. Jutri po maši boste podpisali pogodbo.«

Zopet se je Glavar nemo poklonil.

»Koliko ste potrošili za pot?« je vprašal tedaj komendator. Glavar je povedal. Komendator je rekel:

»Moj maestro Vam denar povrne jutri po maši.«

»Hvala!« je rekel hladno Glavar. Komendator je nadaljeval: »To noč se odpočijte v moji hiši. Jutri pa odidite nemudoma. Ne bi mi bilo ljubo, če bi se veliko kazali po mestu.«

»Storil bom, kakor želite,« je dejal Glavar, ki ga je razumel. Ko je oni prikimal z glavo in ni rekel nič več, je rekel bogoslovec:

»Nadejam se, da mi bo presvetli ustregel tudi glede prošnje, ki me je edina vodila in napotila tu sem.«

»To se pravi? —« je skušal skriti komendator zadrego.

»Glede duhovniškega posvečenja, presvetli.«

Komendator je skomizgnil z rameni.

»To pa ni v moji moči!«

Glavar se je vznemiril: »O, presvetli! Samemu rimskemu škofu ste blizu. Kako ne bi bilo mogoče.«

Trdo je odyrnil komendator: »Mladi človek! Ponavljam, da to ni v moji moči.«

»O, moj Bog,« je zaječal Glavar, »pa prav in samo zato sem prišel in tudi gospod župnik Rogelj so bili mnenja..«

»Gospodu župniku sporočite, da je tepec,« je viknil tedaj nevoljno komendator. »Nadejal sem se pri njem več pameti pa tudi nekaj več hvaležnosti.«

»Ne bom je odvalil skale,« je pomislil bridko Glavar. Hipoma pa se je domislil pisma, ki mu ga je bil dal Zandonatti za komendatorja in je rekel:

»Pozabil sem, da imam še eno pismo za presvetlega!«

Oni je bral in ko je bral, je drhtel nemir v njegovem licu. Povesil je list in strmел v mladeniča.

»Storite mu dobroto, presvetli,« je pisal Senjan, »če je kdo poklican za duhovnika, je Peter Pavel Glavar. Zato Vas prosiva jaz in Vaša ljuba deklica, moja hčerka Ana Marija.«

»Ana Marija prosi za Vas,« je dejal komendator z nekako prikrito pikrostjo. Rdečica je zalila bogoslovcu lice.

»Bog jo blagoslovi,« je dejal tiho. Nekaj hipov je komendator molčal, nato je dejal:

»Napisati bom dal pismo gospodu Zandonattiju. Znan je s škofom v Senju. Ta bi Vam mogel uslišati prošnjo, ki je jaz ne morem. Škof v Senju, gospod Benzoni.«

»Benzoni!« je klonil Glavar z glavo...

Drugo jutro je vstal na pot. Proti večeru je prišel na obal. Ni več našel kapitana Glavinića, a našel je njegovo pismo: »Čez tri dni odpluje ladja v Senj. Padrone je Juraj Gortan. Prevožnjino sem plačal jaz!«

XII. O č e.

Štirje dnevi so bili minili, odkar je bil odslovil komendator Petra Pavla Glavarja. Bilo je že pozno v noč, ki je kazala, da bo vihar na. Komendator se je baš pripravljal, da bi legel spat, ko je nenadoma udarilo kladivo na hišnih

vratih. Komendator je posluhnil skozi okno in je slišal vznemirjene glasove nekakih tujih ljudi.

»Kdo je?« je zaklical, a nihče mu ni odgovoril. Pač pa so tedaj zaškripala vrata in glasovi so utihnili. Zamolkli koraki prišedših ljudi so utonili v veži. Komendatorja je stresla temna slutnja. Veter, ki je gnal temne oblake čez nebo, mu je sunil ostro v obraz; daljna bliskavica od morske strani je osvetljevala zapadno ozemlje, visoko gorovje, ki je tam rastle v sivo višino. Za hip je kakor okamenel šum vetrov pod nebom. Tedaj je začul komendator človeške korake pred sobo zunaj na stopnicah in na hodniku. Prav tisti trenotek je planil k komendatorju v sobo njegov tajnik. Za njim je vstopil sluga Bernard z lučjo v roki.

»Monsignore!« je zaklical tajnik bled ko stena, »zgodila se je strašna nesreča.«

Komendator je vztrepetal od nog do glave. Čez trenotek pa je vprašal:

»Povejte jasno, zdi se mi, da bom prenesel. Kaj je?«

»Gospod Cipriano —« je dejal tajnik obotavljaje se.

»Je mrtev?« je zadrhtel glas komendatorju.

»Je ranjen, a živi,« je odvrnil tajnik.

Šum korakov je udaril od odprtih vrat. Sluga Bernard z lučjo je odstopil in že so vstopili trije mladi ljudje, ki so nesli na svojih rokah ranjenega človeka, ki je bil očitno v nezavesti, zakaj roke in glava so mu visele kakor mrtve iznad rok, ki so ga nesle. Komendator je omahnil bliže, a se opotekel nazaj, ko je zagledal voščeno blede lice svojega sorodnika in opazil temno krvavo sled, ki se je risala na tleh izpod nezaveštnega, ki so ga nesli.

»Za Boga,« je zasopel nekdo med nosači, »povejte no, kam naj ga položimo?«

»Tja, tja,« je pokazal komendator na zastor, ki je zaslanjal njegovo spalnico. Nosači z ranjencem so utonili za zaveso. Omahovaje je stopil komendator za njimi. Tajnik ga je podpiral. Oni, ki so prinesli ranjenca, so ga položili na komendatorjevo posteljo in odstopili.

»Po lečnika!« je zastokal komendator in se zgrudil na kolena ob postelji. Vzel je roko ranjenega sorodnika in jo poljubljal; klical je z neskončno žalostjo in ljubeznijo: »Cipriano, moj mili, Cipriano! Kaj je s teboj? Cipriano!«

Eden med nosači se je bil približal komendatorjevemu tajniku in mu šepetaje pravil, kaj se je bilo zgodilo.

»Po lečnika!« je zopet zaklical komendator in planil

kvišku. Sluga Bernard je bil že na prvi njegov klic odšel. Zdaj je bila že vsa hiša pokoncu. Čuti je bilo letanje po hodnikih, odpiranje in zapiranje vrat. Zunaj je zabobnel grom, silen piš je objel vse poslopje. Tajnik je zaklical komendatorju. »Monsignore, vse je že urejeno. Monsignore, ne obupajte! Če je pomoč mogoča, rešili ga bomo.«

Oni, ki je bil prej začel pripovedovati tajniku o tem, kar se je bilo zgodilo, je pomežiknil svojima tovarišema in dejal: »Zares, zdi se mi, da ni tako nevarno.«

Tedaj se je dvignil komendator. Bil je bled ko stena, a precej mirno je vprašal: »Torej veste, kako se je zgodilo?«

»Vem,« je dejal oni, »jaz in moja tovariša, predstaviti se moramo, dijaki smo visoke šole v Bologni, zdaj bivamo na počitnicah in smo se prej vračali iz okolice v mesto.«

»Povejte naglo,« je viknil komendator.

Dijak se je poklonil in dejal: »Povedal bom torej kratko. Videli smo iti mimo krčme, kjer smo se krepčali, gospoda Cipriana, ki ga vsi poznamo. Prav tedaj smo bili vstali, da bi šli. Komaj trideset korakov je bil gospod Cipriano pred nami. Tako smo šli in prišli do mestnih vrat. Tam smo videli, kako se je dvignil neki tujec s kamena ob poti in se je kakor opotekel za gospodom Ciprianom. Zaklical je nekaj, nato je sunil z nožem. Gospod Cipriano se je ozrl, zavpil in potegnil meč. Oni tujec se je zakrohotal in z enim skokom izginil s ceste med grmovje proti reki. Tedaj smo mi trije pritekli. Gospod Cipriano se je bil že zgrudil. Videli smo, da je ranjen, zavratno, od zadaj. Vzeli smo ga na roke in na potu dvignili stražo, da naj lovi zločinca...«

Strašen krik je prerezal besedo govorečemu. Ranjenec se je bil zavedel.

»Cipriano!« je zaklical komendator in planil k njemu. Tisti hip je nekdo hrupno vstopil v sobo. Bil je lečnik. Ne da bi koga pogledal ali pozdravil, je stopil naravnost k postelji in pogledal ostro izpod košatih obrvi ranjencu v lice. Nato se je obrnil in dejal odločno: »Kdo ga je prinesel?«

»Mi!« so se oglasili dijaki.

»Dva ostanita tu,« je prikimal lečnik, »vsi drugi vun!«

Soba se je spraznila. Edini komendator je obstal ob postelji. Zdravnik je pristopil k njemu in ga prijel za ramena in dejal: »Tu ni zdaj mesta za Vas. Prosim!«

Rahlo je potisnil komendatorja k izhodu. Komendator se je zgrudil ob vhodu za zaveso na kolena. Iz za zaveso mu je udaril bolesten krik na uho. Komendator je hotel

planiti v sobo, a njegov tajnik ga je zadržal. Notri pa je bilo vse utihnilo in je bilo čuti le zdajpazdaj lečnikovo besedo: »Hitro! Ne tega, ovoj dajte! Držitel!«

Minulo je nekaj strašnih trenutkov. Zunaj je divjal vihar. Tedaj je neka roka razgrnila težko zaveso in komendator je zagledal pred seboj resni lečnikov obraz.

»Presvetli,« je dejal lečnik zdaj mirno vljudno. »Pomilujem gospoda; ranjen je strašno. Tri do štiri palce globoko rano ima v črevesju nad križem.«

»To je smrt!« je zastokal komendator.

»To je smrt,« je prikimal lečnik. In skoro pomilovalno je pripomnil: »Sunek v srce bi bil nesrečniku manj mučen.«

»Manj mučen,« je ponovil trudno komendator. Lečnik se je tiho poklonil in odstopil. Tajnik je stopil k njemu in dijakoma, ki sta mu stregla, in jih vedel iz sobe.

»To je torej Cipriano Antonini?« je vprašal lečnik.

»Je, Vaša milost,« je dejal tajnik.

»Uboga žena!« je dejal oni in se obrnil k dijakoma:

»Kdo ga je?«

»Tuj človek. Morda ga je iz osvete.«

»Iz osvete,« je prikimal resno lečnik. Nato je dejal skoro pikro: »Je pač tako! A preden bo revež izdihnil, bo trpel strašno.«

»Ali bo dolgo?« je vprašal tajnik.

»Upajmo, da ne preživi noči,« je odvrnil lečnik ...

* * *

Zunaj je besnel strašen vihar. V komendatorjevi spalnici pa se je zvijal v strašnih dušnih in telesnih bolečinah komendatorjev stričnik. Dajali so mu najmočnejšega vina, da bi manj občutil bolečine. Komendator se ni ganil od njega. Stari človek je bil v teh urah strašne preizkušnje postal močen, silen. Z mirno resnostjo je povedal svojemu ljubljencu, da je izgubljen in naj misli na dušo. Oni pa je mislil v svojo smer in tarnal:

»Moja žena, uboga moja žena. In moja hči. Moj Bog, moj Bog, kaj bo ž njima. Kaj porečeta, ko izvestal!«

»Cipriano,« je dejal odločno komendator, »saj nočem nič vedeti, če nočeš govoriti. Dovolj je, da poveš spovedniku. A če smeš govoriti, daj, reci, da si nedolžen in da trpiš po krivici.«

»Bog, Bog,« je zaječal ranjenec, »ne vem. Dvakrat sem videl tistega človeka. Zdi se mi, da je brat —«

»Lucijin brat, ovčarjev sin na selu, Ettore Degrazia.«

»Njegovo sestro si poznal?« je vprašal stric.

»Poznal. Prinašala je mleko v mesto. Dal sem ji denarja, zlato verižico, ooo!«

Zopet se je onesvestil. Komendator je poslal po spovednika in naročil, naj nikar ne sporočajo nič ranjenčevi ženi. Ranjenec se je spet zavedel in zaklical:

»Lucija, tvoj brat je morivec!«

»Odpusti mu,« je dejal resno komendator in začel pripravljati stričnika za spoved. Pol ure pozneje so ranjenca prevideli. Zdelo se je, da mu je tudi telesno odleglo.

»Stric,« je rekel. »Kriv sem pred svojo ženo in hčerjo. Odpuščanja bi ju rad prosil.«

»Sinko,« je odvrnil ta, »če želiš, dam ju poklicati.«

Oni je pomišljal, nato je dejal: »Ne, nisem vreden. Uboga, uboga. Naj počiva, še prezgodaj bo vse zvedela.«

Nato je posluhnil in prašal: »Pa kaj je ta šum zunaj?«

»To je vihar,« je dejal komendator, »strašen vihar.«

»Vihar,« je ponovil ranjeni. Ležal je mirno. Bolečina je bila skoro vidno izpila njegovo zdravo polno lice.

Komendatorja je streslo, ko mu je gledal v bolestno spremenjene poteze, v bolno zardelost njegovega obličja. O, kako je ljubil to obličje, ki je nosilo vse izrazite črte plemenite rodovine Testaferratijevih. Zdaj pa mu je kakor blisk prešinila misel glavo in je videl: »Glej, njegov obraz ne bo umrl. O, kako je prav takšen, kakor je lice onega mladega človeka, ki zdaj potuje in plove po morju.«

»Vihar divja,« je zašepetal ranjenec, ki je topo poslušal v šumenje vetrov in zamolklo jezo grmenja.

»Vihar divja,« se je stisnilo komendatorju srce v novi bolečini in je čustvoval: »Nesrečni človek! Zdaj verujem, da je res sin nesrečnega Ciprijana. Pa kaj sem storil! Odgnal sem ga iz hiše in zdaj je na morju, v viharjih, morda na slabotni ribiški ladji, ki ne more kljubovati valovom. O Bog! Ali bo došel, ali se bo otel? Koliko ladij bo danes zjutraj ležalo na dnu morja! Nesrečni človek! Morda prav to uro umira sred valov. In kriv sem jaz, jaz, jaz!«

Nato pa se je komendator spet skušal pomiriti in se je tolažil: »Morda pa ni našel ladje in še vedno čaka na obali. Jezdec bi ga dotekel; če sedla takoj, bi ga še našel na tem obrežju.«

Odločno se je dvignil in poklical tajnika in mu naročil, kakor je bil domislil. Tajnik ga je umel, prikimal

molče in šel... Kmalu za tem so udarila pod komendatorjevim oknom konjske podkve ob tlak. V prvi jutranji svit je vihral jezdec iz Ascolija po cesti ob narastli reki proti morski obali. Danilo se je. Jezdec je začel razpenjenemu konju pridrževati vojke, da bi ga odpočil. Jahal je tik ob reki, ki je ponekod pljuskala prav na cesto. Tedaj je nenadoma odskočil konj. Par stopinj pred njim je bila vrgla kalna voda človeško truplo na suho.

»Dio santo — sveti Bog!« je zaklical jezdec, »to je človek, to je Ettore Degrazia, moj znanec.«

Bil je res oni nesrečni človek, ki je prejšnji večer krvavo maščeval čast svoje sestre in umoril Ciprijana.

Jezdec je skočil s sedla in potegnil utopljenca popolnoma iz vode. Prekrižal se je in podil s konjem naprej..

Komendator pa je bil stopil medtem k ranjenemu sorodniku, pomolil mu razpelo pod obraz in vprašal:

»Cipriano! Pri tem-le, ki je umrl za te in te bo sodil, povej, ali je bil greh med teboj in deklico Ano, ki je služila pri meni na Kranjskem?«

»Stric,« je šepetnil ranjenec, »imela sva otroka.«

»In ali veš, kje je?«

»Ne vem! Nikoli se nisem zanj brigal poslej!«

»Otrok živi,« je dejal komendator, »ime mu je Peter Pavel Glavar.«

Ranjenec je nemirno zaječal: »Vse veste. Res je. Malovrednega človeka sem podkupil, da je posodil ime mojemu sinu. O, o, o! Tudi ta podlost je na menil!«

»To ni najhujše,« je dejal komendator, »hujše je, da si pogubil nesrečno deklico, lastnega sina in še mene.«

Ranjenec že ni več slišal stričeve bridke obsodbe. Onesvestil se je bil. Tiho je začela pojemati v njem bolečina in z bolečino življenje. Medla jutranja zarja je vse bolj polnila sobo. Komendator je sedel nepremično ob oslabelem, nem, strog in bridek. Zdajpazdaj so mu zatrepetale ustnice: »Jezus, večni sodnik, ne zavrzi ga!«

Ko pa se je bilo popolnoma zdanilo, je začel ranjenec umirati. Vsa komendatorjeva družina je napolnila sobo. On sam je odtaval od umirajočega v svojo kapelico in se tam zgrudil pred oltar. Tu je ležal dolgo v nemi grozi. Ko se je dvignil, je bil tako slab, da se je moral stene oprijemati. Iz hodnikov mu je udaril na uho glas jokajočih. Tajnik, ki se mu je približal, je dejal s hripavim glasom:

»Zdaj je prebil. O, umrl je kakor svetnik.«

»Bil je velik grešnik,« je odvrnil strogo komendator.
»Bog se usmili njegove duše!«

Jokajoča žena se mu je vrgla k nogam. Komendator jo je jedva spoznal. Bila je vdova Ciprianova.

Šel je v svojo sobo in sedel. Poglobil je glavo v dlani, a jo zdajpazdaj dvignil, kakor bi se hotel s silo otresti trudnosti. Solnce je bilo vzišlo in je sijalo naravnost na sliko onega, ki je tisto uro stal pred večnim sodnikom.

»Cipriano, addio!« je zastokal komendator. Vsa njegova moč je bila ugasnila, a še enkrat je planil zubelj slepe ljubezni, ki je morda bila največ kriva, da je tako daleč zašel mladi človek. Nato se je komendator dvignil, stopil k mizi in izvlekel iz miznice šop orumenelih listov. Bili so papirji malega Cipriana, njegova prva pisanja, otroške risbe, čačke in vaje. Medel smehljaj je preletel komendatorjevo lice in je bral: »Zakaj, kakor pri drugih znanostih, tako je potreben tudi pri krepostih učitelj, ki naj z naukom in lepimi opomini vzbuja in krepi v nas vse tiste vrline, katerih kali so vsejane v naše duše.«

Komendator je prepoznal besede iz knjige o lepem vedenju in je vzdihnil: »Nesrečni Castiglione! Vzgojil si mi dvornika in priljudnega človeka, kreposti pa mu nisi okrepil.«

Komendator je pomislil še na onega, kateremu je tudi priporočal isto knjigo, in je vzdihnil bridko: »Glej, ta je modrejši! Izgubil je knjigo, a ljubil je krepost —«

Tedaj je prišel tajnik in sporočil, da se je vrnil sel.

»Ali ga je privedel?« je vprašal komendator.

»Bogoslovec je odplul na ladji romarjev pred dvema dnevoma,« je sporočil tajnik. Komendator se je sesedel v stol in zamrmral: »Cipriano! Pogubil si sebe, sina in menel!«

Potem je spet upal: »Izgubil je knjigo, a ljubil je krepost. Morda še živi. —«

Planil je kvišku in zaklical tajniku: »Sedite in pišite!«

»Komu, presvetli?« je vprašal tajnik.

»Pišite v Senj, škofu Benzoni.«

Nato je narekoval pismo, ki naj bi odvalilo zadnjo oviro s poti, ki jo je hodil Peter Pavel...

XIII. Na morju in v pristanu.

Peter Pavel je spal in sanjal. Zdelo se mu je, da potuje skozi neznano deželo. Nekak moten, meglen somrak je ležal nad ravnino, po kateri je šla pot kakor gaz. Ni bila prijetna pot, a krajšala mu jo je zavest, da hodita ob

njegovi desni in levi še dva potnika. Čudno ga je nekaj vezalo na sopotnika, dasi ju ni poznal. Šli so molče, zatopljeni vsak sam vase. Medla modrikasta luč, ki je silila skozi somračno meglo, je komaj nejasno osvetljevala temne postave popotnikov.

»Dani se,« je čustvoval Peter, »in že dolgo, dolgo hodimo. Kako je to neki, da noče biti že dan?«

In potožil je sopotnikoma: »Ali smo pot zgrešili. Nikoli še take dežele! Hodimo in hodimo, a ni jutra ne dne.«

Oni na desni je rekel: »Adam je želel in ni dočakal.«

In oni na levi je kakor odpel: »Mojzes je hodil, a ni prišel.«

»Kdo sta, da govorita iz pisma?« je mislil Peter Pavel. In kakor v odgovor na njegove misli sta odgovorila z isto besedo: »Zaupaj in veruj in boš prišel.«

»Če bi hodil sam, bal bi se,« je dejal Peter Pavel. »Pa mi je sam Bog vaju dal za spremstvo in to je dobro.«

Obmolknili so. V ravni na desni in levi pred potniki so jeknili čudni glasovi. Bilo je kakor da tulijo volki, potem pa, kakor da jočejo jagnjeta za izgubljeno materjo.

»Moj Bog, v volkove gremo,« je rekel Peter Pavel.

»To niso volkovi,« je dejal popotnik na desni.

»In niso jagnjeta,« je dejal popotnik na levi.

»Pa kaj so, povejta mi. Kaka čudna dežela je to!«

Tisti na desni je rekel: »Tisti, ki tulijo, so nesrečniki; niso marali v smrtni uri duhovnika. Zato tulijo v temah.«

Tisti na levi je rekel: »Tisti, ki tožijo kakor jagnjeta, so bedniki, ki so želeli duhovnika pa ga niso imeli.«

Lajež volkov in vekanje jagnjet je rastlo v neskončnost. Petru Pavlu se je srce krčilo v prsih in je občutil toplo sočutje do vekajočih. Kakor sam zase je potožil:

»Moj Bog, koliko pa je še takih na svetu, ki o duhovniku Kristovem še nikoli slišali niso.«

»Morje jih je,« je podobno vzdihnil potnik na desni.

»Temo bi napolnili, če bi dno imele,« je rekel trpko potnik na levi.

»Kakor čolnič,« je rekel Peter Pavel, »plava Cerkev na morju v temi. Potapljajo se, ne vidijo nje. A peklo je silno. O, ali bo premagala v temi in viharju vrata peklena?«

»Bo jih,« je jeknil odgovor z desne in leve. Smrtna tišina je legla vseokoli. Iz te tišine pa je jeknil hipoma strašen glas, rjojenje pustinjaškega leva. Peter Pavel se je krčevito prijel pod pazduho rok svojih sopotnikov.

»To je Njegov glas,« je dejal slovesno potnik na levi. Petru Pavlu se je v sredi med neznanima drugovoma ogrelo srce in je vprašal zaupno: »Tako lepo sta me v sredo vzela in me tolažita. O, recita, kdo sta?«

In je rekel potnik na desni: »V eni noči, preden je petelin trikrat zapel, sem ga zatajil pred deklo.«

In je rekel potnik na levi: »Ko so Štefana kamenjali, so obleko položili k mojim nogam. Na poti v Damask pa me je vrgel s konja in sem ga spoznal.«

Peter Pavel je radostno vzkliknil in ju spoznal po sliki na domu župnika Roglja: »O svetca božja, moja ljuba patrona, zdaj verujem, da me prav privedeta.«

Ona dva pa sta bila izginila; tla pod Glavarjem pa so se zazibala kakor v potresu. In zdaj je strašen grom pretresel ozračje. Peter Pavel Glavar se je prebudil, zavedel in spoznal, da je na ladji med romarji in da ladjo meče strašen vihar. Jok in vzdihovanje plahih sopotnikov je napolnovalo temni prostor, kamor so se bili zgnetli. V svitu male oljenice je videl blede obraze mož in žena. Vihar ga je bil vrgel iz ležišča sredi med nje. Šele po dolgem se mu je posrečilo, da se je izvilo iz živega kupa in prišel na stopnice, ki so vodile na krov. Lezel je navzgor. Posrečilo se mu je dvigniti vrata, ki so zapirala lino na krov. Oslepel je v strašni bliskavici. Nato je videl, kako je vihar trgal jadra in lomil jambore. Začutil je ostri vonj strelnega puha v nosnicah in slano morsko peno na ustnicah. Silovit sunek je nagnil ladjo, strašen val se je dvignil čez krov in zalil odprto lino in skoro odplaknil Petra nazaj navzdol. Brezizrazen vzklik prestrašenih ljudi se je odzval od doli gor. Nekak brezkončno rezek glas je zazvenel nekje ob Petru:

»Zapri lino!«

Peter je izpustil pokrov in zdrknil po stopnicah nazaj med sopotnike. Kakor skrivnostno spoznanje ga je obšlo neskončno sočutje do njih in je vzdihnil v svoji duši:

»Poginili bodo! Gospod! Reši jih, reši! Duhovnika ni med njimi, kakor jagnjeta po materi bodo tožili. Reši jih!«

In z močnim glasom je začel moliti:

»Zgodnja danica, Zdravje bolnikov, Pribežališče grešnikov, Tolažnica žalostnih, Pomoč kristjanov . . .«

In kakor en glas je odgovorila preplašena srenja:

»Prosi za nas!«

Vihar je popuščal. Zopet je zlezal Peter Glavar po

lestvi navzgor in oprezoval skozi špranje na krov. Zdaj je slišal krmilarja: »Šjor padrone!«*

»Ča je, Stevo?«

»Zadeli smo.«

»E pa da! Povezili smo ribiški čoln z ljudmi. Bog jih reši.« Veter je zašumel znova. Ko je bilo zopet tiho, je slišal Glavar: »Šjor padrone!«

»Ča je, Stevo?«

»Krmilo je uničeno in mrtvo.«

»Tristo —«

Zopet je sunil vihar in preglušil besedo kapitanovo.

»Krmilo je mrtvo,« je vzdihnil Glavar. »Zdaj mene in moje sopotnike vozita sveta moja patrona!«

Začel je moliti, tiho sam zase. Pripravljaj se je na smrt. Nekak medel svit je začel sikati skozi špranje. »Jutro,« je pomislil Glavar in dvignil nagonsko pokrov na krov. Videl je komaj za ped predse; vse je tonilo v težki slani megli in peni. Vihar smo prestali, je pomislil, toda sam Bog vedi, kam ženemo v megli. Morda je obal blizu in se ladja zdajpazdaj raztrešči ob čereh. Na ladji je bilo vse tiho, le šum valov je še udarjal ladji ob bokih na krov.

»Zgodnja danica, prosi za nas!« je zašepetal Glavar.

Takrat je zaklical krmar: »Šjor padrone!«

»Ča je, Stevo?«

»Proti severu ženemo.«

»E, pa dobro.«

»Obala je blizu.«

»Izstreli top!«

Trenotek nato je jeknil top in odgovorila je z desne rahla jeka. Ladja je plula pokojno, a postrani. Glavar je stopil na krov. Polagoma se je trgala megla pred ladjo. Nekje v dalji, kamor je gnalo vodovje ladjo, je jeknil strel. Tedaj se je posvetilo nad ladjo, kos vedrega neba je pogledal na valove. Še nekaj trenotkov in ladja je plula v jasnem. Kakor iz slike se je zasmejala prav blizu novo oprana obal, visoki breg z nizkimi hišicami in rdečimi strehami. Tam visoko gori na bregu pa je sinilo v jutranjem solncu belo zidovje v prijetnem zelenju, cerkev in samostan, visoko nad pristaniščem ob morju, sredi med dvema obalama.

»Šjor padrone!«

»Vidim.«

* Gospod kapitan!

»Reka!«

»Trsat.«

»Dva dni imamo izgube do Senja.«

»Pa krmilo in jambori so preč.«

»Pa smo vsaj živi. Izmed trideset ladij se jih nocoj ni rešilo pet.«

»Ča sodiš, Stevo? Majka na Trsatu je zaslužila svečo.«

»Kako ne, šjor padrone! Svečo, pet funtov težko.«

Srce je zaigralo v Glavarju:

»Pozdravljena mati! Iz noči in viharjev si otela mene in te moje sopotnike. Kdo so? Ali jim vem imena? A vem, da so mi bratje in da so prav tako klicali v viharju Tvoje pomoči, kakor jaz. O, Mati! Daj jim, da po zadnjem viharju v smrtni uri prav tako zagledajo Tvojo slavo, kakor sem jaz zdaj zagledal Tvoje svetišče v žarkih prvega solnca. A meni, Mati, daj, da najdem, kamor želim. Moja prva pot na kopnem bo k Tebi in od Tebe v Senj k prijatelju, da mi izprosi dobroto pri presvetlem škofu. Mati Marija, bodi z menoj!«

Uro pozneje je ladja pristala. Toda potnikom niso dovolili iti v mesto. Zaprli so jih v karanteno zaradi kolere, ki se je bila prejšnje dni zasejala po ladjah iz Benetek..

»Nočem godrnjati,« je dejal Glavar. »V sanjah sta me vodila skozi vihar sveta moja patrona. Dala sta mi, da sem obredel veliko zemlje in morja in prestal vihar in potop. Naj jima sličim, naj prestanem še temnico, ne tiste strašne, kakeršno sta ona dva, pa vsaj nadležno in zoperno.«

Po predpisanem času so izpustili popotnike iz zaprtja. Peter Pavel Glavar je krenil naravnost na Trsat...

* * *

Poln sladke pobožnosti je pokleknil pred stranski oltar. Zadnje solnce je sevalo skozi cerkveno okno. Ognjen pas luči je ležal Brezmadežni ob mili glavi. Bogoslovec je komaj krotil solze neizrazne sreče. Duhovnik, kateremu se je bil izpovedal, mu je napolnil srce z veselim upanjem in Peter Pavel je molil zdaj v veliki hvaležnosti, za vse one, ki so mu bili kdaj dobri: za župnika Roglja, za Manico, za rajnega Matijo Kolovratarja, za kapitana Pera, za gospoda Zandonattija, za Ano Marijo in še za tega prijatelja, ki mu je bil pravkar v spovednici potolažil srce.

Tedaj pa je zmotila njegove molitve ženska, ki je bila v sveti pobožnosti sama vase pogreznjena pokleknila tik ob njem. Vonj znane mu dišave po mehki rezedi, ki ga je

bil vaje iz Zandonattijeve hiše, mu je napolnil nosnice. Ne da bi se ganil, je klečal bogoslovec. Ko pa se je dvignila molilka, se je dvignil še on. In zdaj je gledal v blede in sladki obraz gospodične Ane Marije . . . Rahlo je nagnila glavo in se obrnila iz cerkve. Glavar je šel za njo. Ponudil ji je blagoslovljene vode in ona se je doteknila s svojimi prsti njegove roke. Trenotek pozneje sta stala pred cerkvijo in on je držal njeno roko v svoji in dejal:

»Gospodična, kdo bi se bil nadejal!«

Zardela je in rekla malo prisiljeno, a vendar vedro:

»Ali ste veselo iznenajeni?«

»Kako ne bi,« je odvrnil in vse je zatrepetalo v njem. Nikoli ni bila lepša, ko ta trenotek, ko je rahlo drhtela in so ji ustnice polodprte hotele izpraševati in si niso upale.

»Nič grešnega ni v njeni ljubezni,« je zašepetal bogoslovcu neki glas v notranjosti. »Zadnjič si jo sunil v stran. Eno besedo reci in planila ti bo v naročje. Ni greha. Čista je ko lilija.« Ali glas iz sanj je sunil krepkeje v duši njegovi: »Glej, zatajil sem ga pred žensko!« Peter Pavel je vzdihnil, se stresel in dejal:

»Bog je hotel, da sva se še srečala, gospodična.«

»Ali smem častitati k posvečenju?«

»Še ne,« je odvrnil. Povedal je kratko svoje zgodbe in ji dal pismo za njenega očeta. Razmišljena ga je razgrnila. Motril jo je molče. Njej se je lice razvnelo.

»Zaneslo Vas je na Reko. O, to je božji čudež. Presvetli škof Benzoni so tudi tu. In jaz, jaz ga smem obiskovati.«

Koj pa se je ustrašila:

»Oh, zdaj sem pa očetovo pismo brala!«

Spet je postala vedra: »Pa saj je tudi to prav. Zdaj Vam ne bo treba hoditi v Senj. To bom uredila vse jaz, vse jaz. Ali mi verujete?«

»Ne razumem povsem.«

»O, to je lahko,« je rekla. »Presvetli škof je moj daljni sorodnik. Kličem ga strička. Zelo mi je naklonjen. Nič mi ne odreče. Ali ne verujete?«

»Verujem!«

»Otrok sladki,« je čustvoval, »Bog ji je že napol vzel bridkost iz srca. Drag sem ji, a tako, da ji smem biti. Saj verujem, če bi bilo v njeni oblasti, ta trenotek bi mi dala redove, ki mi jih mogočni komendator ni mogel ali ni hotel dati.«

»Da,« je čeblljala ona vedro, »gospod škof Benzoni je bil v Senju večkrat naš gost, preden so ga posvetili za

škofa. Zdaj seveda ne more več obiskovati mojega očeta. Zato ga pa morava jaz in oče, ker bi sicer hudo zameril. Imam teto v mestu. Ko me je oče poslal k njej, sem šla koj drugi dan k presvetlemu na obisk. Kadar hočem, ga obiščem in sem njegov gost.«

»A kako to, senjski škof pa na Reki?«

Pogledala ga je začudivši se in rekla: »O, tega ne vem. Morda ima take posle tu. A prav je, da ste me spomnili. Že jutri ga poprašam in boste videli, da mi bo vse povedal.«

Glavar se ji je z vedrim nasmehom poklonil in dejal: »Saj ste skoro vsemogočna.«

»Da,« je rekla, »jutri ob enajstih se zglasite pri njem. Gotovo Vas bo sprejel.«

»Zglasil bi se, če bi vedel, kje stanuje.«

»O, to Vam pove tu vsak otrok.« Stegnila je roko in pokazala visoko hišo onstran Reke ob morju in je govorila: »Kar po cesti ob morju pojdite in potem sto korakov iz mesta; ona hiša z vrtom in dvema kamenitima levoma ob vratih. In ob enajstih, jutri.«

»Pridem!«

Zopet se je zmedla in rekla tiho: »Toda jaz moram zdaj iti. Stanujem koj tu doli. Glejte, vidi se okno moje sobice. Pa Vi? Ali imate prenočišče?«

»Potrkal bom tu pri očetih redovnikih.«

»To je dobro,« je rekla, »kajti jaz sem v mestu še precej tuja.«

Bridek molk je legel med njiju. Deklica se je nenadoma zopet zastidila. »Noči se,« je zašepetala.

»Spremim Vas do doma,« je rekel.

Pogledala mu je polno v obraz, dolgo. Nato je trudno zmajala z glavo in mu dala molče roko. Odtrgala se je naglo.

»Jutri ob enajstih!« je še zaklicala iz daljave.

Gledal je ginjen za njo in vzdihnil:

»Ave stella, Ana Marija!«

XIV. Na cilju.

Senjski škof Benzoni se je mudil iz raznih vzrokov že dober mesec dni na Reki. Bil je že prileten mož, ljubil je lepo zunanjo obliko in udobnost. Njegova družabnost je bila znana. Službene posle mu je pretežno opravljal kaplan, ki je bil baš nasprotje svojega predstojnika, rezek, nevljuden pisarniški človek, »užasan Ličan«, kakor ga je imenoval škof, ki je sicer s hvaležnostjo priznaval vojaško točnost

in vestnost svojega delavca. Tisto jutro navsezgodaj je bil prejel škof Anino pismo. Pisala je tako:

»Prevzvišeni gospod stric!

Danes ob devetih hočem govoriti s Teboj. Sporoči to svojemu sitnemu kaplanu, da naju ne bo motil. Imam hudo veliko prošnjo do Tebe. Ker vem, da si mi naklonjen, se nadejam, da mi je ne boš odbil. Poljublja Ti roko Tvoja hvaležna in vdana

Ana Marija.«

»Kako odločno roko ima,« se je nasmehnil škof; »sodil bi, da mi piše karlovski general. In kako zna prositi! Škof, hej, ob devetih hočem avdijenco! Ali se je že slišalo kdaj kaj takega? Zares, razvadil sem jo, sorodnico mlado.«

Ob devetih je škof vendar odslovil tajnika in se pripravil, da sprejme deklico. Dal je prinesiti v svojo malo sobo, kjer je sicer počival po poslih in molil, izbranega južnega sadja, sladkega peciva in vina. Potem je sedel v naslonjač in čakal. Ura je bila deveta.

»Tako, tako,« je mrmral, »pa niti točna ne zna biti. To bi se ji pritikal, da bi ji sprejem odrekel.«

Tisti hip mu je javil sluga Anin obisk. Koj nato je vstopila. Bila je v zadregi; škofu je dobro delo in je mislil:

»No! Tako gotova vsaj ni v resnici kakor se dela in kadar je pred menoj in ne sama nad pisemskim papirjem.«

Dvignil se je. Deklica mu je poljubila roko in se posili hotela obnašati svobodno. Bila je neskončno mična v tej svoji zadregi in narejeni neprisiljenosti:

»Gospod stric, saj vem, da nisem pisala spodobno. Pa Ti rečem, ne znam drugače. Nisem diplomatinja.«

»O, pa še kakšna,« se je zasmel škof. »Ali Ti nisem dovolil avdijence?«

»Hvala, hvala,« je rekla zardevši z otroškim nasmehom na ustnicah. Škof jo je rahlo potisnil za mizo in pomaknil pred njo sadja in peciva.

»Huda sem nate,« je zažuborela deklica. »Vedno mi siliš pecivo in sladkarije. Ali sem mar otrok? To ni lepo. Ne trpim tega.«

»No, no, no,« se je smehljal škof, »ali sem rekel, da si otrok? S čim pa naj postrežem taki gospodični, ki je morda celo izbirčna? Hočeš rajši luka? I no, koj ga naročim.«

Nevoljno je udarila z roko po mizi in dejala:

»Hočem govoriti resne reči. Meni ni za šalo.«

»Tem bolje,« je dejal škof vedro. »Naj pa bo, prvo luk in potem slaščice.«

Povesila je oči in začela pripovedovati o Petru Pavlu Glavarju, da je bil domači učitelj pri očetu, da je odšel na Malto in da ga je zdaj srečala na Reki. Čim živahneje je govorila, tembolj je nehote odkrivala, kako drag ji je mladi človek. Ker pa je bila v zadregi, je pripovedovala ravno najmanj bistvene reči in ni niti omenila, čemu je šel Glavar na Malto in čemu je ona sama prišla k škofu. Škof je bil dovolj ostrovid, da je spoznal tajnost svoje mile gostinje in je rekel:

»Tako! Zdaj vem, da je nekje na Reki mlad, silno pošten mladič, ki mu je ime Peter Pavel Glavar in da mu je naša mila sorodnica Ana Marija zelo naklonjena in ga slavi kakor nekakega svetega Jurija, če že ne kakor samega nadvojvodo angelov svetega Mihaela. No, nadejam se, da bom zvedel tudi, kaj bo gospodična Ana Marija prosila za tega svojega viteza.«

»Ni moj vitez,« je vzkliknila deklica in drobila v zadregi košček peciva med prsti, »stric, ne zasmehuj me. Ubog človek je, siromak. Z vsem srcem hrepeni po duhovniškem posvečenju, pa mu ga nočejo dati, kaj vem, zakaj.«

Segla je v obleko in vrgla pismo, namenjeno njenemu očetu, pred škofa in viknila: »Tukaj beri, pa boš umel.«

Škof je vzel pismo. Ko je je bral, mu je lice postalo resno in je dejal: »Da, to so druge reči, so uradne zadeve.«

»Zdaj veš, česa sem prišla prosit. O, saj vem, da mnogo prosim. Zato me je pa tudi hudo skrbelo. Glej, vso noč nisem nič spala!«

»Sirotek,« je dejal dobrohotno škof. Nato pa je pristavil resno: »Če bi le slutila malo, koliko prosiš.«

»Stric,« je rekla ona otroško zaupno, »saj si škof, kaj bo to Tebi? Če te pa prav lepo prosim! Ubogi človek je toliko prestal in le čuda je, da se je rešil iz viharja, ki je potopil šestnajst ladij. Glej, zdaj si edino Ti njegovo upanje.«

»Ampak, dragica, jaz tega človeka še prav nič ne poznam; kakor Ti rad verjamem, da je vreden, kako Ti bom ustregel; niti videl ga še nisem.«

»O,« je vzkliknila, »to ni nič hudega. Jaz sem mu zato ukazala, naj se zgiasi pri Tebi danes ob enajstih.«

»Tako!« se je zasmel škof, »torej tako daleč je z mojim škofovanjem, da gospodična Ana Marija določuje moje avdijske in celo uro sprejema.«

»Kaj pa sem hotela napraviti sicer?« je vprašala sladko. »Saj si vendar moj striček. Kaj mene briga škof.«

»Tako, tako,« se je škof spet udobrovoljil v vesel smeh. »Zdaj smo vsaj slišali, kako je z nami. Dobro! Bomo povedali to gospodu škofu, ko pojde za to, ali naj posvetijo tistega gospoda Petra Pavla.«

Tedaj pa je videl škof solzo v njenem očesu in se je prestal smejati. Stegnil je roko in ponudil sorodnici sadja.

»Dete, zdaj moraš vzeti!«

Stegnila je svoje tresočne prste in rekla:

»Samo šališ se. A stvar je resna.«

»Zares je resna,« je dejal on, »baš zato ne morem govoriti o tej reči s Teboj, temveč s svojim tajnikom.«

Nato pa je pristavil mehkeje: »Prav, hočem ga videti. Ob enajstih, si rekla, bo prosil avdijence.«

»Da, striček!«

»Bomo videli,« je dejal škof. Nato je pokimal pokroviteljsko in vprašal mehko:

»Ali je zdaj mirna moja ljubka poveljnica?«

»Je!«

»Ali še kaj želi?«

»Ne!«

»Ali zdaj sme senjski škof še nekaj vprašati?«

»Sme!«

»Kako milostno!« se je razvnel škof. »Dobro, se bom poslužil svoje pravice in bom vprašal. Ali res smem?«

»Smeš!«

Smejala se je vedro in drobila z ustnicami mehko pecivo. Kakor ptičica je pomočila ustnice v vino, ki je bilo sladko in je njegov vonj napolnil vso sobo ter prevpil sladki vonj dekličine rezede.

»Gospodična«, je dejal škof, »je prej tako čudno hvalo pela onemu gospodu Petru Pavlu, kakor da mu je sestra ali vsaj sorodnica.«

Hipoma je spremenil glas in vprašal: »Ana Marija, kako da želite posvečenja mladeniču, ki Vam je drag?«

Prebledela je in zadrhtela. Nato je rekla tudi ona slovesno in tako, da je škof videl, da govori iz nje zrela žena in ne več otrok: »Presvetli! Pa če bi morala tudi umreti od bridkosti, ali naj ga Jezusu ukradem? Njega je gospod Jezus poklical.«

Oblile so jo solze. On jo je tolažil in ona mu je poljubljala roko in jo močila s svojimi solzami. Njega samega

je obšlo ganotje in jo je rahlo potisnil spet na sedež in dejal: »Ana Marija, Bog ve, da sem ginjen. Jaz bi moral poljubiti tvojo roko.«

V solzah se je nasmehnila in dejala:

»Zato mi boš tem preje prošnjo uslišal.«

»Ob enajstih ga sprejmem,« je odvrnil škof.

Ko se je deklica poslovila, je poklical škof svojega tajnika in kaplana in mu dal brati Testaferratijevo pismo Zandonattiju. Kaplanu se je lice raztegnilo v resne poteze in je rekel: »Presvetli! Svarim Vas pred nepremišljenim korakom. Prijateljstvo sem, prijateljstvo tja, tu je slučaj, ki ga je treba resno premisliti.«

»Domine,« je dejal škof. »Pomisli, koliko je pomanjkanje dobrih duhovnikov. Zadnja bolezen mi je vzela zopet osem najbolj gorečih.«

»Predpisi!« je menil hladno tajnik. »Vsaj to zahtevam, da se prvo poizve potrebno pri ordinariatu v Ljubljani.«

»Naj bo, kakor svetujete,« se je vdal škof ...

Ob enajstih so mu javili Petra Pavla Glavarja. Ko je mladi vstopil, je našel v škofu vse drugačnega človeka, kakor pa ga je poznala Ana Marija. Presvetli je ostro premotril vso Glavarjevo zunanost. Nato je poslušal napeto njegovo pripovedovanje, proučeval njegova spričevala in s vprašanji skušal spoznati, vkoliko je mladi poučen v bogoslovnih rečeh. Po enournem pogovoru se je prepričal, da je mladi človek dozorel, da je pošten in odločen, pri tem pa skromen in veren. Stopil je parkrat po sobi gor in dol, obstal nato pred bogoslovcem in dejal: »Recimo, da je v moji moči in Vas posvetim. Ali hočete obljubiti, da boste meni pokorni in služili v moji škofiji, če bi to zahteval?«

»Obljubim,« je dejal Glavar.

»Ampak gospod Peter Jakob Vas je postavil za upravitelja svoje komende. Kako boste služili onemu, če ste moj duhovnik?«

»Služil bom Vam,« je odvrnil Glavar. »Gospod komendator naj si najme drugega upravitelja.«

Škof je prikimal. Nato je vprašal: »Kje nočujete?«

»Pri očetih na Trsatu.«

»Dobro,« je dejal škof, »vrnite se k očetom in čakajte moje odločitve.«

Glavar mu je poljubil prstan in šel ...

Škof je napisal pismo gvardjanu na Trsatu. Po štirinajstih dneh pa je osebno obiskal samostanske očete in

dolgo govoril s predstojnikom. Ko se je vrnil v svoje stanovanje, je napisal sledeče pismo Ani Mariji Zandonattijevi:

»Ana Marija! Tvojo prošnjo bomo uslišali. Gospod Peter Pavel Glavar je vreden mašniškega posvečenja. Bog Te blagoslovi za čisto žrtev, ki si jo prinesla svojemu Bogu. Ana Marija! Tvoj stric Te blagoslavlja.«

Komaj je bil odposlal to pismo, mu je prinesel brzi sel od Senja strogo priporočeno pismo s pečatom ivanovskega reda. Škof je razgrnil list in bral:

»Zdrav bodi, presvetli gospod, prijatelj v Kristusu! Ustrezi prošnji bogoslovca Petra Pavla Glavarja, daj mu blagoslove in ga nemudoma posveti za duhovnika. Potem ga pusti k Sv. Petru, kjer imam komendo, katere upravitelja sem ga postavil. S svojo stanovsko in plemiško besedo Te zagotovim, da je imenovani Peter Pavel sicer nezakonski sin, a vendar sin očeta iz najodličnejše rodbine, da je moja žlahta, in da se bo zadržek njegovega rojstva pri Najvišjem, pri Njegovi Svetosti, spregledal. Stori mi, česar Te prosim, ki trpim peklenške muke v negotovosti, ali je sploh imenovani Peter Pavel rešil svoje življenje iz zadnjega viharja in došel v Senj. Sporoči mi po poslancu, ki sem ga poslal nalašč s pismom. Moli zame, ki me je Bog hudo preizkušal in ustrezi mu. Tvoj vedno zvesti in vdani

vitez Peter Jakob Testaferrata.«

Škof Benzoni je poklical tajnika in dejal: »Domine, napiši bogoslovcu Petru Pavlu Glavarju na Trsatu, da smo odločili podeliti mu rede in posvečenje, ko pride dispensa.«

»Kljub neugodnim poročilom ljubljanskega naddijakona barona Jakoba Petazzija?« je vprašal tajnik.

»Kljub neugodnim poročilom ljubljanskega naddijakona barona Jakoba Petazzija,« je odvrnil škof zavestno ponavljajoč besede tajnikove.

Ko pa je tajnik pismo napisal, mu je dal brati škof Testaferratijevo pismo, meneč:

»Zdaj pa berite, da Vas moja trma v tej zadevi ne razgnevi do grešne silovitosti, Vi, gorečnik, pisarniški človek.«

»Predpisi, presvetli!« je dejal tajnik mirno.

Nekaj pozneje, ko je došla dispensa iz Rima, je škof Petru Pavlu podelil nižje in višje redove ter ga posvetil za duhovnika.

In tako je bil po dolгих in hudih težavah Peter Pavel odvalil skalo s poti in je poln tihe sreče slonel na oknu

svoje celice na predvečer svoje nove maše, katero so mu pripravljali samostanski očetje na Trsatu. Bogoslovec je gledal zadivljen lepoto zemlje ob našem morju in pel v svoji duši zahvalno pesem Gospodu, ki ga je bil izbral:

»Iz morja in težav si me otel, mi dal župnika Roglja, Manico, Matijo in dobrega magistra, juda, ki me je ociganil za klobuk, očete jezuite v Gradcu, hčerko Zandonattijevo v Senju, kapitana Glavinića na morju in presvetlega škofa Benzoniya in še enkrat devico Ano Marijo, mojo zvezdo in kraljično Navzikajo; in si me privedel bednega Odiseja v ta tihi prijazni samostan in si šel z mojima svetima patronoma Petrom in Pavlom z menoj in pred menoj kakor psalm, da sem Te ljubil in iskal in našel! Daj mi, moj Bog, da bo moja prva daritev samo ena goreča zahvala, Tebe vredna in Tvoje dobrote, Večni, Neskončni! In še mi daj, da Te bo vsaka moja daritev veličala, zahvaljevala do smrti.«

Oče gvardijan ga je zmotil v sladkih sanjah. Prinesel mu je novomašniški dar gospodične Ane Marije, zlat kelih z rdečimi kameni, vreden ene dote. In potem je še povedal, da je tak in tak človek dal zapeljati v samostansko klet velik sod črnega vina za novomašniški obed.

»Tak in tak mož?« je ugibal novomašnik. »To ni nihče drugi nego kapitan Pero Glavinić. Bog te živi, Pero! K obedu bi te vabil, pa se bojda bojiš, da bi v duhovski družbi klel in nisi niti povedal, kje se mudiš.«

Novomašnik je prebedel vso noč v molitvi. Drugo jutro je stopil pred oltar in daroval svoj prvi dar. Bilo je redko slovesno slavlje, tiho in vendar neskončno sijajno. Ana Marija je jokala ves čas med mašo . . . Ko pa se je vrnila k stricu, je bila vedra in je rekla:

»Zdaj ti moram še nekaj zaupati, stric. A ne bodi hud in ne ugovarjaj mi! Za gospodom novomašnikom pojdem.«

»Za gospodinjo? Ne dovolim,« je dejal škof vedro, »si premlada.«

»Za Jezusom, kakor Peter Pavel,« je rekla deklica resno. »Prosi in pregovori očeta, da mi dovoli.«

»Ana Marija, v samostan hočeš?« je prašal škof resno. »To je važna reč, to je treba vestno premisliti.«

»Sem že,« je odvrnila deklica. Obraz ji je gorel v navdušenju. Začudivši se je strmел škof nanjo. Ko pa je tedaj deklica zdrknila pred njim na kolena, je potegnil znamenje križa čez njo in dejal:

»Ana Marija, Kristus s teboj!«

XV. Vrnitev.

V najlepši pomladi je potoval novomašnik Peter Pavel Glavar peš iz Reke na Ljubljano. Domačih krajev čvrsto ozračje mu je pobarvalo lica, duša pa mu je pela vso pot v sreči in veselju. Že pozno v noč se je bližal baš na kres Ljubljani. Pred njim so sinile gore in se pokrile z neštetimi kresovi. Bila je noč, polna sladke moči v bilki in stebalu, mahu in hrastu. Bila je prav taka noč, kakor ona pred štiriindvajsetimi leti, ko je potovala žalostna žena od Ljubljane k Svetemu Petru v Komendi, da bi odložila svoje dete... Mašnik Glavar je prenočil v Ljubljani. Po maši drugi dan je obiskal grob Matije Kolovratarja. Razgleduje grobove je našel še grob svojega dobrega magistra, ki ga je bil dobrohotno oštel s tepcem in koštrunom. In še en grob je našel, grob svojega sošolca, onega razposajenega sinu mestnega svetnika.

»Počivaj v miru!« je dejal Glavar in krenil peš v Komendo. In zdaj se mu je srce stisnilo. Glej, skoro leto je bilo minulo, odkar je bil odšel v Senj in niti v glavo mu ni bilo prišlo ves ta čas, da bi bil sporočil župniku Roglju, kod hodi in kako se mu godi. Kakor od slabe vesti gnan je podvojil duhovnik korake in dospel uro prej k Svetemu Petru. Udaril jo je po senožeti in prišel pred župnikov čebelnjak. Tam je zagledal župnika, sedečega ob mizi, sivega, suhega. Očividno je starčku dobro delo vroče solnce.

Novomašnik je pozdravil: »Ali rojijo, gospod župnik?«

»Rojijo, se mi zdi,« je dejal stari in kimal z glavo. »Slišim jih, čebelice, slišim.«

»Kaj jih ne vidite?«

»O, da jih vidim? Odkod pa si, da ne veš za slepega komendskega fajmoštra?«

»Ali res nič več ne vidite?« je zadrhtelo ganotje v Petru Pavlu.

»Manica me vodi za roko,« je dejal starček zaupljivo in skoro otroško, »pri maši mi pa streže cerkvenik. Seveda je križ in vedno eno samo mašo, poželjno „de Beata“* in na pamet, tega se človek tudi nasiti.«

»Kaj pa sestra, ali je zdrava?« je vprašal Glavar s solzami v očeh, ko je slišal, kako ubogi slepec mora moliti samo besedilo ene maše v letu, tiste, katera mu je ostala v spominu in je prikladna za vsako priliko.

* Preblažene (Device Marije).

»Sestra? Moja Marta? Bog ji daj mir! Umrla je. Ali ne veš?« se je zopet otroško začudil župnik.

»Pa kdo Vam vendar streže?« je vprašal Peter.

»I, Manica no! Jerasova Manica! Ima brata, je neki že skoro general nekje na Hrovaškem. Ji je pisal, naj gre k njemu, pa ni hotela. Zdaj pa streže meni.«

Peter je premagal še novo ganotje in vprašal: »Kje je pa tisti Vaš študent, Peter Pavel ali kako že so mu rekli?«

Starec je bolno vzdihnil in dejal: »Bog ve, da ne godrnjam. A prav mi ni, prav mi ni, da tistemu človeku ni dodelil Bog tega, kar je fant tako želel. On že ve, zakaj ne. A vreden je bil, o, vreden in četudi je bil sad s slabega drevesa. Zdaj pa leži v morju ali pa trohni kdo ve kje.«

Bolno je začel nihati z glavo in je mrmral:

»Da, morje, morje, ali pa kolera. O ti dve sta že snedli nekaj človeških življenj in sta jih. Pa že mora biti tako. Bog bodi zahvaljen.«

Tedaj se Peter Pavel Glavar ni mogel več zadrževati. Objel je starčka in mu dejal tiho, a jasno:

»Gospod župnik, prekrižajte Petra Pavla. Vaš tovariš v vinogradu Gospodovem je!«

»Beštja,« je oživel starček v svoji otroški pameti. »Iz slepega šempeterskega fajmoštra si se norčeval.«

In glas mu je začel drhteti in iz njegovih slepih oči so lile solze; krčevito je stiskal roko Glavarjevo. Okoli njegove sive glave pa so rojile čebelice, gosto in vedro, da je bilo videti, kakor da mu pletejo venec in gloriolo ob nedolžno sivo teme...

Ko pa se je nekoliko umiril, je začel klicati, kakor kličejo veseli otroci svojo mater:

»Manica, Manica! Kje tičiš? Pridi no, glej, Peter Pavel se je vrnil. Roko mu poljubi, šmentano dekle, duhovnik je.«

Osupla je pridrvila Manica in ostrmela. Peter Pavel ji je pogledal v oči in je videl, kako so še vedno lepe, otroške, priprosto ponižne in čiste, čiste...

XVI. Konec.

Tri leta so minula. Negovan od Manice in kaplana Glavarja je usihal župnik Rogelj. Velikonočno nedeljo po maši je sedel k uljnjaku, ki se je bil začel buditi. Bil je silno veder in je brbljal otroško sam vase. Nekaj hipov ga je pustil kaplan samega. Ko se je vrnil k njemu, da bi ga vedel k obedu, ga je našel zleknjenega vase, z glavo le-

žečo na leseni mizi pred njim. Dvignil mu jo je, meneč, da starček dremlje. Toda župnik Rogelj je bil zaspal za večno.

Potem pa je zaživel Peter Pavel Glavar življenje šempeterskega župnika, oskrbnika viteške komende, skrbnega in umnega gospodarja in dušnega pastirja. Zgodovina slovenskega ljudstva je ohranila spomin na njegovo dolgoletno, ljudstvu in cerkvi koristno delovanje. Bil je najumnejši čebelar, kmet in sadjar, bil je goreč oznanjevalec besede božje, dobrotnik svojih faranov, oče ubogim. Sezidal je šolo in pozval za učitelja kamniškega Zupana. Ustanovil je v Komendi beneficiat in spolnil obljubo, ki jo je bil obljubil na Svetem Joštu. Sezidal je v Tunjicah cerkev Svete Ane. S svojo darovitostjo je namnožil tudi svetsko blago in kupil lanšpreško graščino na Dolenjskem, kamor se je v svojih starih letih preselil. S prijatelji je užival sadove svojega zemeljskega imetja, se razrastel v nekako robato in odločno samostojno osebnost.

»Jaz le tako grdo gledam, mislim ne tako,« se je opravičeval zaradi svojega ostrega pogleda in sršečih obrvi. Včasih pa so se mu te oči čudno ovlažile in tedaj je rad in dolgo govoril o Senju in hčerki komisarja Zandonattija. Njegov vrt je tonil v rezedi...

V zadnjih letih svojega življenja je doživel nepričakovano presenečenje.

Nekega jesenskega večera ob novini je prihrumel že pozno debel in glasen človek v njegovo sobo, ne da bi bil potrkal. Peter Pavel Glavar je planil od mize, kjer je urejal svoj rokopis o »čebelnih rojih« in zastrmel jezno v prišleca. Ta se je široko zasmel in dejal: »Fajmošter Peter Pavel, iz hiše me vrzi ali pa ne; to je in bo, da si se ti spremenil, jaz pa ne. Pa me le ne poznaš.«

Lanšpreški gospod Glavar pa je rekel: »Po obleki bi sodil, da si general. Zato porečem: Ekscelenca! Iz moje hiše ven ali pa se izkaži.«

»Ali sem gobav?« se je zasmel debeli general.

»Debel si ko prašič, general Jernej Basaj, baron spada del prete,« se je tedaj zasmel župnik in gospod lanšpreški.

Pozna polnočna ura je ločila prijatelja in brata po materinem mleku. Tri dni sta pripovedovala drug drugemu svoje doživljaje in Jernejevi niso bili mikavnejši od Petrovih.

»No,« je menil Peter Pavel Glavar, »to si torej doživel. General si v Karlovcu, sitno ženo imaš in sina vojaka. Saj Ti ne zavidam.«

»Ampak jaz sem hud nate. Sestro Manico si mi prevzel.«

»Sama je tako hotela,« je vedro odvrnil Peter.

»Ženske!« je menil pikro Jernej . . .

Po enem letu je Jernej ponovil svoj obisk. Zdaj je bil prišel s sinom. Kakor prvič ga je sprejel Glavar. Jernej je bil veder in je pil veselo. Najboljše volje so si voščili prijatelji lahko noč. Komaj pa je bil župnik legel, ga je prišel klicat Jernejev sin. Oču je bilo prišlo slabo. Zadela ga je bila kap. Polbrat župnik ga je še za silo previdel. Zjutraj je bil general mrtev . . . Lanšpreški gospod ga je dal pokopati v svoji grobnici pri svetem Martinu . . .

* * *

Župnik Peter Pavel se je vrnil s pogreba. Nepoznana bridkost je bila legla kakor čudna slutnja vanj in ni našel miru. Niso ga mamile čebele, ni ga mikal vonj trte in rezede, ki jo je ljubil, odkar je bil skusil ta vonj v stanovanju Ane Marije v Senju. Nekaka zavest strašne osamelosti se ga je polastila. Jokati se mu je hotelo in ni mogel. Neskončno hrepenenje po nečem zagonetnem se je dramilo v njem. Sedel je in pisal svojemu nasledniku Tomelju v Komendi, naj razdeli sto goldinarjev med komendske reveže v spomin Jerneja Jerasovega. Duhovnik Tomelj je bil njegov gojenec. Pismo, ki mu ga je bil pisal Glavar, je zaključil:

»Ne polakomi se; ne mene, Boga se boj! Če pa hočeš mene še kaj videti, pridi kmalu.«

Tomelj ni prišel in tudi želje svojega dobrotnika, naj izda njegovo knjigo o čebelnih rojih, ni spolnil.

Sam, poln nekakega novega domotožja, je lazil stari gospod po svojem posestvu. Zdelo se je, da jemlje slovo. Ko je došel truden do svojega velikega uljnjaka, je sedel in zadremal. V solncu je ležala njegova siva, še vedno kodrasta glava. Roj čebelic mu je pletel ob teme kakor venec. Stari gospod je sanjal. Videl je, da mu prihajata naproti dva moža. In ju je zdaj spoznal, da sta prav ista, kakor na sliki, ki jo je podedoval po rajnem župniku Roglju. Zdaj sta stala pred njim in je rekel oni na desni:

»Vernost za vernost. Pridi po plačilo!«

In je rekel oni na levi: »Daleč si potoval, skoro toliko kakor jaz. Pridi, odpočij si.«

»Ali je res že čas?« je vprašal župnik.

»Čez par dni te pokličeva,« sta zinila svetca božja. Nato sta šla. Za župnikom pa se je razlil prečuden vonj

rezede in mehek glasek je vprašal: »Gospod Peter Pavel, senjski Odisej, ali me še poznate?«

»Ana Marija, moja Navzikaja!« je zaklical župnik in stegnil roke po svoje mladosti kraljici, ki je plavala vse više nadenj in vabila za seboj . . .

Tedaj se je župnik zbudil in odprl oči. Težko, kakor kamen mu je ležalo v prsih. Vstal je, da bi zadihal iz polnih pljuč, a se je sesedel na klop in zastokal: »Jezus, moj Bog!«

* * *

Poklicali so bližnjega lečnika, da mu je puščal na nogi. Toda rana se mu je vnela in boljši zdravniki so prišli prepozno. Povedali so starčku, da mu bo umreti. 21. januarja je napravil oporoko. Bilo je v letu 1784. Vse svoje premoženje je volil »ubogemu in pomoči potrebnemu človeštvu«. Tri dni pozneje je umrl. Pokopali so ga na levi strani grajske kapele, nasproti grobu, kamor je bil sam položil svojega polubrata, generala Jerneja . . .

Rahlo dvignjena nad nizko holmičevje stoji cerkev svete Ane v Tunjicah nad Komendo in je najvidnejši spominik možu, ki je pred davnim v teh krajih ljubil svojo zemljo in svoje delavno in pošteno kmetiško ljudstvo. Preživela ga je bila stara ženica, Jerasova Manica. Pred svojo borno hišico je sedela siva starka in verno gledala uro za uro na cerkev v Tunjicah, ko že več ni mogla gor. In ko vsled starosti tudi videla ni več, je vsaj še roko stegala in modrovala: »Tam je, moja in njegova cerkev. Tam gori me pokopljite, ko umrjem.«

* * *

Med Komendo, Marijo na Šmarni gori in pozabljeno kapelico Matere Snežnice na Svetem Joštu leži ravan, bogata, lepa. Tam so setve med črnimi jasami pašnikov in gozdov. Tam so sela, živa vedrih delavnih in ponosnih gospodarjev. Tam je deca iz močnih mater, ki še učijo svoje otroke, da naj ljubijo Boga in spoštujejo božjega duhovnika.

Kdor pa je te vrste pisal, ni vzrastel iz teh ljudi, a vzrastel je po dobroti katoliškega duhovnika. Katoliškemu slovenskemu duhovništvu na čast je popisal iz starih knjig te zgodbe lanšpreškega gospoda, s tiho željo, da bodo v vedro zabavo in pouk našemu ljudstvu v dnevih preizkušenj in trnjeve poti našega dobrega duhovništva . . .

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

0000075585

COBISS

